

Departament de Filosofia teòrica i pràctica.
Facultat de Filosofia.
Universitat de Barcelona.

**L'IDEALISME I LA LOGICA TRANSCENDENTAL.
RECERCA PRELIMINAR.**

Tesi presentada per MIQUEL MONTSERRAT i CAPELLA per optar al
títol de doctor en filosofia.
Direcció a càrrec del Dr. JORDI SALES i CODERCH.

Any 1995

3. La idea de la lògica transcendental en la KrV.

La idea de la lògica transcendental de la KrV es presenta en un context i amb una intenció clarament introductoris en tres moments principals. En el primer, s'exposa la idea de la lògica transcendental (Lt) distingida de la de l'estètica transcendental (Et); en el segon, la mateixa Lt passa a distingir-se de la lògica general (Lf); un darrer moment institueix en el si de la Lt la distinció entre analítica transcendental (At) i dialèctica transcendental (Dt). A continuació, volem examinar amb cert detall cadascuna d'aquestes demarcacions, el seu fonament com també la seva justificació.

1. Estètica transcendental i lògica transcendental.

"Eine Wissenschaft von allen Principien der Sinnlichkeit *a priori* nenne ich die **transzendente Ästhetik**. Es muss also eine solche Wissenschaft geben, die den ersten Theil der transcendentalen Elementarlehre ausmacht, im Gegensatz mit derjenigen, welche die Principien des reinen Denkens enthält und transzendente Logik genannt wird" [KrV , A 21 / B 35 s.].

Aquesta primera aproximació al concepte de la Lt procedeix, així doncs, "en oposició" al concepte de la Et en el si de la *Elementarlehre*, de la qual aquelles dues s'estableixen com a parts constitutives diferents. Enfront de la Et, primera part de la Doctrina dels elements, "la ciència de tots els principis de la sensibilitat *a priori*", la Lt "conté els principis del pensar pur". Ara, ¿què signifiquen nocions tals com "sensibilitat *a priori*", "pensament pur" o el terme mateix "transcendental" que adjectiva aquestes dues ciències, estètica i lògica? La base que ha de permetre entendre ambdues «definicions» en aquest estadi inicial de la recerca crítica no pot haver-se d'anar a buscar massa lluny. ¿Hem d'afigurar-nos que es trobi potser en la *Einleitung* de l'obra? ¿On exactament, en aquesta *Einleitung*: en algún passatge de la versió de 1781 o tal vegada en alguna de les modificacions introduïdes per Kant en el text de la segona edició de 1787?

Els problemes textuais no s'han fet esperar, així doncs. Certament, la *Einleitung* de la primera edició de la KrV - dividida en dues grans parts amb els títols "Idea de la filosofia transcendental" i "Divisió de la filosofia transcendental" - a dures penes semblaria fornir alguna cosa per l'estil d'una justificació de la possibilitat d'una **ciència dels elements a priori** del coneixement en apel·lar genèricament a la constatació de l'existència d'aquests elements en les nostres experiències. Potser és a aquesta manera superficial i abrupta de procedir que Kant es refereix autocríticament quan en el text modificat de la segona edició de 1787 afirma que la qüestió de saber si existeix un coneixement apriòric no pot despatxar-se havent-se-la mirat només per damunt⁽³⁷⁾. D'una justificació pròpiament dita de l'**existència** del coneixement *a priori*, podria potser parlar-se'n només en la *Einleitung* que figura en l'edició B, on tal existència s'afirma en virtut de l'evidència que en forneixen la necessitat i la universalitat dels judicis de les ciències modernes. Però tot i així, és a dir, tot i suposant reeixides les explicacions kantianes en la *Einleitung* de la segona edició de la KrV, ha de posar-se en dubte que elles serveixin a justificar per si soles la possibilitat de la Et i la Lt com a ciències d'aquest *a priori*. Ja que, inclús concedint que la necessitat d'una ciència transcendental hagués d'haver quedat plantejada en demostrar-s'hi l'existència dels elements *a priori*, no es veu perquè ella hauria de constituir-se a través d'una diferenciació originària en Et i Lt, referides respectivament a una sensibilitat *a priori* i a un pensament pur. Parlant amb exactitud, això no es veu simplement perquè no hi és: la *Einleitung* no conté cap justificació en sentit estricte ni de l'estructura ni tampoc, si bé es considera, de la possibilitat d'una filosofia transcendental. Especialment en l'edició B, tracta de precisar amb trets nítids la tasca de la KrV; però també fent això, aquesta part introductòria roman fidel a la intenció original de la *Einleitung*, que és la mateixa en totes dues edicions: fornir la **Idea de la filosofia transcendental**, és a dir, llançar la proposta d'una reflexió filosòfica que s'ocupi "no tant dels objectes com del nostre mode de coneixer-los, en quant aquest ha de ser possible *a priori*"⁽³⁸⁾. I

aquesta proposta de la KrV no admet per a Kant des de bon principi altra justificació plena que no sigui mitjançant la seva realització efectiva. Per molt que les declaracions kantianes contingudes en la *Einleitung* il·luminin, destaquin o fins expliquin aspectes de l'estructura de la KrV, elles no formen en rigor, de cap manera, part d'aquesta estructura com a tal. Només en les darreres línies d'aquesta *Einleitung*, mantingudes en la segona edició, Kant especifica, tanmateix, una peça que, com veurem de seguida, sí és essencial a l'estructura de la KrV:

"Nur so viel scheint zur Einleitung oder Vorerinnerung nöthigt zu sein, dass es zwei Stämme der menschlichen Erkenntnis gebe, die vielleicht aus einer gemeinschaftlichen, aber uns unbekanntem Wurzel entspringen, nämlich **Sinnlichkeit** und **Verstand**, durch deren ersteren uns Gegenstände gegeben, durch den zweiten aber gedacht werden. Sofern nun die Sinnlichkeit Vorstellungen *a priori* enthalten solle, welche die Bedingung ausmachen, unter der uns Gegenstände gegeben werden, so würde sie zur Transzendental-Philosophie gehören. Die transzendente Sinnenlehre würde zum ersten Theile der Elementarwissenschaft gehören müssen, weil die Bedingungen, worunter allein die Gegenstände der menschlichen Erkenntnis gegeben werden, denjenigen vorgehen, unter welchen selbige gedacht werden" [A 16 / B 30].

Convé entendre què i perquè és essencial aquí - (gosem dir) a banda de tota interpretació. Segons el text, el que "només sembla ser necessari" indicar aquí és, en primer lloc, la **dualitat** de les branques del coneixement humà, sensibilitat i enteniment. De la indicació, en canvi, que es deixa lliscar en forma de suposició que aquestes dues branques "potser sorgeixin d'una arrel comuna", la qual, en tot cas, ens fóra "desconeguda", podria indubtablement fer-se'n alguna cosa essencial en el quadre d'una interpretació, però la lletra en fa justament el no essencial, una conjectura, gairebé un mer pressentiment d'unitat. Tocant al que és aquí l'essencial, el text esdevé explícit: la **dualitat** de sensibilitat, per mitjà de la qual "se'ns donen objectes", i enteniment, per mitjà del qual "els pensem". En segon lloc, s'avança en forma hipotètica una declaració sobre la sensibilitat, és a saber, que "en la mesura

que hagi de contenir representacions *a priori* que constitueixin la condició sota de la qual se'ns donen objectes, pertanyerà a la filosofia transcendental". Finalment, s'indica la prioritat que una doctrina transcendental de la sensibilitat - cas que existís - caldria que tingués en l'ordre d'aquesta filosofia (perquè les condicions a què ella es refereix, les soles condicions sota de les quals es donen els objectes, "precedeixen aquelles sota de les quals aquests mateixos objectes es pensen").

La raó que hagi estat necessari furnir al final de la *Einleitung* aquestes indicacions (el «per què» que ens demanàvem en el paràgraf precedent) s'esbrina en el que li segueix: és l'estructuració de la *Elementarlehre* en les seves dues parts. La filosofia transcendental és el projecte - i en l'estadi on ens trobem només això, «projecte» - d'una nova «ciència», la qual en la part de la doctrina dels elements es projecta - i només això, «es projecta» - constituïda en la Et i la Lt. En l'afirmació de Kant referida a la Et en el primer passatge citat, que "cal que hi hagi una ciència així", el «caldre» no es refereix a altra cosa que a un tal projecte: enlloc no pot recolzar Kant una «necessitat» de cap mena d'aquesta ciència, l'existència de la qual es proposa en forma de hipòtesi. La possibilitat de la filosofia transcendental i la possibilitat que ella es divideixi en Et i Lt ha de demostrar-se exclusivament en la realització mateixa. Ara bé, en el moment d'iniciar aquesta realització, «només ha semblat necessari» introduir certes assumpcions tocant al coneixement humà. D'aquestes assumpcions, se segueix una diferenciació en el domini del «transcendental»: la diferenciació entre una estètica i una lògica; se segueix també un ordre de prelació: primer l'estètica, la lògica després.

En conseqüència, en la seva «presentació», la idea de la Lt (com també la de la Et) es fa descansar en la **pressuposició** fonamental de la diferenciació entre sensibilitat i enteniment. El que constitueix aquesta diferència i es pressuposa essencialment en ella és el «ser-donat d'objectes en la sensibilitat» vs. «el «ser-pensat d'objectes per l'enteniment», o, com pot també expressar-se en els termes de Kant, la receptivitat de la

sensibilitat vs. l'espontaneïtat del pensar. És important reparar en el caràcter que hem titllat de «fonamental» d'aquesta pressuposició: ella és fonamental per a la realització de la filosofia transcendental (o de la KrV, com a "pla sencer" de la idea completa d'aquesta ciència⁽³⁹⁾). Mentre que la filosofia transcendental és el que la KrV proposa, la divisió entre sensibilitat i enteniment amb la seva diferència es pressuposa com a fonament de la proposta i de la seva realització a través d'una estètica i una lògica transcendental. Si aquestes ciències (la Et i la Lt que han d'exposar la filosofia transcendental) són en aquest estadi també merament anticipades, «en espera» de la seva realització efectiva, la distinció entre sensibilitat i enteniment no constitueix anticipació o projecte de cap mena sinó que constitueix el **fonament** de la realització, però un fonament que, com hem vist, aquí simplement **es pressuposa**.

En el primer passatge, per tant, ha començat a instituir-se la Lt mitjançant una distinció en l'ordre transcendental (que és el nou camp de recerca que obre la Crítica) fonamentada en la pressuposició de la distinció entre sensibilitat i enteniment. De conformitat amb aquesta primera institució, la Lt es delimita enfront de la sensibilitat o receptivitat com a **lògica** perquè cau del costat de l'espontaneïtat de l'enteniment, del seu «pensar els objectes». L'àmbit o esfera dels coneixements *a priori* apareix partida originàriament i irreductiblement segons la pressuposició inicial de la distinció entre sensibilitat i enteniment en les dues regions transcendental de l'estètica i la lògica que, en termes del projecte, haurien de contenir els principis respectivament d'una sensibilitat *a priori* i d'un pensar pur.

II. Lògica formal i lògica transcendental.

Un passatge posterior estableix una nova demarcació original de la Lt aquest cop **dins** de l'àmbit del lògic, de l'enteniment o del pensar, expressions emprades fins aquí com equivalents. Aquesta nova demarcació proporciona entre altres coses la clau que permet entendre **quina mena de lògica** és la Lt.

"In der Erwartung also, dass es vielleicht Begriffe geben könne, die sich *a priori* auf Gegenstände beziehen mögen, nicht als reine oder sinnliche Anschauungen, sondern blos als Handlungen des reinen Denkens, die mithin Begriffe, aber weder empirischen noch ästhetischen Ursprungs sind, so machen wir uns zum voraus die Idee von einer Wissenschaft des reinen Verstandes und Vernunftkenntnisses, dadurch wir Gegenstände völlig *a priori* denken. Eine solche Wissenschaft, welche den Ursprung, den Umfang und die objective Gültigkeit solcher Erkenntnisse bestimmte, würde **transzendente Logik** heissen müssen, weil sie es blos mit den Gesetzen des Verstandes und der Vernunft zu thun hat, aber lediglich so fern sie auf Gegenstände *a priori* bezogen wird und nicht wie die allgemeine Logik auf die empirische sowohl, als reine Vernunftkenntnisse ohne Unterschied" [A 57/ B 81 s.].

Un aprofundiment d'aquella primera idea de la Lt l'obtenim en aquest fragment - pertanyent al segon apartat de la Introducció a la lògica transcendental titulada "Idea d'una lògica transcendental" - mitjançant una confrontació no amb la disciplina "transcendental" de l'estètica sinó amb una disciplina d'ordre no transcendental, a la qual pertoca igualment, però, l'àmbit del **pensar**: la lògica general [*die allgemeine Logik*]. Tanmateix, el fonament i pressuposició que implícitament subsisteix aquí és aquella distinció originària entre sensibilitat i enteniment només en virtut de la qual és factible isolar l'esfera de la l'enteniment, com abans ho ha estat isolar la de la sensibilitat, a fi de traçar en ella les demarcacions internes pertinents. Així, Kant ha dut a terme de manera sistemàtica, en les pàgines de la secció primera precedent, aquesta distinció entre receptivitat i espontaneïtat, amb la conclusió que aquestes dues *Vermögen*, per necessari que sigui el seu concurs en el coneixement (les intuïcions són cegues sense els conceptes però els conceptes buits sense les intuïcions) són originàries i irreductibles (l'enteniment no pot intuir ni la sensibilitat pensar) i, en conseqüència, no han de barrejar-se sinó que ha de prendre's tota cura a separar-les i distingir-les: "per això distingim la ciència de les regles de la sensibilitat en general, l'estètica, de la ciència de les regles de l'enteniment en general, de la lògica"(40). La pressuposició d'aquestes dues

facultats obre la possibilitat de dues ciències, estètica i lògica, en el domini general de les quals pot passar-se llavors a traçar-se tota demarcació.

D'entre les vàries diferenciacions en l'àmbit de la lògica com a tal efectuades en aquest context, podria ja resultar directament rellevant per a la posterior demarcació **interna** concreta de Lf i Lt la diferenciació entre "lògica de l'ús general de l'enteniment" i "lògica de l'ús especial de l'enteniment": mentre que "la primera conté les regles absolutament necessàries del pensar, sense les quals no té lloc cap ús de l'enteniment, i es refereix a aquest sense considerar la diversitat dels objectes a què ell pugui adreçar-se", escaient-li el nom de "lògica elemental", la segona, "la lògica de l'ús especial de l'enteniment", "conté les regles per pensar correctament sobre un cert tipus d'objectes" i podria ser anomenada "l'organon d'aquesta o aquella ciència"⁽⁴¹⁾. Cal observar que aquesta distinció, la importància de la qual haurem de sospesar de seguida, en discutir la demarcació entre Lf i Lt, no ha de confondre's amb aquella altra distinció entre lògica "pura" i "aplicada", a què Kant es refereix immediatament després i que té a veure amb l'abstracció o manca d'abstracció de les condicions empíriques d'ús de l'enteniment. En efecte, al costat de l'estudi abstracte de les lleis formals del pensament propi de la lògica pura, pot també estudiar-se l'aplicació *in concreto* de les mateixes llei. La divisió entre lògica pura i aplicada, en un mot, es refereix no a l'àmbit del lògic en general, sinó específicament a la lògica general, Lf⁽⁴²⁾. Pel que ens interessa a nosaltres, això significa que una lògica **especial** no és caracteritzable des del punt de vista de l'**aplicació** de les lleis que tematitza la lògica **general**: les regles per pensar determinada classe d'objectes que tracta la primera, no són aquelles mateixes regles de la forma de tot pensament d'objectes tractades per la darrera. Per tal com sense les regles de la lògica general no és possible **cap ús** de l'enteniment, elles vigeixen en el pensament d'una determinada classe d'objectes qualssevol que estudien les diverses lògiques especials, però nogensmenys el contingut i objecte d'aquestes és **independent i específic**. En resum, lògica general i especial són

lògiques diferents, i semblaria que entre elles hagin de repartir-se el domini lògic sencer en quant respectivament teoria lògico-formal i metodologia lògico-científica (o teoria de l'instrument - *organon* - de realització de les ciències). Si la primera, segons la caracterització kantiana, no atèn per a res la diversitat dels objectes, la segona parteix precisament d'aquesta diversitat i tematitza així «continguts». Però és difícil determinar el valor i el sentit per a Kant d'aquesta lògica especial, sobretot quan apunta seguidament la incongruència del fet que s'ensenyi a les escoles com a "propedèutica de les ciències", essent així que és el darrer que s'ateny en la marxa de la raó humana "quan la ciència ja està de bon tros enllestida i requereix només la darrera mà per a la seva correcció i perfecció"⁽⁴³⁾. S'imposa aquí una observació genèrica però important en vista del que acabem de dir i del que seguirà: si la terminologia lògica de l'època ja és fluctuant i enrevessada, i això afecta clarament a les divisions de la lògica (natural i artificial, teòrica i pràctica, pura i aplicada, general i especial, etc.), és gairebé impossible decidir exclusivament des de l'exposició de la *KrV* a quin autor, tradició o concepció ha de referir-se el seu ús per part de Kant i si tal ús és original o fins a quin punt es desvia d'aquells. En aquesta qüestió, l'anàlisi del text ha de moure's per força en un terreny problemàtic, i si la impressió és que la divisió kantiana entre Lf i Lt és directiva d'una reconfiguració a fons de l'àmbit de la lògica, el fet és que en l'ordre de l'exposició l'autor se serveix de nocions tradicionals (encara que potser ja passades per l'adreçador de la seva distinció capital) per efectuar aquesta demarcació.

Podem ara retornar al passatge abans citat on s'exposa la mena de lògica que és la Lt a fi d'analitzar els seus punts principals. Primer, la idea de moment encara eventual de la Lt depèn de l'existència d'un pensament pur dels objectes, de "conceptes que es refereixin *a priori* a objectes". Aquests conceptes, l'origen dels quals no és empíric ni estètic - «ni estètic» *i.e.* no té el seu origen en la sensibilitat -, constitueixen, doncs, l'objecte de la ciència projectada, que n'haurà de determinar i justificar el seu "origen, abast i la validesa objectiva". E l

caràcter problemàtic o almenys hipotètic amb què es presenta la ciència batejada amb el nom de Lt, és accentuat per Kant mitjançant l'ús de diverses expressions reïteratives: la idea d'aquesta ciència s'arrisca *zum voraus* i *in der Vermutung* que *vielleicht* hi hagi conceptes que mantinguin una referència apriòrica a objectes. Així és com es tradueixen, alhora, la consciència de la novetat tocant a aquesta idea d'una nova ciència i el convenciment que l'existència dels presumptes conceptes *a priori* pot trobar confirmació només en el dedins de la ciència que els pren com a objecte, i això justament a través de la seva realització efectiva.

En segon lloc, el passatge s'esforça per demarcar aquesta nova ciència Lt que ja sabem seria una lògica, respecte de la lògica general pura, Lf. Les dues han de tractar sobre "les lleis de l'enteniment i la raó", i per això les dues són lògica. Però la Lf és més universal: les lleis que ella tracta són lleis tant de coneixements racionals purs com empírics, mentre que la Lt es restringeix a les del coneixement pur única i exclusivament. Ara bé, l'esmentada restricció de la Lt no ha portat a entendre les coses com si la Lt fos una part de la Lf, malgrat que, en efecte, una consideració aïllada del passatge sembla donar-hi ocasió. Abans de referir-se a la Lt, Kant ja s'ha explicat amb força claredat sobre la Lf, la lògica general pura, d'una manera que precisa exactament com ha d'entendre's la major universalitat de la Lf i, conseqüentment, també la natura de la restricció duta a terme per la Lt. D'acord amb aquestes explicacions, la major universalitat de la Lf consisteix en la seva "**abstracció de tot contingut del coneixement**", "de tota relació del coneixement amb l'objecte", a fi de considerar només "la forma lògica de la relació que guarden entre si els coneixements, és a dir, la forma lògica"⁽⁴⁴⁾. Per tant, la referència **indistinta** de la Lf a coneixements "tant empírics com purs" i la **restricció** de la Lt, a què fa referència el passatge, signifiquen i han de ser referides respectivament a la **indiferència** i a una **diferència** pel que fa al **contingut del coneixement**. La possibilitat d'un pensament pur diferent del pensament empíric, en alguna mesura abonada després de

l'exposició de l'estètica transcendental referida a les intuïcions pures d'espai i temps, condueix a la idea "d'una lògica on no s'abstreuia de tot contingut de coneixement" sinó només dels continguts empírics amb la finalitat d'ocupar-se de "les regles del pensament pur d'un objecte" i de "l'origen del nostre coneixement d'aquest objecte"(45). Tal és el sentit de la restricció de la Lt respecte de la Lf que consisteix, així doncs, en una **diferència de contingut**.

L'existència d'una connexió d'aquesta última demarcació amb la distinció prèvia entre lògica general i lògica especial ens sembla difícil de rebatre: **la lògica transcendent pot enquadrar-se en el marc d'una lògica especial**, en el sentit, és a saber, que **s'ocupa d'un ús no general-formal sinó específic de l'enteniment** i, per tant, a diferència de la Lf referida exclusivament a la forma, la qüestió del **contingut del coneixement** té per a ella una rellevància essencial. Tot seguit veurem que hi ha matisacions importants a fer en aquest enquadrament. D'antuvi, però, cal copsar amb claredat que no ja l'estatut de la Lt sinó de cap lògica especial no seria determinable des de la perspectiva de l'aplicació de les regles de la lògica general, és a dir, que una lògica especial de la mena que sigui no equivaldria ni a lògica aplicada ni a una hipotètica lògica pràctica. Més aviat, com hem vist, Kant opera amb un concepte superior de lògica on han d'encabir-se sense solapar-se essencialment, en quant divisió originària del domini de la "ciència lògica", lògica general i lògica especial, el domini d'estudi de l'enteniment en el seu ús lògico-formal i en el seu ús lògico-científic. Si efectivament aquesta divisió ha de referir-se al lògic com a tal, a l'enteniment sense més, aleshores la resta de distincions tindrien ja la necessitat de ser assignades a un o altre membre de la divisió. Aquest punt de la diversitat d'usos rep confirmació en un text de la dialèctica transcendental (Dt), on Kant explica que atès que la raó es presenta, com l'enteniment, dividida en facultat lògica i facultat transcendental, depenent dels seus usos "lògic" i "real", "cal buscar un concepte superior ... que els englobi tots dos". El terme «lògic» *versus* el terme «real», aplicat a "facultat" i

"ús", significa, com revela clarament el text, «lògico-formal», és a dir, aquell ús de què s'ocupa la *allgemeine (reine) Logik*⁽⁴⁶⁾.

Al context d'una lògica especial que seria, segons la caracterització kantiana, "el *organon* d'aquesta o aquella ciència" poden referir-se consistentment també les expressions de Kant en un altre passatge referents al «*organon* de la raó pura» en relació a "la ciència especial" de la Crítica de la raó pura⁽⁴⁷⁾.

Tot amb tot, dir que la Lt pot enquadrar-se en el marc d'un ús lògic **especial** de l'enteniment, enfront del seu ús lògic **general**, no implica immediatament l'afirmació de significat més definit i compromès que la Lt hagi de considerar-se una lògica especial més, al costat i en peu d'igualtat de la resta de lògiques especials. Hem fet notar ja que el significat i valor d'aquestes lògiques especials en la consideració de Kant dista de ser clar. I, fet i fet, resta com a fet decisiu que la Lt no s'ocupa tant de les regles de pensar bé "certa classe d'objectes" - que és la caracterització més específica que Kant assenyala en la lògica especial - com de les regles de **certa classe de pensar**, del pensar **pur**. Fóra prematur assajar en aquets estadi una determinació concreta de les relacions d'aquesta lògica especial del pensar pur (Lt) amb les lògiques especials que contenen les regles per pensar bé certa classe d'objectes - només que com sempre convé que les retinguem en vistes a una interpretació més general: l'aspiració de la KrV a una revolució copernicana en la metafísica, la qual té a veure amb un nou mètode, de conformitat amb el qual siguin els objectes que es regeixen pel coneixement i no a la inversa, podria tenir també el seu significat pel que fa a la possibilitat d'una lògica especial que ja no es guii per la diferència entre classes d'objectes sinó per la diferència entre classes de coneixement d'objectes. Ara com ara, és el significat d'aquella Lt el que encara està per esbrinar. Kant no vol amb aquestes diferenciacions més que guanyar la seva **idea**, delimitar l'àmbit de la seva possibilitat i a tal fi se serveix només d'una demarcació amb la lògica general que conté les regles de la forma de tot pensar i de la forma de pensament de tota classe d'objectes⁽⁴⁸⁾.

En resum, pel que fa a la nova demarcació cercada de la Lt, l'anàlisi mostra el fet decisiu que no tota lògica abstreu de tot contingut del coneixement i per tant de tota referència a objectes. Si Kant està convençut que cal delimitar molt més estrictament l'esfera de validesa de la *reine allgemeine Logik* del que és habitual, això no significa que li lliuri irreflexivament la totalitat de l'esfera lògica. La lògica general, la Lf, efectivament ha d'interessar-se únicament per la **forma** dels coneixements; però la Lf no és tota la lògica. Al seu costat, hi ha lògiques especials que, si més no, pretenen contemplar justament de manera essencial la referència de l'enteniment a determinats objectes i aspiren a exposar les regles de constitució de la ciència que els pren com a tema d'estudi. Sobretot, però, hi ha (o, en aquest estadi, pot haver-hi) també una lògica que abstreu **només** dels continguts empírics per a tematitzar un cert contingut residual en aquesta abstracció específica. Interpretada des d'un cert punt de vista, aquesta lògica pot ser considerada una lògica especial, ja que no abstreu com la lògica general de la referència a objectes; però des d'un altre punt de vista, ella es diferencia de les lògiques especials perquè, en el seu atendre la referència de l'enteniment a objectes, el que li interessa no és la classe d'objectes sinó la classe de pensament d'objectes que s'anomena **pura**. Per això a aquesta lògica li escau el «cognom» **transcendental**, terme el qual, com ja sabem des de la *Einleitung*, s'aplica a "tot coneixement" - aquí a un coneixement **lògic** - "que s'ocupa no tant d'objectes com del nostre mode de coneixement d'objectes, en quant aquest ha de ser possible *a priori*" [B 25]. Per si un cas, i atenent al fet que la Lf acaba de presentar-se com a lògica general pura (*i.e.* com a ciència plenament *a priori*), Kant recorda en aquest context que cal anomenar transcendental "no tot coneixement *a priori*, sinó solament aquell, mitjancant el qual coneixem que i coneixem com certes representacions (intuïcions i conceptes) són possibles o s'apliquen exclusivament *a priori*"(49).

En tercer i últim lloc, no ha de passar-se per alt en el passatge que hem pres com a punt de partida d'aquesta anàlisi que el significat del terme «pensar», amb què s'entenia fins ara

l'activitat de l'enteniment [*Verstand*] en oposició a la passivitat de la sensibilitat, rep una ampliació o un aprofundiment en la facultat de la raó [*Vernunft*]. Amb la distinció entre enteniment i raó s'introdueix una dualitat de facultats de «pensament» i una ambivalència en el significat d'aquest concepte, l'esclariment de les quals queda pendent. Veurem tot seguit la funció d'aquesta dualitat de facultats de l'espontaneïtat del pensament en el tercer passatge clau de presentació de la lògica transcendental, estructurada per ell en una anàlitica i una dialèctica.

***Excursus.* Sobre els pressupòsits de la lògica transcendental.**

Abans de fer pas al nou aprofundiment de la idea de la lògica transcendental, cal que reflexionem les noves preguntes que suscita l'estratègia de demarcació tot just efectuada per Kant entre Lf i Lt. Per començar ha calgut delimitar la idea de la Lf com a lògica general pura. Com a conclusió d'aquesta tasca, Kant demana als lògics de tenir sempre davant els ulls les "dues regles següents", concernint la primera a la seva «generalitat formal», la segona a la seva «puresa»: 1) "Com a lògica general abstreu de tot contingut del coneixement de l'enteniment i de la diversitat dels seus objectes i no se les ha amb res més que amb la mera forma del pensar"; 2) "Com a lògica pura no té cap principi empíric i, per tant, no extreu res (contra el que s'ha cregut algunes vegades) de la psicologia, la qual, així doncs, no té cap influx sobre el canon de l'enteniment. És una doctrina demostrada, i cal que tot en ella sigui cert plenament *a priori*"⁽⁵⁰⁾. No és difícil veure que, si amb la segona regla Kant du a terme una demarcació de la Lf com a doctrina *a priori* respecte de la psicologia, amb la primera regla referida a la «generalitat formal» realitza implícitament la seva demarcació respecte de l'ontologia. Enfront d'aquesta lògica general pura, una «doctrina *a priori* demostrada» que tematitza "la forma del pensar", ha de demarcar-se ara una lògica transcendental que fa del "contingut pur del pensar", de què la primera abstreu, el tema de la seva recerca. Almenys de manera implícita, aquesta

nova lògica - que és, com la lògica general, *a priori* - queda també ja demarcada de la psicologia. En el fet que hi manqui, però, la corresponent demarcació de l'ontologia, ¿no hi tenim ja una prefiguració de la Lt com a lògica ontològica?

Anem a pams. El que hem verificat fins ara es redueix a la circumstància que la demarcació present de la Lt **pressuposa** la Lf i la validesa de les seva doctrina "demostrada" sobre la "forma del pensar". Aquesta pressuposició té caràcter **fonamental**, és a dir, no és simplement una pressuposició històrico-cultural en el sentit que Kant consideri la validesa de la Lf com a ciència *a priori* demostrada - com efectivament la considera, de la mateixa manera que considera ciències provades també altres disciplines teòriques - sinó que aquesta ciència i la seva validesa, la validesa del que ella ensenya sobre la "forma del pensar", han de pressuposar-se en el començament i en el desenvolupament de la KrV i, d'una manera del tot específica, en la presentació com també en l'efectuació de la idea de la lògica transcendental. Estrictament parlant, la nostra anàlisi no ha mostrat més que la pressuposició de la Lf en la **presentació** de la Lt (per tal com la demarcació d'aquesta darrera la necessita); però que això té un profund significat teòric en la pla també de l'efectuació de la Lt no triga a descobrir-se perquè (diguem-ho així, amb tota la seva deliberada imprecisió) a la base de l'exposició de la sencera Lt es troba la Lf.

Tanmateix, una afirmació com aquesta - que a la base de l'exposició de la sencera Lt es troba la Lf - pot prendre's amb diversos sentits i cal que decidim si tots aquests són vàlids i igualment importants. Hi ha un primer sentit, que anomenarem **operatiu**, en virtut del qual aquesta afirmació és correcta, és a saber, que per tal com la Lf conté les regles absolutament necessàries del pensament i de tot ús de l'enteniment, també el desenvolupament del pensar de la Lt ha de ser conforme a aquestes regles generals. Dit d'una altra manera, sigui com sigui que vulgui caracteritzar-se i entendre's aquest ús especial de l'enteniment i de la raó en la Lt, en el seu domini vigeixen necessàriament les lleis formals exposades en la ciència de l'ús universal d'aquelles facultats. Naturalment, res d'això no ha escapat a Kant. Aquest

primer sentit «operatiu» podria considerar-se en certa mesura trivial perquè qualsevol ciència o, més ben dit, qualsevol afirmació dotada de sentit pateix aquesta supeditació a la Lf, la naturalesa de la qual és, però, exclusivament negativa. Però si assenyalar aquest sentit operatiu de la subordinació de tot pensar a la seva legislació formal universal fa tot l'efecte d'una trivialitat en el cas de les ciències particulars, no és cap trivialitat per a una ciència que és també ciència lògica com la Lt sinó, al contrari, una qüestió crucial en la determinació de les seves relacions i connexions. Doncs bé, en aquest sentit «operatiu» i inclús, si es vol, trivial, cal afirmar que, en efecte, la Lf es troba a la base de l'exposició de la Lt.

En un segon sentit, que podriem anomenar **estructural-sistemàtic**, la qüestió de les relacions entre les dues lògiques és força més problemàtica. Hom s'inclinaria a pensar que la Lf es troba a la base de l'exposició de la Lt també en aquest sentit estructural-sistemàtic quan s'adona que la primera és emprada com a "fil conductor" per a la realització de la segona i que, com Kant ho expressa en un altre fragment a què ja hem fet referència, el concepte lògic proporciona la clau [*der Schlüssel*] del concepte transcendental [A 299 / B 356]. En tot cas, en el decurs de la nostra recerca haurem de veure que, contra el que es pensa a vegades, això no vol dir que la Lt derivi automàticament de la Lf ni que Kant hagi construït la seva Lt mitjançant una aplicació mecànica d'una Lf plenament madura i enllestida per a tal aplicació. Significa, si per cas, que Kant ha arribat a assegurar-se del caràcter de "doctrina demostrada" de la Lf i, a través d'una reflexió acurada de la seva estructura i abast, ha arribat a la convicció que el pensament havia de seguir aquest fil, potser convenientment purificat i reconstruït, a fi de bastir l'estructura de la nova lògica. En cap instància fóra correcte, doncs, parlar aquí d'un prejudici de Kant tocant a la lògica general; ben al contrari, la KrV ofereix en el sentit més propi un judici teòric sobre la Lf i ella mateixa a penes seria concebible com a obra filosòfica sense una profunda i madura reflexió prèvia d'aquesta disciplina (com mostra el rigor de les clarificacions kantianes sobre la Lf

comparativament amb les obres lògiques de l'època). Tanmateix, la Lf es pressuposa com a fil conductor de la construcció de la Lt. I aquest fet no pot desconèixer-se ni en una lectura de la KrV ni en una determinació de les relacions entre les dues lògiques, a banda de quin hagi de ser el resultat final en una valoració interpretativa global d'aquelles (el qual, això sí, pot ja estimar-se inadequat si no comença per integrar aquesta circumstància). Aquesta pressuposició de la Lf esdevé sobretot evident i decisiva en l'inici de la Lt, quan en el capítol primer de l'Analítica dels conceptes amb el títol "El fil conductor del descobriment de tots els conceptes purs de l'enteniment", Kant posa a la base de la seva deducció de la taula categorial la taula de les funcions lògiques del judici, la qual, al seu parer, ha d'exposar la totalitat de les funcions lògiques del pensament⁽⁵¹⁾. En això, cal entendre que la pressuposició de la Lf, ho és en un sentit fort: no solament sense la Lf no hi hauria Lt sinó que és a partir de la primera que la Lt s'assegura de la completud i caràcter sistemàtic de la seva recerca. Ja en una afirmació aïllada del *Vorrede* de la primera edició, Kant s'ha referit a la Lf com a pressupòsit estructural de la KrV en aquest sentit, és a saber, atès que la "lògica comuna dóna un exemple que totes les accions simples [de la raó] poden ser enumerades de **manera completa i sistemàtica**"⁽⁵²⁾.

Dit això, hem d'afanyar-nos a observar que, malgrat tot, d'aquesta manera no ha quedat definitivament resolta la qüestió de la relació entre les dues lògiques. En absolut. La consideració de la Lf com a pressupòsit de la Lt 1) en quant *conditio sine qua non* de la seva efectuació i 2) en quant fil conductor garant de la completud i sistematicitat de la seva efectuació constitueix, no la demarcació en qüestió sinó, més aviat, la raó profunda de la indispensable necessitat de tal **demarcació**. Ja que la Lt es basteix mitjançant el recurs permanent a la Lf, cal mostrar la seva especificitat a fi d'evitar precisament el risc de prendre algun aspecte de l'una per un de l'altra o prendre-les directament com idèntiques. Els textos d'aquesta demarcació són clars pel que fa al primer punt discutit: la Lt es refereix a un contingut del pensament i no a la seva legalitat formal, i aquí té la seva especificitat. Pel

que fa al segon punt, referit a la prioritat estructural-sistemàtica de la Lf, sembla que hi ha moltes coses encara per decidir. És indubtable una prioritat cronològica o històrica de la Lf, és a dir: tenim ja la Lf com a "doctrina demostrada" i ens servim d'ella a fi de bastir una altra doctrina, la de la Lt, que encara no tenim. Però el que no hem vist enlloc explicat ni justificat és **perquè la Lf hauria de ser la clau i en aquest sentit, si es vol, un pressupost estructural-sistemàtic de la Lt**. Encara més, no és gens fàcil de pair, conceptualment parlant, que una doctrina demostrada sobre "la forma del pensar" i que abstreu de tot contingut hagi de constituir el fil conductor d'una lògica referida justament a un contingut. I, en tot cas, en buscar la solució d'aquest enigma és impossible pensar que la Lf pugui arribar a donar raó d'això, és a saber, què la qualifica a esdevenir pressuposició d'una altra lògica sobre el "contingut pur" del pensament. Dit d'una altra manera, si resulta pertinent parlar de la Lf com a pressuposició de la Lt en un sentit estructural-sistemàtic, cal precisar el context on ens trobem: **aquest context és estrictament un context de descobriment**. A fi de construir la Lt cal, sens dubte, recórrer a la Lf però, en canvi, no trobem en aquesta Lf cap justificació de la possibilitat d'una lògica del pensament pur, d'una Lt. En conseqüència, ni la possibilitat ni, menys encara, la necessitat d'una demarcació en el si del lògic no es comprenen des de la Lf. I, si tot seguit ens demanem quin és l'espai teòric de la demarcació, haurem d'acordar d'entrada que aquest no és l'espai lògic-formal, el qual apareix clos sobre si mateix i que l'àmbit de discussió d'aquests problemes és *de facto*, com resulta evident, la segona part de la *Elementarlehre*, amb el nom de la lògica transcendental; i potser aleshores la qüestió decisiva per a la relació de les dues lògiques sigui si la Lt no és igualment *de iure* l'àmbit pertinent de discussió.

Però no voldríem d'aquesta manera avançar esdeveniments. El que cal retenir en l'ordre de la nostra exposició és efectivament el caràcter de pressuposició - en el doble sentit operatiu i directiu de la seva estructuració sistemàtica - de la Lf per a la Lt, i la

resta de la nostra discussió ha pretès no tant anticipar conclusions com evitar que, en general, s'avancin a partir d'aquest fet conclusions prematures pel que fa a les relacions definitives entre les dues lògiques. En el seu moment haurem de considerar en quin sentit la Lf constitueix un «fil conductor» de la descoberta de la Lt; però ja en l'estadi on ens trobem es comprèn que la noció mateixa de «fil conductor d'una descoberta», per bé que impliqui la necessitat de pressuposar aquest fil, tot i així no implica *eo ipso* la seva prioritat teòrica essencial. Altrament dit, el que es descobreix primer, i fins i tot el que és necessari per a la descoberta d'una altra cosa, no és per força el primer en l'ordre de la **justificació** del saber. Fet i fet, basten les explicacions kantianes fins aquí fornides sobre la Lf per esbrinar el seu caràcter, diguem-ne, de **pressupòsit passiu** de la LT. És a dir, que si la Lf es pressuposa i és així en cert sentit un «fonament» de la Lt, no sembla ser, tanmateix, pròpiament el fonament **d'on deriva** sinó aquell fonament **d'on es deriva** la Lt: qui efectua, com, on i perquè s'efectua aquesta derivació són qüestions que amb tota evidència no pertoca contestar a la lògica formal. Tocant, doncs, a la qüestió de la Lf com a pressuposició estructural-sistemàtica de la Lt, no és possible resoldre-la en tot el seu abast mentre no entenguem com i perquè una lògica que abstreu de **tot** contingut arriba a constituir el desllorigador en la descoberta sistemàtica d'una lògica que tematitza **un** contingut.

Tenim, així doncs, en la Lf una segona pressuposició del concepte kantià de la lògica transcendental, al costat de la pressuposició de la distinció originària entre sensibilitat i enteniment. Si aquest últim pressupòsit havia permès traçar una divisió en el domini transcendental entre una estètica i una lògica, l'actual pressupòsit de la Lf permet dividir el domini lògic entre el formal i el transcendental. En conjunt, se segueix que la Lt ha de ser **lògica** però **lògica transcendental**. I està per veure si és efectivament possible.

Quant a les pressuposicions indicades és indefugible, amb tot, plantejar encara la pregunta per les seves relacions: ¿com es connecten entre elles la distinció entre sensibilitat i enteniment i

la «doctrina demostrada» de la lògica formal?; ¿i són realment dues pressuposicions diferents o és una sola i la mateixa pressuposició? Podria pensar-se, en efecte, que la Lf expressa i conté ja en si la distinció entre enteniment i sensibilitat, atès que essent ella la pressuposició d'un «ser pensat els objectes per l'enteniment quant a la forma» exigiria com a correlat un contingut que remetria al «ser donat dels objectes en la sensibilitat». Però a aquesta inferència, segons la qual resultaria que la Lt té com a única pressuposició la Lf, li mancaria res menys que la base, ja que ¿d'on sorgiria l'exigència que la sensibilitat hagi de furnir el contingut formalment pensat per aquest enteniment? Encara més, amb la sola pressuposició de la Lf no solament no obtindríem una sensibilitat que dona els objectes sinó que tampoc podria quedar exclòs que fos tal sensibilitat la que, posem per cas, pensés aquests objectes quant al seu contingut. Una sensibilitat on merament es donen objectes, excloent-ne el seu ser pensats en ella, exigeix per a Kant un altre pressupòsit d'índole essencialment diferent al de la Lt. Ja que només amb la pressuposició de la Lf, interpretada com a forma del coneixement necessitada del contingut de la sensibilitat, Kant mai no podria bastir ni la idea d'una Et, d'una ciència de la sensibilitat que tanmateix tematitza la **forma** d'un coneixement (del coneixement sensible) ni tampoc guanyar l'espai teòric de la possibilitat d'una lògica transcendental, d'una lògica de **contingut**, atès que l'enteniment hauria quedat compromès de bon principi a tractar exclusivament sobre la **forma** del coneixement. En conseqüència, perquè la Lt esdevingui possible cal, a més de la Lf, una altra pressuposició diferent i anterior que separi enteniment i sensibilitat enteses com a espontaneïtat i receptivitat. Amb més precisió, la seva possibilitat demana no solament les dues pressuposicions sinó el que resulta de la seva connexió. La primera pressuposició estableix una dualitat de principi entre el «ser donats els objectes en la sensibilitat» i el «ser pensats els objectes per l'enteniment»; la segona pressuposició pressuposa al seu torn la primera i concerneix exclusivament al «ser pensat els objectes per l'enteniment», del qual ens diu que són pensats «quant a la forma».

L'espai d'intel·ligibilitat i el camp temàtic específic de la Lt s'inaugura aleshores sota l'aspecte de la possibilitat que ho siguin també «quant al contingut». En aquesta connexió, la segona pressuposició de la Lf és, val a dir, realment **segona**: no se sosté en si mateixa sinó que té el seu fonament en la primera. I és, per tant, una veritat parcial de dir que la Lt té com a pressuposició la Lf: té efectivament aquesta pressuposició però la té només en quant, a través d'ella, té també la pressuposició més originària de la distinció entre sensibilitat i enteniment que la sosté.

La noció de la diversitat de les dues pressuposicions i la forma del seu encaix, on la pressuposició de la Lf s'articula sobre la distinció entre sensibilitat i enteniment, és en varis respectes més fonamental del què potser sembli a primera vista. És fonamental, sobretot, en la qüestió de la consideració kantiana de la Lf i de relació entre les dues lògiques. La Lf, demarcada de la psicologia i l'ontologia i entesa com a "doctrina demostrada" per Kant, ha de considerar-se, és clar, una disciplina autònoma i autosuficient en el procés de la recerca del seu objecte propi. Però de cap manera això significa que hagi de trobar-se desconnectada de la resta de sabers, que pugui constituir un domini científic autàrquic i donar raó com a disciplina científica particular del seus fonaments d'intel·ligibilitat. Al contrari, com ens fa veure l'exposició de Kant, la Lf descansa en una pressuposició no formal, la distinció entre sensibilitat i enteniment, on es fonamenta - una fonamentació que per a ella, dotada amb els seus mitjans científics específics, ha de romandre opaca.

D'aquesta manera, si la Lf és una pressuposició de la Lt, en el sentit abans discutit, ella mateixa comença a ser esclarida com a tal en la KrV en el seu caràcter derivat, fonamentat que no fonamentant de la distinció originària entre sensibilitat i enteniment. Altrament dit, l'exposició kantiana de la Lf, amb la seva demarcació científica respecte de la psicologia i l'ontologia, és una exposició original que es guanya i es realitza des de la pressuposició clarificadora de la distinció originària entre sensibilitat i enteniment. Així doncs, considerada en si mateixa, la pressuposició de la Lf és la pressuposició d'una "doctrina *a priori*

demostrada" sobre les regles de la forma del pensar; però ella mateixa no fóra possible (*i.e.* intel·ligible) sense la pressuposició primera de la distinció entre sensibilitat i enteniment. En el primer sentit, la Lf és pressuposició de la **forma** amb què enteniment i raó pensen espontàniament; en el segon sentit, la Lf pressuposa la distinció entre sensibilitat i enteniment.

Ara bé, podria encara preguntar-se si amb això han estat fetes explícites les pressuposicions de la Lt **en la seva totalitat**. D'acord amb una interpretació diferent a la nostra, la Lf pressuposaria no la distinció entre sensibilitat i enteniment sinó justament la seva connexió. Segons aquest argument, cal que la Lf, per tal com abstreu de tot contingut a fi de tractar només la forma, pressuposi ja necessàriament la unitat de forma i contingut i, a través d'ella, evidentment també aquest contingut. Indubtablement, i en això recolza l'aparent solidesa d'aquest argument, no pot haver-hi forma sense contingut, d'on se segueix la necessitat d'un contingut. La feblesa de l'argument és, en canvi, interpreta i prendre el «prescindir» d'aquest contingut per la seva «pressuposició» en la lògica general pura. Entenem nosaltres que aquesta darrera (la Lf) **abstreu** la forma i ha de pressuposar-la per a fer-la objecte del seu tractament científic; i a tal fi **abstreu del** contingut, envers el qual es capté de manera completament indiferent. La *crux* de l'esmentada interpretació és, per tant, explicar que a la Lf li hagi de caldre pressuposar allò de què cal que abstregui. Al nostre entendre, que no pot haver-hi forma sense contingut és sempre veritat fora de l'àmbit de recerca de la lògica formal, on precisament, ja que s'abstreu o s'elimina tot contingut, **hi ha una forma sense contingut**. El contingut és, si per cas, una pressuposició negativa de la Lf, és a dir, no li caldria abstreure del contingut si la forma ja vingués donada tota sola. Sigui com sigui, l'argument s'ensorra definitivament, al nostre parer, quan interpreta en particular que el contingut de què abstreu la Lf hauria de procedir necessàriament de la sensibilitat, *i.e.* pressuposaria alguna referència a la intuïció i als seus objectes, oblidant que, segons té cura a precisar Kant en nombroses ocasions, el contingut de què es desfà la teoria formal

descansant en principis *a priori*, estrictament demostrada i normativa sobre les lleis universals i necessàries del pensar que és la lògica, és el contingut de tot pensar, això és, "sigui *a priori* o empíric, i sigui quin sigui el seu origen o el seu objecte, o els impediments casuals o naturals que trobi en el nostre esperit"(53). Sens dubte, en la KrV hi ha lloc per a un pensament sense matèria de la sensibilitat ni de la intuïció sensible (i tanmateix amb contingut), el qual és lògico-formalment vertader (i tanmateix no objectiu); i, atenent a la Dialèctica transcendental, a què ens referirem tot seguit, aquest lloc és realment rellevant. L'afirmació que el contingut i la referència a objectes de què abstreu la lògica formal constitueixen una pressuposició seva equival a interpretar aquesta abstracció com una derivació, malentenenent i malinterpretant així la concepció kantiana de la lògica general pura com a "doctrina *a priori* demostrada"(54).

III. Analítica transcendental i dialèctica transcendental.

En la mateixa Introducció referida a la Idea d'una lògica transcendental, Kant presenta en el seu darrer apartat, la divisió d'aquesta Lt en una analítica transcendental (At) i una dialèctica transcendental (Dt). Aquesta nova diferenciació, que hem de prendre com una tercera precisió essencial de la idea de la Lt, s'esdevé, per tant, aquest cop **en l'interior de la Lt**, on institueix una fractura en discernir-hi una **lògica de la veritat** [*Logik der Wahrheit*] i una **lògica de l'aparença** [*Logik des Scheins*] que serveixen a caracteritzar respectivament les seves dues parts, At i Dt. Si hem pogut destriar el caràcter «estructural-sistemàtic» de la pressuposició de la Lf, comprovem ara que aquest tercer moment principal de presentació de la idea de la **lògica transcendental** ja hi té relació.

En efecte, a aquesta divisió de la Lt en At i Dt la precedeix la divisió de la Lf en una analítica (Af) i una dialèctica (Df), la qual Kant obté per mitjà de la discussió de la possibilitat i estatut d'un "criteri de veritat". Un «criteri universal i suficient de la veritat» hauria de ser aquell que "fos vàlid de tots els coneixements sense

distinció dels seus objectes"; ara bé, a partir de la definició nominal de la veritat, "la conformitat del coneixement amb el seu objecte", se segueix clarament la impossibilitat de tal criteri per contradictori: atès que ell demana abstroure de tot contingut del coneixement però la veritat té justament a veure amb aquest contingut⁽⁵⁵⁾. L'anterior determinació de la Lf permet, no obstant, entendre que hi ha un criteri lògic-formal de la veritat i entendre en què consisteix aquest criteri: "la conformitat d'un coneixement amb les lleis universals i formals de l'enteniment i la raó". El que s'oposa a les regles generals del pensar és fals i el que s'ajusta a aquestes regles és només formalment vertader, això és, satisfà "una condició negativa de tota veritat"⁽⁵⁶⁾. La part de la Lf que s'ocupa d'aquestes regles, del criteri lògic de la veritat, del *canon* per a la judicació, s'anomena **analítica**. Però històricament hi ha hagut també, així ho jutja Kant, una **dialèctica**, un assaig de fer de l'ús de la Lf com a *canon* un abús com a *organon*, d'emparar-se del legítim criteri lògic-formal de veritat com un impossible criteri universal i suficient de veritat. Si en un sentit estricte aquest abús és la dialèctica, ell mateix ha donat lloc també a una part d'estudi en la lògica, anomenada igualment **dialèctica** però consagrada a la seva crítica, a la "crítica de l'aparença [de veritat] dialèctica"⁽⁵⁷⁾.

Paralelament a la divisió de la Lf en l'estudi de les regles de l'ús formal de l'enteniment (Af) i la crítica de l'abús en una producció de continguts (Df), es presenta en un passatge posterior, A 62 s. / B 87s., la divisió de la Lt en At i Dt com estudi i crítica respectivament de l'ús i abús referits al contingut pur del pensar⁽⁵⁸⁾. Que aquesta nova determinació de la Lf en Af i Df aprofundeix la noció d'«espontaneïtat del pensar» mitjançant la diferenciació ja apuntada entre la facultat de l'enteniment i la de la raó pròpiament dites i que, d'altra banda, també això té relació amb la pressuposició de la Lf, la qual distingeix entre *consequentiae* immediates i mediates, atribuïnt Kant les primeres a l'enteniment i les segones a la raó, ho mostra el *locus* per així dir natural de presentació de la Dt (la Introducció a la Dialèctica transcendental) [A 293 ss. / B 349 ss.]. Amb tot i això, cal parar

esment que el clivellament actual s'efectua en el domini mateix de la Lt, és **intern a la Lt** i, en aquest context, per bé que operin les mateixes pressuposicions que sostenen la idea de la Lt com a tal - les pressuposicions de la distinció entre sensibilitat i enteniment i de la Lf - és impossible copsar el nou aprofundiment només a partir d'elles. La Dt suposa els resultats de la At; i la seva presentació mateixa, a diferència del que passava en la presentació general de la Lt, no és possible merament a partir de les pressuposicions esmentades. Concretament, la divisió entre analítica i dialèctica, tot i reproduir, al parer de Kant, un antic binomi de la Lf (i en aquest sentit hem parlat també aquí de relació amb la Lf), sorgeix tanmateix en funció d'una **assimetria** entre aquesta darrera lògica i la Lt, consistent en el fet que mentre la primera lògica tractaria dins la Af els conceptes, els judicis i les inferències - d'acord respectivament amb les funcions de les facultats superiors de coneixement contingudes "sota l'àmplia denominació de l'enteniment" [*unter des weitläufigen Benennung des Verstandes*]: enteniment [*Verstand*], facultat de judicar [*Urtheilskraft*] i raó [*Vernunft*] - la segona lògica, la transcendental, ha de **restringir-se** en la seva At a les funcions de l'enteniment i el judici, exilant la raó i les seves inferències a la "part especial" de la Dt. Aquestes explicacions es troben al començament del llibre segon de l'Analítica dels principis, i un passatge d'aquest *locus* ens servirà per presentar en termes kantians la distinció que ara ens ocupa entre At i Dt.

"Die transzendente Logik, da sie auf einen bestimmten Inhalt, nämlich blos der reinen Erkenntnisse *a priori*, eingeschränkt ist, kann es ihr [*scil.* der allgemeine Logik] in dieser Eintheilung [*scil.* la de la Analítik en les tres oberen Erkenntnisvermögen] nicht nachthun. Denn es zeigt sich: dass der **transzendente Gebrauch der Vernunft** gar nicht objektiv gültig sei, mithin nicht zur **Logik der Wahrheit**, d. i. der Analytik, gehöre, sondern als **Logik des Scheins** einen besonderen Theil des scholastischen Lehrgebäudes unter dem Namen der transzendentalen Dialektik erfordere" [A 131 / B 170].

El text ha de quedar sense comentari detallat perquè com hem assenyalat, el seu esclariment suposa el decurs de reflexió efectuat en la At. D'aquesta darrera aproximació, n'hi ha prou de retenir, doncs, la indicació que la Lt es desplega **simultàniament** en una lògica de la veritat i una lògica de l'aparença. El "contingut pur del pensar", objecte d'aquesta ciència de la Lt, queda repartit en dos àmbits, el de l'enteniment i el de la raó. En aquesta distribució s'hi implica, a més, centralment la qüestió de la **veritat**, però una veritat que, per tal com ens trobem en l'àmbit del "contingut del pensar", fa referència de manera essencial a la validesa objectiva dels coneixements.

4. El quefer de la lògica transcendental.

La primera pregunta que - a nosaltres, que ens movem en aquesta recerca en el terreny de les anticipacions - ens ha calgut fer es referia a la caracterització general amb què Kant introdueix la lògica transcendental. La seva resposta implica, segons hem vist, revelar les pressuposicions on aquest projecte descansa. La pregunta que hem de fer-nos tot seguit, prolongant aquella interrogació, és la que demana pel quefer concret d'aquesta lògica transcendental: ¿què s'hi tracta en el seu àmbit teòric? La meta d'aquest capítol no és, per descomptat, obtenir una comprensió aprofundida i sense llacunes sinó merament una caracterització alhora global i suficient de la tasca, el *Geschäft* d'aquesta "lògica de la veritat" que constitueix la part analítica de la lògica transcendental.

Prenent com a base el tercer fragment citat que institueix la diferència en el si de la lògica transcendental entre **analítica** i **dialèctica**, sembla oportú començar limitant l'abast de la nostra pregunta a la primera part, a l'Analítica transcendental. La legitimitat d'aquesta manera de procedir no perd peu en el text kantianà perquè el clivellament At i Dt no esdevé intel·ligible més que en el desplegament intern de la Lt i com a conseqüència dels resultats adquirits en la seva primera part. En consideració als nostres propòsits actuals potser no serà forçós prosseguir la nostra interrogació en la dialèctica, on tanmateix aquella analítica hi té la seva prolongació essencial com a segona part que és - indispensable, per tant, al seu pla original - de la lògica transcendental de Kant.

I. Tasques de la lògica transcendental: jerarquia i resolució.

La lògica transcendental de la KrV és l'àmbit d'una efectuació filosòfica progressiva i caldrà prendre precaucions a fi de no localitzar erròniament com a quefer seu, general o essencial, el que potser no seria més que realització d'una tasca parcial en un

estadi donat, de trànsit, de l'efectuació sencera. El que cerquem és, doncs, una primera consideració del curs global de la At kantiana.

La At, primera part de la Lt, consta d'una Analítica dels conceptes i una Analítica dels principis. L'Analítica dels conceptes du a terme un autèntic "desmembrament de l'enteniment" en els seus conceptes purs⁽⁵⁹⁾. Amb l'anatomia dels conceptes del coneixement pur de l'enteniment que aquesta part subministra, és possible construir l'Analítica dels principis, entesa com exposició dels principis que l'enteniment forma a partir d'aquells conceptes i que en constitueixen les «regles» del seu ús objectiu, un "*Kanon* de la capacitat judicativa" en la seva aplicació dels conceptes purs als fenòmens⁽⁶⁰⁾.

A l'important i difícil capítol primer sobre l'esquematisme d'aquesta part de la At correspon examinar les condicions indispensables a què queda subjecte qualsevol ús vàlid dels conceptes purs i sota de les quals ha de tenir lloc després l'esmentada formació *a priori* dels principis: els esquemes, productes d'una síntesi transcendental de la imaginació que és concebuda com la instància medidora entre sensibilitat i enteniment⁽⁶¹⁾. L'Analítica transcendental conclourà amb l'obtenció del sistema i de la justificació d'aquests principis sintètics *a priori*, això és, una vegada ateny l'exposició sistemàtica dels coneixements purs més universals i enlairats, últims, que han de contenir el fonament de l'experiència objectiva. Naturalment, encara poden - encara **han**, en realitat - d'extreure's conseqüències de la realització d'aquest *Geschäft*, les quals tenen a veure amb la meta i el sentit més generals de la lògica transcendental, en particular amb la funció i posició cognoscitiva central com també amb els límits del coneixement *a priori* de l'enteniment pur. Convé, però, entendre de manera adequada el que Kant planteja com a quefer estricte - distingit dels objectius a què aquest quefer s'ordena i dels moments que el componen - de la part analítica de la lògica transcendental. Determinat des de l'estadi superior i més desenvolupat de l'Analítica dels principis, el *Geschäft* de la At consisteix en l'**esclariment de les condicions de possibilitat del judici sintètic *a priori***. Si

l'esclarament de la possibilitat del **judici sintètic** constitueix el quefer "més important" de què s'ocupa la Lt, aquest quefer pot fins i tot considerar-se "**l'únic**" quan es tracta de la possibilitat del **judici sintètic a priori**. Així ho declara Kant, i hem d'entendre que les diverses parts de la At queden recollides i connectades en funció de l'acompliment o resolució d'aquesta tasca última, susceptible de donar sentit a un conjunt sistemàtic.

"Die Erklärung der Möglichkeit synthetischer Urtheile ist eine Aufgabe, mit der die allgemeine Logik gar nichts zu schaffen hat, die auch sogar ihren Namen nicht einmal kennen darf. Sie ist aber in einer transzendentalen Logik das wichtigste Geschäft unter allen und sogar das einzige, wenn von der Möglichkeit synthetischer Urtheile *a priori* die Rede ist, imgleichen den Bedingungen und dem Umfange ihrer Gültigkeit. Denn nach Vollendung desselben kann sie ihrem Zwecke, nämlich den Umfang und die Grenzen des reinen Verstandes zu bestimmen, vollkommen ein Gnüge thun" [A 154 / B 193]⁽⁶²⁾.

En el darrer fragment citat tenim la formulació pròpiament kantiana i, per així dir, *Deutungsfrei*, del quefer de l'Analítica transcendental, aquell quefer que ara, en l'estadi atès en el segon capítol dels principis de l'enteniment pur, haurà de dur-se al seu punt final⁽⁶³⁾.

Com ja hem indicat, el comentari detallat de la At kantiana, amb un seguiment de prop de l'efectuació del seu *Geschäft*, queda fora de les fronteres que hem marcat a la nostra recerca. En canvi no hem de deixar passar sense examen la pregunta que se suscita immediatament referida al camí seguint el qual s'ha d'haver dut a terme la tasca proposada, al mètode que ha pogut i ha hagut de seguir-se a fi de desentranyar la possibilitat dels judicis sintètics *a priori*. ¿D'on s'ha extret i amb quins títols es justifica, si es que es justifica en absolut, la seva manera de procedir?

La història de la interpretació i crítica del kantisme evidencien que la pregunta tot just formulada pel mètode de la KrV és almenys tan pertinent i important com la qüestió dels resultats teòrics que Kant estableix amb el seu mitjà - evidencien, més ben dit, allò que una tal equiparació suggereix: que una cosa no val res

sense l'altra. La metacrítica més recurrent a l'efectuació filosòfica de la KrV s'adreça llavors a la **coherència metodològica** del kantisme, ja sigui que en això s'apunti, en realitat, a refusar, a criticar o, per contra, també alguna vegada, a assegurar una part més o menys substancial de la seva concepció filosòfica. Girant-nos cap al que ens interessa, la història de la metacrítica, de la crítica teòrica de la Crítica kantiana ha incidit una i altra vegada en aquest *punctum dolens* que hauria de ser la inconsistència interna en què Kant, amb independència del valor teòric de veritat que tingui la *Weltanschauung* que proposa, ha hagut d'incórrer.

Pot així abstroure's dels motius ideològics i religiosos que mouen a un autor contemporani de Kant com és Jacobi: la seva metacrítica que remunta a l'any de publicació de la segona edició de la KrV (1787) i que estima que és impossible accedir al sistema de la Crítica sense esberlar-ne la seva estructura, serà una i altra vegada represa des de les posicions filosòfiques més diverses: sense el pressupòsit d'un objecte que afecta als sentits no pot entrar-se en aquest sistema però l'acceptació d'aquest pressupòsit ens obliga a sortir-ne⁽⁶⁴⁾. Tant és així que algú podria pensar que no caldria, en realitat, remuntar a la metacrítica de Jacobi i altres autors del moment com Hamman o Schulze, del moment que disposem de formulacions renollevades d'aquesta crítica en el llenguatge més actual i a l'ús de la filosofia analítica. Un autor com P. F. Strawson es declara diposat a salvar una certa línia d'argumentació de l'Analítica transcendental amb què Kant amb tot el rigor exigible estableix i aplica al llarg de la Crítica un "criteri de significació" del coneixement que hauria de suscitar l'acord "dels filòsofs empiristes": el principi que "no pot haver-hi cap ús d'idees o conceptes legítim o tan sols significatiu que no els posi en relació amb les condicions empíriques o d'experiència de la seva aplicació"⁽⁶⁵⁾. Però per bé que Kant hagi aplicat aquest principi per a refusar en bloc encertadament les doctrines de la "metafísica transcendent", la Crítica presenta una altra cara, decididament menys simpàtica per a Strawson, formada pel conjunt de les doctrines de l'idealisme transcendental, la

"metafísica de l'idealisme transcendent", la qual exposa l'estructura de la subjectivitat transcendent i el model d'experiència en ella fonamentada⁽⁶⁶⁾. El punt decisiu és que aquestes doctrines, al seu entendre fonamentades en un irredimible psicologisme, són no solament qüestionables i inintel·ligibles - com *il faut* per a un filòsof empirista - sinó també incoherents: vulneren el propi principi crític que estableix no estendre l'ús dels conceptes que estructurin l'experiència del·là dels seus límits. La "metafísica de l'idealisme transcendent" de la KrV ha de rebutjar-se per això com un contrasentit: "vol traçar els límits del sentit des d'algun lloc fora d'aquests límits, lloc el qual, si aquests límits estan correctament traçats, no pot existir"⁽⁶⁷⁾.

Aquesta llambregada a la metacrítica de llavors i d'avui permet que sorgeixi la qüestió de fons, sempre la mateixa, la qual ajuda a centrar aquest segment de la nostre recerca. Aquesta qüestió és: **¿on se sosté l'estructura exposada en la KrV?, ¿on es fonamenta i com es fonamenta la filosofia transcendent?**

II. Filosofia transcendent i mètode transcendent.

Que la Crítica hagués de fracassar a causa d'una inconsistència metòdica representaria un trist destí per a un pensament que en el curs de la seva dilatadíssima història avança en torn de la qüestió del mètode com una (si no la principal) de les seves constants preocupacions, segons palesa l'obra filosòfica kantiana de l'etapa anomenada «precrítica». Però no merament trist sinó autènticament tràgic seria aquest destí per a la Crítica, quan s'observa que el seu el gruix queda constituït per una **lògica transcendent**, essent la lògica per aquesta època filosòfica l'àmbit propi de discussió del mètode, i s'observa fins i tot, per acabar-ho d'adobar, que la segona i darrera part de l'obra du el nom de "doctrina transcendent del mètode".

En relació a la presumpta inconsistència metòdica volem començar evocant aquells moments de consciència metòdica que

manifesten les declaracions expresses de Kant, prou conegudes per bé que no sempre prou atentament considerades. La més rotunda, sens dubte, es localitza en el Pròleg a la segona edició de la KrV: la Crítica "**és un tractat del mètode**", la qual cosa significa que la tasca de la KrV no sols incideix sinó que coincideix plenament amb la qüestió del mètode, en plantejar-se com un "assaig de transformar el procedir de la metafísica fins avui, bo i emprenent en ella una completa revolució segons l'exemple dels geòmetres i els investigadors de la natura"⁽⁶⁸⁾. És així que, segons se'ns ha fet saber en un passatge anterior, els exemples de la gènesi històrica de la matemàtica i de la ciència natural com a ciències indiscutibles, "son prou notables com perquè **es reflexionin els components essencials de la transformació de la manera de pensar** que tan avantatjats els han estat i perquè, en la mesura que ho permet la seva analogia com a coneixements racionals amb la metafísica, **se les imiti en aquest respecte**, almenys a títol d'assaig..."⁽⁶⁹⁾. L'arxiconeguda analogia amb la revolució copernicana en filosofia, al·ludida tot seguit, es formula així i té el seu ple sentit en el context d'un **canvi de mètode**. Kant afirma que la KrV implica "un mètode de pensar transformat", per al qual la Dialèctica transcendental proporciona "una excel·lent pedra de toc", indicant d'aquesta manera que la fecunditat i la validesa d'aquest nou mètode es presumeixen contrastables⁽⁷⁰⁾. Encara més, Kant declara sense ambages que els seu assaig d'imitació de transformació d'una àrea de coneixements en ciència mitjançant la dotació del seu mètode "ha reeixit a satisfacció i promet a la metafísica en la seva primera part... el camí segur d'una ciència"⁽⁷¹⁾. D'altra banda, com era de esperar, els moments de consciència metòdica troben l'escena adequada de presentació en la part metodològica de la Crítica, a què ens referirem ben aviat. Però, si per cas, no pot deixar d'impressionar el passatge que conclou la pàgina final de la KrV, on Kant oposa, en el pla del **mètode científic**, el "camí crític" tot just acabat de recórrer al dogmàtic i a l'escèptic⁽⁷²⁾. I, sigui com sigui, no cal forçosament anar a buscar al començament o al final de la KrV expressions de la preocupació metòdica de Kant: plenament lliurat a la resolució de

la tasca en la lògica transcendental, i abans de passar a aquest autèntic desllorigador de l'obra que és la deducció transcendental de les categories, Kant explica el que es proposa a fer a continuació, és a saber, una descomposició dels conceptes exposats en la taula "fins al grau que sigui suficient **en relació amb la doctrina del mètode que estic elaborant**"(73).

Testimonis que ratifiquen la importància i rellevància de la qüestió del mètode en la KrV, així doncs, no en falten. Amb tot i això, aquests testimonis no dissipen per si sols les sospites que pesen sobre el consistència metodològica de la filosofia transcendental. No n'hi ha prou amb declaracions de bona intenció metòdica, segons les quals "la filosofia transcendental és només una idea, de la qual la KrV ha de desenvolupar el pla sencer **arquitectònicament**, això és, a partir de principis, amb plena garantia de la completud i seguretat de totes les parts que componen aquesta construcció"(74): el que cal és examinar de prop aquesta construcció, verificar el seu desplegament arquitectònic concret i efectiu, la solidesa de l'assentament dels seus pilars i l'articulació de les seves parts; en un mot, el que cal és verificar el seu desenvolupament **consistent i de conformitat amb un mètode** que resulta degudament traçat i justificat.

Hem de preguntar-nos, així doncs, primer de tot, quin és un mètode adequat i consistent per a la filosofia «transcendental» assajada per Kant, una filosofia que ha de fornir un coneixement "que s'ocupa en general no tant d'objectes com de la nostra manera de conèixer objectes, en quant aquesta manera ha de ser possible *a priori*", una filosofia que designa "el sistema d'aquests conceptes *a priori* d'objectes"(75). La pregunta ha de resultar ja ben familiar en aquest estudi que ha començat ocupant-se de la lògica, atès que es demana quin és el mètode apropiat **d'un coneixement del coneixement** - amb la següent flexió essencial, tanmateix: d'un coneixement **del coneixement a priori**.

¿Quin significat ha d'atorgar-se, però, a aquesta flexió? D'acord amb el nostre punt de vista, ella determina la **transcendentalitat** de la nova lògica de Kant, on no es tracta més que d'un coneixement dels fonaments del coneixement en quant

aquests constitueixen a la vegada els principis de la realitat cognoscible. Però volem evitar de convertir la qüestió del significat del *a priori* en font de problemes i malentesos abans i tot que puguem ser introduïts en les autèntiques dificultats. En el *Vorwort* dels ProL., l'autor presenta els moments principals del seu treball a la Crítica, d'una manera segurament estilitzada però que per això mateix serveix tant millor a destacar els punts essencials.

"Ich versuchte also zuerst, ob sich nicht Hume's Einwurf allgemein vorstellen liesse, und fand bald: dass der Begriffe der Verknüpfung von Ursache und Wirkung bei weitem nicht der einzige sei, durch den der Verstand *a priori* sich Verknüpfungen der Dinge denkt, vielmehr dass Metaphysik ganz und gar daraus bestehe. Ich suchte mich ihrer Zahl zu versichern, und da dieses mir nach Wunsch, nämlich aus einem einzigen Princip, gelungen war, so ging ich an die Deduktion dieser Begriffe, von denen ich nunmehr versichert war, dass sie nicht, wie Hume besorgt hatte, von der Erfahrung abgeleitet, sondern aus dem reinen Verstande entsprungen seien. Diese Deduktion, die meinem scharfsinnigen Vorgänger unmöglich schien, die niemand ausser ihm sich auch nur hatte einfallen lassen, obgleich jedermann sich der Begriffe getrost bediente, ohne zu fragen, worauf sich denn ihre objektive Gültigkeit gründe, diese, sage ich, war das Schwerste, das jemals zum Behuf der Metaphysik unternommen werden konnte; und was noch das Schlimmste dabei ist, so konnte mir Metaphysik, so viel davon nur irgendwo vorhanden ist, hiebei auch nicht die mindeste Hilfe leisten, weil jene Deduktion zuerst die Möglichkeit einer Metaphysik ausmachen soll" [ProL. IV, p. 260].

¿Com podria dubtar-se, en conseqüència, de la inserció de Kant en la tradició metafísica? La recerca sobre el «coneixement del coneixement *a priori*» és una expressió idèntica - i mesurem amb tota cura l'ús d'aquest qualificatiu - a **pensar la possibilitat de la metafísica com a ciència estricta**; i el "coneixement *a priori*" no és altre que aquell que constitueix l'objecte de la metafísica, caracteritzat per conceptes filosòfics tan tradicionals com els de causa, substància, accident, relació, etc. La principal dificultat d'aquesta tasca, determinada en el text citat com la de la **deducció** d'aquests conceptes, és que hom no

pot ajudar-se de la metafísica en la seva resolució, ja que és la possibilitat d'aquesta darrera allò que queda sotmès a examen. El «coneixement del coneixement» de què es tracta en la KrV és, per tant, no merament coneixement del coneixement ja constituït en les diverses disciplines positives del saber sinó coneixement d'aquells conceptes i principis on descansen con en el seu fonament darrer tota disciplina cognoscitiva i tot saber - els «principis metafísics» de la tradició filosòfica.

Tot això queda força clarament explicat per Kant en la *Einleitung* de la KrV (en l'edició de 1781) amb el nom de *Idee der Transzendental-Philosophie*. Com és ben sabut, el significat de la revolució que aquesta filosofia transcendental instaura consisteix a fonamentar la perspectiva que el coneixement que ella guanya és coneixement no solament dels principis del saber sinó, a través d'això mateix, coneixement dels principis de la realitat. A la lògica transcendental correspon fonamentar aquesta concepció filosòfica, en la qual els principis primers de tot el que és per al subjecte no són accessibles més que mitjançant el seu autoconeixement com a subjectivitat transcendental, mitjançant el saber-se del saber.

Malgrat que una mica més precisada en el seu significat, la pregunta subsisteix, però: ¿per quina via ha d'accedir-se al coneixement del coneixement *a priori*?, ¿com pot conèixer-se el coneixement *a priori* i quina mena de coneixement és? o, el que és el mateix, ¿com és possible l'autoconeixement de la raó? La resposta haurà de revelar-nos el mètode de la filosofia transcendental, mètode on radica la possibilitat de la Crítica. En la seva elaboració, no podem recórrer a la metafísica, com Kant precisa, ja que és justament la seva possibilitat com a ciència el que està en qüestió. Amb aquesta afirmació, el pensament queda abocat al camí d'una recerca radical atès que tal afirmació significa 1er) que no hi ha una metafísica com a saber rigorós i constituït dels fonaments absolutament primers; 2^{on}) que és aquest saber rigorós dels fonaments absolutament primers el que la Crítica persegueix.

Ara bé, d'aquesta manera les preguntes han acabat per empènyer-nos fora del marc de la At i fins i tot de la Lt. Ja que, precedint la Lt es presenta la Et, el coneixement transcendental de l'Estètica. L'inici de la KrV és, almenys en intenció, l'exposició d'una reflexió sobre la sensibilitat transcendental i, així doncs, ja en ella ha de trobar-se i operar el mètode que fa possible la filosofia transcendental. Atenent a aquesta circumstància, obtenim la primera resposta (o més exactament l'única resposta, en la mesura que aquí se sustenta la possibilitat de tota resposta) a la pregunta pel mètode de coneixement del coneixement *a priori*. I és tota curta: al coneixement del coneixement *a priori* s'accedeix **pensant**; o bé, el que és el mateix, pensant **críticament**.

Tanmateix, aquest terme que nosaltres fem aparèixer aquí absolutament indeterminat rep determinacions ben específiques en el curs de la KrV. I és per una d'aquestes determinacions que hem de començar si volem seguir avançant dretament: aquella d'acord amb la qual **"pensar un objecte i conèixer un objecte no són la mateixa cosa"**(76). El coneixement de la *Erkenntnissart* de coses ha de distingir-se del *Erkenntniss* de coses i és determinable enfront d'aquest darrer com a **pensar (Denken)**.

En un sentit estricte, jutjant la tasca de la KrV des dels resultats atesos per l'obra mateixa, la Crítica no constitueix **coneixement** sinó exclusivament **pensament**, és a dir, un coneixement de direcció subjectiva que es pren a si mateix en un sentit específic com a tema. En ser aquest sentit específic determinat per la noció de coneixement *a priori*, l'únic que la raó pura pot extreure a partir de si mateixa, queda oberta per principi la possibilitat de **re-flexió subjectiva** de la raó, sigui quin hagi de ser el seu camí i sigui quines hagin de ser la legitimitat d'aquesta camí i la seva fortuna. I en certa mesura pot considerar-se innecessari, per obvi, indicar aquesta possibilitat de referència subjectiva (és a dir, referència a si mateix) del coneixement. Com a resultat de la Crítica, es desprèn, ben certament, la necessitat de referir a intuïcions donades qualsevol coneixement **objectiu**, la qual cosa obliga a renunciar al coneixement dels anomenats objectes transcendents que la metafísica escolar ambicionava

arribar a descriure mitjançant un ús il·legítim de les categories mancades aquí de tot recolzament en la intuïció. Però aquest resultat de cap manera implica renunciar a l'aspiració ni a la possibilitat d'una descripció de les condicions de possibilitat subjectives d'aquest coneixement objectiu sinó que evidentment, en quant resultat, la suposa. La KrV no respon així a una «construcció irònica» que obligui al lector a desprendre's de l'escala que ha hagut de menester prèviament per ascendir⁽⁷⁷⁾. I menys encara, a una construcció que hauria de malsostenir-se sobre la base d'una incoherència elemental, consistent a fer allò que precisament volia descartar-se mitjançant aquest fer. Cal, això sí, reconèixer l'estructura circular d'aquesta construcció, la circularitat d'una raó que es **pensa** a si mateixa, com veurem, sempre i només com a **subjecte** i no com a objecte. I cal també reconèixer el reconeixement explícit de Kant de l'ineludibilitat d'aquesta circularitat d'un pensar el "ser pensant", circularitat la qual constitueix la dificultat indissoluble de la doctrina transcendental de l'ànima tradicional, "falsament considerada una ciència de la raó pura", que es veu d'aquesta manera impossibilitada per avançar com no sigui a través de paralogismes.

"Hierauf beziehen sich nun vier Paralogismen einer transzendentalen Seelenlehre, welche fälschlich für eine Wissenschaft der reinen Vernunft von der Natur unseres denkenden Wesens gehalten wird. Zum Grunde derselben können wir aber nichts anderes legen, als die einfache und für sich selbst an Inhalt gänzlich leere Vorstellung: Ich, von der man nicht einmal sagen kann, dass sie ein Begriff sei, sondern ein blosses Bewusstsein, das alle Begriffe begleitet. Durch dieses Ich oder Er oder Es (das Ding), welches denkt, wird nun nichts weiter als ein transzendentales Subject der Gedanken vorgestellt = X, welches nur durch die Gedanken, die seine Prädikate sind, erkannt wird und wovon wir abgesondert niemals den mindesten Begriff haben können, um welches wir uns daher in enem beständigen Cirkel herumdrehen, indem wir uns seiner Vorstellung jederzeit schon bedienen müssen, um irgend etwas von ihm zu urtheilen: eine Unbequemlichkeit, die davon nicht zu trennen ist, weil das Bwusstsein an sich nicht sowohl eine Vorstellung ist, die ein besonderes Object unterscheidet, sondern eine Form derselben überhaupt, so fern sie Erkenntniss

genannt werden soll; denn von der allein kann ich sagen, dass ich dadurch irgend etwas denke" [A 345- 346 / B 404].

Des d'aquí podem nosaltres reconèixer adequadament formulat el problema metòdic de la KrV. La raó es gira sobre si mateixa a fi d'efectuar el seu autoconeixement. Això ni vol ni pot ser un coneixement de si com objecte. Com direm, **l'autoconeixement o és coneixement d'un subjecte o no és autoconeixement**. Però si cal concebre i concedir aquest gir reflexiu subjectiu com a possible, la possibilitat en canvi que tingui cap fruit, que l'autoconeixement sigui possible, i no diguem ja realitat concreta materialitzant la seva possibilitat teòrica, esdevé extraordinàriament problemàtic en quant aquest coneixement cal que constitueixi un procés circular. «El que pensa» és un X que escapa sempre com a tal als conceptes del pensar; i tanmateix en l'autoconeixement de la raó pura «el que pensa», el subjecte transcendental = X, és «el que ha de ser pensat». Admetem que a la raó li sigui en principi possible efectuar la seva autodescripció, és a dir, la possibilitat que la Crítica sigui un exercici de **pensar-se el pensar**, pensar no els objectes sinó el mode subjectiu de coneixement dels objectes: tota la legitimitat d'aquesta autodescripció i d'aquest exercici ha de descansar llavors en la transparència d'aquest pensar per a si mateix, *i.e.* en la justificació i fonamentació suficient de les vies metòdiques de la seva re-flexió. El problema metòdic de la KrV equival en conseqüència, a la **posada en pràctica d'un mètode legítim de l'autoconeixement de la raó com a cercle immanent de la subjectivitat transcendental que es pensa a si mateixa**.

¿És lícit entendre que aquest mètode de re-flexió subjectiva és el «mètode transcendental? ¿I es redueix així tota la dificultat, i de retop el nostre problema, a la descripció d'aquest «mètode transcendental»? Retornem, abans de precipitar-nos a donar una resposta a aquesta mena de preguntes, als indicis recollits en l'apartat anterior sobre el procediment de la KrV. La reflexió crítica ha iniciat el seu camí mitjançant algunes

pressuposicions que se'ns han fet plenament paleses com a pressuposicions de la Lògica transcendental. D'entre elles, la pressuposició de la distinció entre sensibilitat i enteniment, determinada com a distinció entre el ser-donat dels objectes en la sensibilitat i el ser-pensats dels objectes per l'enteniment s'ha revelat com la més fonamental. La naturalesa i el sentit d'aquests pressupòsits han d'haver estat suficientment precisats en el camí de la seva pròpia posició com a pressupòsits d'una Estètica i d'una Lògica transcendental. Segons aquestes precisions ni la pressuposició inicial de la donabilitat de l'objecte en la intuïció **no és la pressuposició d'un objecte extern** que afecti la sensibilitat ni tampoc la pressuposició inicial de la pensabilitat de l'objecte en l'enteniment **no pressuposa la possibilitat d'inferir causalment** res extern al pensament. Sens dubte, la Crítica comença oferint un seguit de «definicions» - intuïció, sensibilitat, sensació, intuïció empírica, concepte... - basades en la referència de tot coneixement (humà) a objectes. Però es tracta de definicions merament nominals, disponibles, com a terminologia a l'ús, en els manuals filosòfics de l'època, indistintament consagrats a la lògica, a l'ontologia o a la psicologia, d'on Kant les extreu. Amb elles s'espera comunicar al lector de què es parla, esbossant un quadre general de la matèria i orientant-lo dins aquest marc cap a qüestions específiques però no pas resoldre d'un cop de ploma aquestes qüestions. És per això que veiem que si Kant explica aquí que s'anomena sensibilitat, "la capacitat (receptivitat) de rebre representacions, **mitjançant el mode com som afectats pels objectes**", que "l'efecte d'un objecte en la capacitat representativa, en la mesura que n'esdevenim afectats, és la **sensació**", etc., tot l'objecte d'aquestes explicacions nominals és simplement permetre a continuació excloure per principi tot allò que es refereix a la sensació, i per tant, a l'afecció per objectes externs⁽⁷⁸⁾. Hom es dona llavors d'aquesta manera el punt de partida de l'Estètica transcendental, per a la qual l'exterioritat mateixa d'objectes en l'espai no ha de ser altra cosa que **representació**. Amb aquestes pressuposicions, Kant pressuposa només, així doncs, d'un costat, la receptivitat de

la sensibilitat, la donabilitat en ella d'objectes indeterminats - d'objectes la única determinació dels quals és aquí ser-donats en la sensibilitat - i, de l'altre, l'espontaneïtat de l'enteniment, la pensabilitat d'objectes indeterminats que hi són pensats. Com és obvi, aquests ser-donable i ser-pensable dels objectes no serveixen a caracteritzar en el més mínim als objectes sinó que són pressuposicions - no solament ells sinó també allò que és donat en ells, és a saber, la seva distinció - referides al subjecte humà cognoscitiu, del qual es pressuposen en quant característiques essencials. En suma, tota exterioritat a la representació és aquí exclosa: en l'Estètica transcendental s'isola la sensibilitat i dins d'ella es consideren només els elements *a priori* mentre que, de la mateixa manera, en la Lògica transcendental es considera l'enteniment **pur**, distingit de tot l'empíric i de tota sensibilitat, com "una unitat subsistent per si mateixa, autosuficient, incapaç de rebre cap addició externa"(79).

Per dir-ho amb el llenguatge de Strawson, tot traçat dels límits del sentit de què pugui tractar-se aquí és un traçat des de l'interior, el traçat d'una raó que autocríticament procedeix a un examen de la seva capacitat per mitjà de l'exercici immanent d'aquesta capacitat.

La finalitat d'aquestes pressuposicions de partida es palesa amb tota claredat en el decurs de la *Elementarlehre* (Et + Lt), la qual es proposa, primerament, esbrinar les condicions de possibilitat (*i.e.* intel·ligibilitat) del ser-donat i del ser-pensat dels objectes. Es tracta realment de dur a terme un **experiment**, i tot el significat i valor del *novum* radical i revolucionari de la filosofia transcendental depenen senceraament del bon resultat d'aquest **experiment** de la raó pura, és a dir, dels resultats que per a les grans i secularment controvertides qüestions de la metafísica hagin d'obtenir-se a partir de la hipòtesi que la intuïció d'objectes i el pensament d'objectes es troba determinada *a priori* per les estructures cognoscitives subjectives - per tant, altrament dit, de la hipòtesi que tals condicions admetin efectivament un examen transcendental. En això consisteix el "mètode de pensament transformat", basat en la suposició que són

els objectes que es regeixen per la intuïció i el pensament (i no a la inversa) i, en conseqüència, "només coneixem *a priori* en les coses allò que nosaltres mateixos posem en elles"⁽⁸⁰⁾. Parlar d'hipòtesi en aquest context (hipòtesi amb una doble vessant, referida a la intuïció i al concepte) és perfectament legítim i així ho fa Kant en les consideracions al·lusives a la revolució astronòmica de Copèrnic del *Vorrede B* que anticipen el treball - tot afegint immediatament després que, malgrat tot, en el treball mateix la hipòtesi inicial troba la seva demostració apodíctica:

"Ich stelle in dieser Vorrede die in der Kritik vorgetragene jener Hypothese analogische Umänderung der Denkart auch nur als Hypothese auf, ob sie gleich in der Abhandlung selbst aus der Beschaffenheit unserer Vorstellungen vom Raum und Zeit und den Elementar begriffen des Verstandes nicht hypothetisch, sondern apodictisch bewiesen wird, um nur die ersten Versuche einer solchen Umänderung, welche allemal hypothetisch sind, bemerklich zu machen" [B XXII, en nota].

Aquest fragment conté, creiem, el camí de clarificació de les propostes metodològiques de la Crítica i de la Crítica mateixa com a proposta metòdica. Si la KrV pot concebre's com un experiment que recolza en una hipòtesi tocant a la relació de determinació entre subjectivitat i objectivitat, la realització d'aquest experiment, segons explica Kant, **no procedeix** a la posició d'una hipòtesi a fi de derivar-ne les seves conseqüències. Ben al contrari, el mètode transformat de pensament, basat en la idea que intuïció i pensament regeixen els objectes, ha de ser "exposat i demostrat apodícticament" en la KrV "a partir de la naturalesa de les nostres representacions d'espai i temps i dels conceptes elementals de l'enteniment". La KrV aspira, certament, a bastir un mètode, ella consisteix en la seva totalitat en l'elaboració d'un mètode, d'acord amb el qual haurà de decidir-se la sort de la metafísica com a ciència⁽⁸¹⁾. I aquest mètode, en tant que mètode d'una filosofia transcendental, prou que pot ser anomenat **transcendental!** Però isolant-lo així i donant-li aquest nom no resollem el problema sinó que que més aviat el posem per primera vegada clarament davant els ulls amb tota la multiplicitat

dels seus estrats. El fragment de Kant introdueix, en efecte, un desdoblament (hipòtesi vs. tesi demostrada apodícticament) equivalent al d'una consideració aïllada i extrínseca dels **resultats** de la KrV vs. la consideració connexa d'aquests resultats amb els **mitjans** amb què s'obtenen. La pregunta pel «mètode transcendent» podrà esdevenir la pregunta directriu de la nostra recerca sobre la Crítica a condició només que hi siguin distingits els seus dos aspectes com a *methodus elaboranda* i com a *methodus elaborandi*, això és, respectivament, el «mètode transcendent» en quant propedèutica del sistema de la filosofia transcendent o metafísica, a la qual ha de proporcionar el seu mètode científic que és el que la Crítica recerca, i el «mètode transcendent» en quant elaboració científica del mètode i, en conseqüència, part ell mateixa del sistema científic de la metafísica.

Bona part dels malentesos relatius a la Crítica tenen el seu origen en l'embolic tocant a aquest desdoblament metodològic entre l'elaboració del mètode propi de la filosofia transcendent o pura en què conclou com a resultat la Crítica teòrica i el mitjans de l'elaboració metòdico-arquitectònica posats en pràctica en aquesta Crítica a fi de bastir científicament aquest mètode. És parcialment vertader imputar al propi Kant poca claredat en aquest punt però l'autèntica dificultat, si no anem errats, és propiament conceptual: la ciència del mètode de la metafísica ha de considerar-se des d'un cert punt de vista una ciència a part d'aquesta, és a saber, des del punt de vista de primera ciència; però, des d'un altre punt de vista, és a saber, en quant és ciència primera, ha de considerar-se ja també ciència metafísica. En el següent fragment de Kant, no pas causalment de l'Arquitectònica, trobem apuntada aquesta dificultat: la Crítica com a recerca del coneixement *a priori* racional pot ser considerada tant «propedèutica a la metafísica» com també «part de la metafísica».

"Alle Philosophie aber ist entweder Erkenntniss aus reiner Vernunft, oder Vernunfterkentniss aus empirischen Principien. Die erstere heisst reine, die zweite empirische Philosophie.

Die Philosophie der reinen Vernunft ist nun entweder **Propädeutik** (Vorübung), welche das Vermögen der Vernunft in Ansehung aller reinen Erkenntniss *a priori* untersucht, und heisst **Kritik**, oder zweitens das System der reinen Vernunft (Wissenschaft), die ganze (wahre sowohl als scheinbare) philosophische Erkenntniss aus reiner Vernunft im systematischem Zusammenhange, und heisst **Metaphysik**; wiewohl dieser Name auch der ganzen reinen Philosophie mit Inbegriff der Kritik gegeben werden kann, um sowohl die Untersuchung alles dessen, was jemals *a priori* erkannt werden kann, als auch die Darstellung desjenigen, was ein System reiner philosophischen Erkenntnisse dieser Art ausmacht, von allem empirischen aber, imgleichen dem mathematischen Vernunftgebrauche unterschieden ist, zusammenzufassen" [A 841 / B 869]⁽⁸²⁾.

La KrV vol ser "tractat del mètode", vol fer cap en un "mètode de pensar transformat", vol efectuar mitjançant aquesta transformació metòdica una revolució copernicana en la metafísica, convertir aquesta metafísica en ciència per la via de dotar-la del seu mètode peculiar i específic. Però si la construcció del mètode de la metafísica és el seu objectiu principal, el problema capital és el mètode a seguir en aquesta construcció, el procediment d'elaboració rigorosa d'aquest "tractat". La qüestió del mètode transcendental exigeix, per començar, reconèixer aquest desdoblament i destriar netament aquests dos problemes, és a saber, i sigui quina sigui la seva relació, el problema de l'elaboració del **mètode** i el problema de l'**elaboració** del mètode, o sigui, el mètode que ha de ser bastit i el *modus operandi* d'aquest bastiment, *methodus elaboranda* i *methodus elaborandi*. L'examen de la qüestió del «mètode transcendental» en la KrV ha de començar per desplaçar-se aleshores des del pla dels resultats de l'experiment de la raó pura al pla de la realització de l'experiment i els seus mitjans, i formular-se en primera instància no com a pregunta per l'estructura del mètode transcendental sinó com a pregunta per l'acció d'estructuració d'aquest mètode, pregunta aquesta última la qual no per això es desvincula de la primera (la qüestió del mètode) ans n'esdevé el nucli essencial: quin mètode és emprat per a l'elaboració i demostració apodíctica del mètode

transcendental (de la filosofia transcendental considerada com a "mètode transformat de pensament" en la metafísica)?

Mirarem de mostrar en les pàgines següents que l'estructura de la *Elementarlehre* de la KrV, consagrada en conjunt a esbrinar les condicions de possibilitat del ser-donat i del ser-pensat dels objectes, en quant aquestes condicions han de ser *a priori*, s'ordena a la resposta d'aquesta pregunta. Mitjançant les anàlisis desplegades en l'Estètica i la Lògica transcendental, una reflexió que s'obre amb determinades pressuposicions no assaja altra cosa que reflexionar les pressuposicions que ella mateixa s'ha donat al començament. Podem formular el mateix des de la perspectiva de la tasca de l'Analítica i direm aleshores que **la recerca de les condicions de possibilitat del coneixement sintètic a priori s'efectua en el medi i a través de la fonamentació de la distinció entre sensibilitat i enteniment, d'un costat, i de la legalitat lògico-formal del pensament, de l'altra: s'efectua, així doncs, mitjançant un procés de fonamentació dels pressupòsits de la reflexió transcendental.**

Abans de prosseguir volem assegurar la comprensió d'alguns aspectes importants del *modus operandi* de la Crítica en quant reflexió de la recerca transcendental sobre les seves mateixes pressuposicions (*methodus elaborandi* dels resultats de la KrV). Les pressuposicions de **partida** de la reflexió no constitueixen cap *factum*. Un *factum* no hauria de menester realment una **fonamentació** en el sentit d'una justificació de la seva validesa sinó només en el sentit d'una descripció que el fa intel·ligible. Però si la reflexió endegada en la KrV no fes altra cosa que pressuposar certes nocions i oferir-ne una descripció plausible, per molt acurada que resultés la fonamentació metòdica d'aquesta descripció, tota la seva estructura no aconseguiria anar del·là del caràcter d'un sistema **formal**, màximament consistent i complet, potser, però nogensmenys mancat de justificació definitiva tocant a la seva realitat efectiva. Veurem que, en la Crítica, precisament l'aspecte més delicat i difícil en el problema de la **fonamentació** de les pressuposicions es refereix a la **justificació de la**

validesa objectiva de les estructures clarificades d'una manera determinada. La fonamentació de les **pressuposicions** de la reflexió transcendental ha de consistir, en conseqüència, concretament, en una recerca de les condicions de possibilitat del ser-donat dels objectes en la sensibilitat i del ser-pensat els objectes per l'enteniment i en una recerca de la necessitat objectiva d'aquestes pressuposicions. Però haurem de veure que aquest segon aspecte de la fonamentació dels pressupòsits de la reflexió transcendental kantiana presenta la més gran dificultat perquè la fonamentació assenyalada, la qual aspira a justificar l'objectivitat dels pressupòsits i a transformar d'aquesta manera per la reflexió el que eren pre-suposicions de la reflexió en suposicions necessàries, no pot considerar-se aïlladament com una estructura teòrica independent sinó que és en Kant alhora la justificació última de la re-flexió transcendental.

Retinguem, doncs, aquest començament: l'estructura fonamental de la KrV no consisteix propiament parlant en la localització d'un *factum* com a punt de partida a fi de remuntar-se des d'ell a les condicions de possibilitat. En particular, no ingressa en la base d'aquesta estructura cap *factum* tal com l'experiència objectiva, el coneixement sintètic *a priori* ni, menys encara, les ciències positives de la naturalesa. Naturalment, copsar les condicions que fan possible tot això és un objectiu central de l'Analítica: però, a fi d'atènyer-lo, ella procedeix per mitjà d'un aplegament progressiu i una unificació final d'aquells elements que li donen la seva intel·ligibilitat última, i no per una anàlisi directa d'aquests fets. Més aviat, allò a l'anàlisi del qual es procedeix aquí són les pressuposicions de partida, les quals, però, no són un fet irreductible i indiscutible sinó el que cal entendre i demostrar com a fet: allò que es pressuposa (es posa em quant supòsit) com a possibilitat de la reflexió transcendental, d'un ***Selbsterkenntnis*** de la raó pura mateixa. La perspectiva en què proposem situar totes les anàlisis que seguiran no és altra, en conseqüència, que aquella amb què el lector de la primera edició de la KrV ensopega en les seves primeres planes, quan es diu que la Crítica és:

"... eine Aufforderung an die Vernunft, das beschwerlichste aller ihrer Geschäfte, nämlich das der Selbsterkenntnis, aufs neue zu übernehmen und einen Gerichtshof einzusetzen, der sie bei ihren gerechten Ansprüchen sichere, dagegen aber alle grundlose Anmassungen nicht durch Nachtsprüche, sondern nach ihren ewigen und unwandelbaren Gesetzen abfertigen können; und dieser ist kein anderer als die Kritik der reinen Vernunft selbst" [Vorrede, A XI s.].

Ara bé, aquestes darreres explicacions fan que efectivament sorgeixi amb tota força i evidència com a premissa general un *factum* inapel.lable. Ja que la discussió del reglament i procediments amb què ha d'operar el "tribunal" on la raó espera realitzar la seva autocrítica, i de la validesa i garanties que presideixen l'autojudici de la raó pura, implica com exigència inicial, no cal dir-ho, la seva presència - presència doblement necessària per tal com en el seu autojudici ella actua necessàriament com a jutge i com a part però que és, en conseqüència, una presència exclusivament davant de si mateixa. Vist així, en el començament ens cal realment un *factum*, el qual, però, no és altre que el *factum rationis*, el fet de la raó. Tocant a aquest *factum*, és absolutament impossible referir-se a les seves condicions de possibilitat: per a res no es tracta així en la Crítica d'un enlairament impossible dellà d'aquesta raó a una condició externa que el pugui fer intel.ligible. La meta és més modestament l'autointel.ligibilitat mitjançant la descripció de si mateixa per a si mateixa de la raó, la qual ha d'incloure essencialment la consciència dels seus propis límits com a resultat del coneixement del seu domini (i a la inversa).

Aquest *factum rationis* no ha de prendre's per cap dada empírica: consisteix només en la su-posició necessària d'una raó que vol reflexionar-se a si mateixa. ¿Quina relació hi ha entre el *factum rationis* i les pressuposicions revelades? El *factum* de la raó com a raó pura **teòrica** hauria de rebre la seva descripció en ser descrites les estructures del ser-donat i el ser-pensat dels seus objectes. Tal és l'experiment. Però l'èxit d'aquest experiment - un experiment de la raó sobre si mateixa - consisteix a assegurar-se de manera sistemàtica i rigorosa que les estructures

descrites són realment les seves, a fonamentar la descripció de la raó pura com a rigorosa autodescripció. Que la descripció a efectuar del ser-donat i del ser-pensat dels objectes constitueixi la descripció efectiva de les estructures de la raó, és justament el que en l'estadi inicial es pressuposa, i és per això que al costat de la descripció esdevé també necessària la justificació d'aquesta pressuposició en el procés de la seva fonamentació.

La su-posició del *factum rationis* en l'inici de la reflexió no serviria, en conseqüència, per a justificar la interpretació de la KrV en termes del "cercle miserable" que ja denunciava severament, a començaments del nostre segle, J. Ebbinghaus, això és, com a procés d'enlairament d'un *factum* a les seves condicions de possibilitat. Ben al contrari, l'exclou: perquè essent la raó pura l'únic *factum* resulta impensable que ella pugui remuntar d'ella cap a les condicions de la seva possibilitat⁽⁸³⁾. Amb tot, sembla clar que qualsevol esclariment del mètode transcendental com a mètode d'autoconeixement de la raó ha de descansar en darrera instància en el *factum rationis*; i a la vegada que si el *factum rationis* ha de ser descrit, ho ha de ser, segons Kant, pel mètode transcendental, la qual cosa demana començar per esbrinar i fonamentar la possibilitat mateixa d'aquest mètode transcendental. A fi de reflexionar sobre la dignitat d'aquest cercle modèlic - el d'una raó que s'autoexplica racionalment i per a això necessita fonamentar per si mateixa què és i com és possible una «explicació racional» - volem assajar de comprendre el *modus operandi* de la KrV, i.e. el *methodus elaborandi* del mètode transcendental. Per a això, escau potser distingir entre la **pràctica** i la **teoria** del mètode *elaborandi*, entre el que Kant fa i el que Kant explica sobre aquest fer en la KrV. Evidentment, el fonamental rau en la pràctica, el camí concret que se segueix a la Crítica a fi d'arribar legítimament als resultats que proposa - més encara, tot en ella depèn d'aquesta «posada en pràctica» del mètode. Però no hem de deixar fora de la nostra consideració, per començar, si Kant no ens en diu alguna cosa, si no en fa una certa elaboració teòrica, mal que sigui en sentit només negatiu, i si

aquestes afirmacions abstractes no ajudaran pas a il·luminar la praxis metòdica.

III. Mètode transcendent i doctrina transcendent del mètode.

Deiem que els moments de consciència metodològica atapeixen la segona part de la KrV, la *transzendentale Methodenlehre*. Realment, l'examen d'aquesta sencera segona part reflecteix una consciència extraordinàriament escrupolosa tocant al mètode i als procediments de la raó, però també aquí la seva manifestació s'expressa, principalment, més en un **fer crític** que en el seu parlar de la Crítica, i és això el que més ha d'alliçonar-nos sobre la qüestió metòdica.

Afanyem-nos, doncs, a reduir a les seves veres dimensions l'expectativa respecte de la *Methodenlehre*, ja que aquesta part no ha estat concebuda per Kant en absolut a la manera d'una exposició teòrico-abstracta sobre els procediments emprats en la *Elementarlehre*. Més aviat, l'angle des del qual sembla haver-se de considerar la *Methodenlehre* és precisament l'oposat al d'una exposició teòrico-abstracta, per tal com, segons s'hi explica, en ella hauria de realitzar-se "en sentit transcendent, el que es persegueix però es realitza defectuosament a les escoles en consideració a l'ús de l'enteniment en general amb el nom de **lògica pràctica**" [A 708/ B 736]. Si, per tant, fos adequat parlar, d'una teoria i una pràctica dels procediments crítics, la part teòrica hauria de correspondre a la *Elementarlehre* mentre que una **aplicació** dels principis en ella establerts hauria d'anar-se a buscar en la *Methodenlehre*. Però, en tot cas, tampoc aquesta manera de parlar - teoria i pràctica del mètode - no sembla reflectir fidelment les intencions de Kant, qui, com ja sabem, proposa la sencera KrV com a "tractat del mètode". Aquest tractat, una exposició i una fonamentació teòrica del mètode pel qual aquest (pseudo)saber tradicional que és la metafísica ha d'esdevenir «ciència», ha de ser al seu torn elaborat científicament, és a dir, mitjançant la pràctica d'una

autodisciplina del pensar. Segons això, la *Methodenlehre* com a segona part de la *KrV* ha de ser encara una part teòrica d'aquest "tractat del mètode" on el pensar exercita pràcticament la seva autodisciplina (no pas la part del mètode)⁽⁸⁴⁾.

L'exemple potser més clar del que acabem d'assenyalar l'ofereix el text de la Disciplina. Es tracta d'una contribució negativa que ha de ser capaç de constituir "a partir de la natura de la raó i dels objectes del seu ús pur un sistema de la prevenció i l'autoexamen"⁽⁸⁵⁾. La necessitat d'aquesta disciplina ve donada per la naturalesa mateixa de la raó, que és expansiva: és a dir, aspira a estendre el seu coneixement dellà del domini de l'experiència i els seus objectes especulativament, i a construir, comptant per això només amb les seves pròpies forces, un saber dogmàtic mitjançant la imitació del mètode apriòric que tant fecund s'ha revelat en el camp de la matemàtica (disciplina de la raó pura en el seu ús dogmàtic); a defensar almenys indirectament la validesa de les seves afirmacions atacant aquelles que en divergeixen (disciplina en consideració al seu ús polèmic); a proposar-les com hipòtesis allí on no pot establir-ne una veritat segura (disciplina en consideració a les hipòtesis); o, per últim, a assajar directament la seva demostració (disciplina en consideració a les seves proves).

¿Què pot aconseguir la raó en tots aquests diferents usos i com pot aconseguir-ho? La primera pregunta - **què** pot aconseguir la raó especulativa - es refereix al **contingut** possible del seu coneixement i ha d'haver quedat ja contestada per la lògica transcendental, la qual en relació amb la raó pura especulativa "no és ... res més que disciplina"⁽⁸⁶⁾. L'examen de la segona pregunta - **com** preten aconseguir la raó pura tal coneixement - es refereix al **mètode** possible i es contesta en aquesta Disciplina de la *Methodenlehre*, amb l'objectiu que la raó completi també en aquest sentit el seu autoconeixement. La Disciplina permet, doncs, esperar una **legislació** negativa destinada a refrenar a aquesta raó pel que fa als seus procediments d'expansió.

En conseqüència, en tant que legislació negativa, la Disciplina no sabia dictaminar la **manera** de fer correcta; però,

particularment en tant que és la raó qui legisla aquí encara que només negativament, cal que el fer positiu de la raó, sigui quin sigui, no vulneri aquesta legislació. D'aquesta manera, la Disciplina deixa aparèixer un seguit de claus metodològiques importants que tenen en el procés de pensament de la KrV la seva (auto)aplicació concreta. En especial, la lectura de la secció que du el nom de "La disciplina de la raó pura en el seu ús dogmàtic", on Kant argumenta les diferències entre matemàtica i filosofia i, per tant, la impossibilitat d'assajar la construcció del saber filosòfic mitjançant el *more geometrico*, evidencia l'extraordinària consciència i cura metòdiques que presideixen l'elaboració de la Crítica alhora que la dificultat no menys extraordinària a què ella ha de fer front. Atès que, caigut el mètode matemàtic com a via de construcció del saber filosòfic, no sols ens hem quedat sense **saber** filosòfic sinó, el que és molt més greu, ens hem quedat també sense **mètode** filosòfic. Des d'aquí s'entén perfectament que la primera tasca de la filosofia hagi de consistir aleshores en **dotar-se del seu mètode propi**.

Quan s'aplica a la pròpia KrV, com a obra filosòfica que per descomptat ella és, el que es desprèn d'aquesta confrontació entre matemàtica i filosofia, resulta que el seu és un coneixement discursiu, un coneixement racional per conceptes, mancat del recurs a la intuïció del seu objecte, mancat igualment del recurs a les definicions que construeixen els seus conceptes, mancada de tot axioma, és a dir, de tot principi sintètic *a priori* immediatament cert, i mancada de tota *Demonstration*, això és, de qualsevol prova apodíctica que demostrï res amb evidència intuïtiva⁽⁸⁷⁾. ¿No indica aquest conjunt de premisses negatives del treball filosòfic, el caràcter complex, indirecte, conceptual-abstracte de les vies de reflexió que ha hagut de seguir la pròpia Crítica teòrica? En aquest context, Kant estableix una única característica positiva sempre possible al mètode filosòfic, el seu **sistematisme**: "ja que la nostra raó (subjectivament) és ella mateixa un sistema, encara que en el seu ús pur, mitjançant simples conceptes, [és] només un sistema de recerca de principis

de unitat, als quals només l'experiència pot furnir la matèria" [A 737 -738 / B 765-766].

En un mot, la sola tasca que pot emprendre la raó filosòfica privada de l'experiència - *i.e.* en el seu ús pur - és el seu autoexamen. En aquest, la raó pura s'expressa com a sistema perquè ella mateixa és sistema. Altrament dit, la Crítica ha de realitzar-se com estructura orgànica, un tot articulat, en el qual cada part és funció del tot i el tot és funció de cada part i que esdevé totalitat no per agregació de parts sinó per creixement des del seu dedins⁽⁸⁸⁾. La transparència per a si mateixa del sistema que és la raó pura, l'autoconsciència filosòfica guanyada per la Crítica, segons creu Kant, podrà enlairar finalment la filosofia al seu estadi de ciència autèntica. Però si les vies de recerca i de reflexió seguides per la Crítica confegeixen un **sistema de recerca dels principis d'unitat**, hom esperaria potser en aquest punt que Kant es girés explícitament sobre el seu sistema de recerca i esclarís la seves vies de reflexió.

"Von der eigenthümlichen Methode einer Transzendentalphilosophie lässt sich aber hier nichts sagen, da wir es nur mit einer Kritik unserer Vermögenumstände zu thun haben, ob wir überall bauen, und wie hoch wir wohl unser Gebäude aus dem Stoffe, den wir haben (den reinen Begriffen *a priori*), aufführen können" [B 766].

El fragment palesa no solament que Kant no és víctima d'un descuit fatal en relació al seu propi mètode i que es gira sobre el seu fer sinó que palesa també que hi està permanentment i essencialment girat: i que és això el que sàviament li dicta la previsió de no començar la seva construcció per la teulada. No és l'hora en la Crítica de **parlar** del mètode de la filosofia, sinó de **fer-lo** possible. I el mètode de construcció de la filosofia es fa possible en fonamentar teòricament la seva possibilitat en la Crítica, la qual té a veure no tant amb la projecció i realització de plànols o projectes més o menys espectaculars com amb la presa sistemàtica de decisions sobre la possibilitat de construir la filosofia com a ciència.

Vertaderament, ha de reputar-se *vox populi* l'opinió que la Crítica no ha tematitzat el seu «fer» mateix, i en això sovint voldria fins veure's una de les diferències cabdals de la filosofia teòrica de Kant amb les filosofies idealistes posteriors. La perspectiva que volem fonamentar en aquesta recerca apunta a descobrir en aquesta omisió de la Crítica justament el seu més preciós i millor guardat secret. La manera de fer crítica es refutaria a si mateixa en prendre's com a tema de discurs: ja que, ¿des d'on podria pretendre parlar i amb quin dret del seu «mètode» d'elaboració?, ¿com podria evitar de caure en el parany de l'afirmar dogmàtic, d'un començament injustificat o arbitrari que subreptíciament s'hauria fet ell mateix escàpol a la crítica? Així doncs, aquestes són no simplement bones raons sinó les raons pròpiament dites per les quals un "tractat del mètode" ha de ser, per a Kant, necessàriament una (auto)crítica de la raó pura. Si en la KrV, com se sol observar, **la raó filosòfica no tematitza directament el seu propi fer**, això és només perquè el seu tema és la possibilitat de tot fer i tot tematitzar filosòfic, **perquè la raó fa directament la tematització de si mateixa**. I, ben mirat, en relació amb una empresa que projecta fer possible filosòficament tot «dir amb sentit», la inconseqüència fora pretendre dir res amb sentit abans del seu «fer possible», ni tan sols tocant al seu propi «fer possible».

A tot això, cal no perdre de vista la connexió del pensament metòdic de la KrV amb la qüestió lògica per excel·lència de l'època, és a saber, que si la raó ha de bastir un sistema filosòfic, bé cal assegurar-se abans que disposi de la capacitat per a fer-ho. Aquesta qüestió aparentment tan innocent, plantejada d'una manera gairebé ingènua per Wolff en el començament de la seva influent Lògica alemanya, es revela així el pensament motriu de la Crítica. Però aquest pensament és ara pensat de manera radical i conseqüent, **crítica**, de manera que tota certesa sobre la capacitat de la raó ha de procedir del seu autoexamen i fonamentar-se a si mateixa i des de si mateixa - és ara pensat, per tant, en el sentit que cal que una primera ciència concebuda per a resoldre aquesta qüestió sigui al mateix temps ella mateixa la ciència primera.

La Crítica proposaria d'aquesta manera afrontar l'exigència filosòfica més forta i fonamental que pugui ser plantejada i que no és ja la de provar o demostrar les seves afirmacions sinó la de furnir el criteri de tot provar o demostrar en el domini de la filosofia. La darrera secció del capítol sobre la Disciplina de la raó relativa a les seves demostracions [*Beweise*] ha de mostrar que no hi ha demostració de "proposicions transcendents" en quant afirmacions de la raó pura referides directament als objectes de les seves idees. La raó n'és que manca un "criteri permanent de la possibilitat" d'aquestes proposicions que ultrapassen l'experiència - un criteri, això és, que proporioni el principi de la possibilitat de la síntesi *a priori* amb què tals afirmacions haurien d'exemplar el nostre coneixement d'aquests «objectes», confegint així la mediació indispensable en la possibilitat d'atribuir-los tal i tal predicat⁽⁸⁹⁾. Ara bé, quan es pren el pensar mateix de la Crítica sota la consideració que les seves afirmacions constitueixen un "coneixement transcendental" (un coneixement del coneixement *a priori*) i, per tant, ultrapassen també en cert sentit l'experiència, es veu que a ella li pertoca no solament d'haver provat, per mitjà del criteri exigít aquí, que no hi ha afirmacions objectives relatives als objectes de les idees de la raó sinó també, sobretot, d'haver establert sòlidament aquest criteri mateix. Els enunciats que es refereixen a aquest criteri hauran de tenir així doncs un caràcter particular. De la peculiaritat de les "proves" [*Beweise*] que requereixen els enunciats filosòfics de la Crítica ens assabenta el següent passatge:

"Die Beweise transzendentaler und synthetische Sätze haben das Eigenthümliche unter allen Beweisen einer synthetischen Erkenntniss *a priori* an sich, dass die Vernunft bei jenen mittelst ihrer Begriffe sich nicht geradezu an den Gegenstand wenden darf, sondern zuvor die objektive Gültigkeit der Begriffe und die Möglichkeit Synthesis derselben *a priori* darthun muss. Dieses ist nicht etwa bloss eine nöthige Regel der Behutsamkeit, sondern betrifft das Wesen und die Möglichkeit der Beweise selbst. Wenn ich über den Begriff von einem Gegenstande *a priori* hinausgehen soll, so ist dieses ohne einen besonderen und ausserhalb diesem Begriffe befindlichen Leitfaden unmöglich. In der Mathematik ist es die Anschauung *a priori*,

die meine Synthesis leitet, und da können alle Schlüsse unmittelbar an der reinen Anschauung geführt werden. Im transzendenten Erkenntniss, so lange es bloss mit Begriffen des Verstandes zu thun hat, ist diese Richtschnur die mögliche Erfahrung. Der Beweis zeigt nämlich nicht, dass der gegebene Begriff (z. B. von dem, was geschieht) geradezu auf einen anderen Begriff (den einer Ursache) führe; denn dergleichen Übergang wäre ein Sprung, der sich gar nicht verantworten liesse; sondern er zeigt, dass die Erfahrung selbst, mithin das Object der Erfahrung ohne eine solche Verknüpfung unmöglich wäre. Also musste der Beweis zugleich die Möglichkeit anzeigen, synthetisch und *a priori* zu einer gewissen Erkenntniss von Dingen zu gelangen, die in dem Begriffe von ihnen nicht enthalten war" [A 782-783 / B 810-811].

En conseqüència, a la primera part de la KrV, la *Elementarlehre* li ha correspos, entre altres coses però d'una manera, en efecte, central, efectuar la demostració de determinades proposicions sintètiques *a priori* (i el fragment al.ludeix explícitament com exemple a la segona analogia de l'experiència) que constitueixen el "coneixement transcendent". Aquestes demostracions han sigut a la seva vegada possibles perquè ha estat descoberta la **norma o pauta** [*Richtschnur*] necessària que guia la síntesi dels conceptes purs de l'enteniment en el concepte de "experiència possible" (i aquesta "norma" ha estat establerta en l'àmbit de la Deducció transcendent de les categories). Però si no malinterpretem la KrV en aquest respecte, la seva primera part no pot consistir sense més en la descoberta i aplicació de pautes, l'execució de proves, la demostració de la validesa objectiva de les proposicions i els conceptes sintètics *a priori* o la satisfacció de l'exigència que aquests darrers justifiquin la seva validesa. Sens dubte, tot això es troba en el pla dels resultats del procés teòric de la KrV. Però una recerca podria desinteressar-se relativament d'aquest pla de resultats de la KrV a fi de girar-se cap a un altre component que en aquest estadi ens sembla oportú presumir en el treball de Kant i que té a veure amb la legitimitat del coneixement transcendent. La qüestió medul.lar no és aleshores quins són els "criteris" que ha d'emprar el coneixement transcendent, la seva estructura o l'aplicació

concreta que d'ells se'n fa, sinó com li ha estat possible a la Crítica arribar a formular en primera instància i justificar les "normes" i "criteris" de què ella mateixa se serveix, com ha arribat ella a determinar aquells aspectes que constitueixen "l'essència i la possibilitat" de les peculiars "demostracions transcendents" i a identificar tals aspectes en la seva essencialitat. En un mot, quin és i perquè és precisament aquest, el camí que ha de seguir l'autoconeixement de la raó. Si no ens errem és aquest, més encara que un punt característic, un nus essencial al projecte de lògica transcendental de Kant.

5. Plantejament metafísic i plantejament transcendental en la *Elementarlehre*.

En les pàgines que precedeixen, hem pogut establir que la KrV com a totalitat de sentit s'adreça a promoure una transformació en la *Denkungsart* de la metafísica, la qual cosa equival a bastir l'autèntic mètode d'aquesta ciència. Una caracterització breu però indicativa de l'essencial d'aquest mètode es conté en la tesi que els fonaments de la realitat cognoscible radiquen en la subjectivitat transcendental. Hem assenyalat també que res no s'oposa a entendre aquest mètode com a «mètode transcendental». El mètode transcendental seria, en conseqüència, el mètode de la nova metafísica, de la metafísica futura, per a la qual la Crítica teòrica assenta els fonaments a través de la fonamentació del seu mètode. Però, en tot cas, resulta obligat distingir aquest pla del mètode transcendental, el pla dels resultats, respecte del pla d'efectuació o pla efectuant en què té lloc el procés d'elaboració de tal mètode transcendental. I aquest pla més profund, atès que és igualment un pla metòdic, pot ser també anomenat «mètode transcendental». Les raons per què pugui donar-se aquesta coincidència de nom (que podria ser una coincidència feliç,) no ens interessen ara com ara i l'important és ressaltar la duplicitat de plans del mètode transcendental: el pla efectuat i el pla efectuant del mètode transcendental - respectivament *methodus elaboranda* i *methodus elaborandi* de la KrV.

La discussió que esdevé amb facilitat laberíntica tocant a la relació existent entre «filosofia transcendental» i «metafísica» troba aquí una via de clarificació. **La filosofia transcendental és el marc de reflexió filosòfica del mètode de la metafísica.** Però ni el mètode d'una ciència és degudament concebut com a mera antesala propedèutica de l'àmbit cognoscitiu d'aquesta ni tampoc la seva consideració específica és sense més idèntica a la realització científica que ell fa possible. I això més cert que enlloc, ho és en relació a una «ciència primera».

En el quadre d'aquestes precisions, ha de rebre una mica més de claror el camí filosòfic de la KrV com a *methodus elaborandi*, com a camí d'elaboració del «mètode transcendent». Aquest camí consisteix en la descripció i fonamentació de les condicions de possibilitat del ser-donat i del ser-pensat de l'objecte en quant aquestes condicions han de ser *a priori*, tot esclareint d'aquesta manera a la vegada, en un sol «*Gedankengang*», les pressuposicions mateixes de la reflexió transcendent. Amb aquesta finalitat, la primera part de la KrV, la *Elementarlehre*, es presenta dividida, com sabem, en una Estètica i una Lògica transcendents.

I. Exposició metafísica i exposició transcendent.

En el pla de l'Estètica transcendent, Kant arriba a establir que els conceptes d'espai i temps són no conceptes sinó les formes subjectives originàries de la sensibilitat *a priori* que condicionen respectivament la intuïció externa i la intuïció interna d'objectes (objectes que, podríem dir, reben ara, mitjançant aquesta condició, una primera determinació com a «fenòmens», objectes amb «forma» espacio-temporal). Si ens limitem a considerar l'Estètica segons la primera versió de la KrV, Kant ateny aquest resultat com a **conseqüència** derivada d'una **anàlisi** d'espai i de temps. Aquesta anàlisi s'introdueix amb una pregunta referida a la natura d'aquests «conceptes».

"Was sind nun Raum und Zeit? Sinds es wirkliche Wesen? Sind es zwar nur Bestimmungen oder auch Verhältnisse der Dinge, aber doch solche, welche ihnen auch an sich zukommen würden, wenn sie auch nicht angeschaut würden; oder sind sie solche, die nur an der Form der Anschauung allein haften und mithin an der subjectiven Beschaffenheit unseres Gemüths, ohne welche die Prädikate gar keinem Dinge beigelegt werden können? Um uns hierüber zu belehren, wollen wir zuerst den Raum betrachten" [A 23].

Aquesta anàlisi és anomenada, només però en la segona edició de l'obra, "*Erörterung (expositio)* del concepte de l'espai".

"Um uns hierüber zu belehren, wollen wir zuerst den Begriff des Raumes erörten. Ich verstehe aber unter Erörterung (*expositio*) die deutliche (wenn gleich nicht ausführliche) Vorstellung dessen, was zu einem Begriffe gehört" [B 38].

Aquest inici de la Et semblaria fer innecessaris tants preàmbuls com ens ha calgut fer fins aquí respecte de la Crítica de Kant. En suma, com ja advertíem, el pensament crític es posa en marxa - es posa a «nedar», érem temptats de dir, tot parafrasejant la coneguda *boutade* de Hegel⁽⁹⁰⁾- **pensant**. És així que la metòdica crítica no comença emprant cap procediment revolucionari i se serveix dels elements corrents del pensament - ¿de quins si no hauria de servir-se?: judicis, arguments, inferències, proves, deduccions, etc.. Amb el seu ús, espai i temps han de dur-se a distinció conceptual, i a això s'aplica l'enteniment al llarg de la *expositio* d'aquests «conceptes».

Amb tot, la *expositio* ha de ser entesa en contrast amb la *definitio, Erklärung*. A això al·ludeix Kant quan diu que es tracta d'obtenir una "representació distinta, encara que no completa"⁽⁹¹⁾. I a partir d'aquí potser la nostra llarga exposició precedent queda millor justificada: perquè el pensament crític avança no merament pensant sinó pensant **críticament**, amb consciència del seu fer. En aquest context resultat pertinent haver-se referit *in extenso* al conjunt de consideracions que tenim perfectament sintetitzades en l'afirmació kantiana que la finalitat de la filosofia no és altra que "fer veure tots els passos de la raó amb la màxima claredat" [KrV, A 738/ B 766]. Si la metòdica crítica no exclou cap procediment, entre les seves tasques essencials es compta la determinació de les regles i de l'àmbit d'aplicació dels procediments. Val a dir, fins i tot, que aquí s'inaugura decisivament la Crítica: segons direm, doncs, com a mètode de la precaució i de la cura en l'aplicació dels procediments racionals, com una autodisciplina de la raó.

Ara bé, no és pas seguint un fil diferent que es farà cap també en alguna cosa com l'especificitat «transcendental» d'aquest mètode crític que aplica els procediments racionals usuals i alhora en constitueix la seva anàlisi. Copsar aquesta

especificitat «transcendental» demana, doncs, partir de la metòdica crítica com un mètode cautelar del pensar, com a crítica metòdica: una disciplina dels mètodes de coneixement que aleshores, en relació al mètode de la raó que vol conèixer-se a si mateixa, esdevé auto-disciplina. Altrament dit, que el pensament crític acabi per desembocar i traduir-se en un mètode transcendental no és més que una conseqüència de la prolongació de la disciplina dels mètodes de coneixement en una autodisciplina; i aleshores el punt central ha de localitzar-se en la manera com li sigui possible a la raó arribar a donar-se a si mateixa aquesta disciplina.

La precisió afegida per Kant en la segona edició de la *KrV* que a la *Et* ens les hem amb una *expositio* té connexions profundes amb la totalitat del text de la *Elementarlehre*. D'entrada, la seva intenció no és solament caracteritzar el tipus de consideració a què se sotmeten espai i temps en aquest primer segment de la reflexió sinó també, i fins i tot principalment, posar l'èmfasi en una **diferenciació** metòdica en el si de l'anàlisi expositiva mateixa d'aquells conceptes. Diem expressament «posar l'èmfasi», perquè la diferenciació al·ludida es troba implícitament en la primera redacció, però s'explicita de manera operativa només en la segona, en el text de l'Estètica de 1787. És aquella entre "exposició metafísica" i "exposició transcendental", d'acord amb la qual es reordena l'exposició dels conceptes d'espai i temps i es refan els seus encapçalaments. ¿Què ha d'entendre's per tal diferenciació, metafísic vs. transcendental?

"Metaphysisch aber ist die Erörterung, wenn sie dasjenige enthält, was den Begriff als *a priori* gegeben darstellt" [B 38].

"Ich verstehe unter einer **transzendentalen Erörterung** die Erklärung eines Begriffs als eines Princips, woraus die Möglichkeit anderer synthetischer Erkenntnisses *a priori* eingesehen werden kann. Zu dieser Absicht wird erfordert: 1) dass wirklich dergleichen Erkenntnisse aus dem gegebenen Begriffe herfliessen, 2) dass diese Erkenntnisse nur unter der Voraussetzung einer gegebenen Erklärungsart dieses Begriffs möglich sind" [B 40 - 41].

És notable que la caracterització de l'exposició "metafísica" recobreixi pràcticament aquella pròpia de l'"exposició" a seques citada més amunt. Ha de considerar-se, en efecte, que ella aporta una precisió a aquesta darrera - *i.e.* la "representació distinta del que correspon a un concepte" - en determinar-la com a "metafísica" - *i.e.* representació distinta del que a aquest concepte li correspon *a priori*. Tant més notable, ho és en la mesura que la caracterització següent, i en principi alternativa, de l'exposició "transcendental" en el segon text citat se n'allunya completament, al punt d'arrossegar cap a si mateixa el concepte de *Erklärung*, el qual ha de retre's en català com «explicació» però sense oblidar que és també el terme alemany habitual en l'època per a traduir la *definitio*⁽⁹²⁾. El que queda ben palès, sigui com sigui, és que l'exposició **transcendental**, en els termes amb què Kant la presenta, no constitueix cap precisió o distinció específica aplicada al concepte general de *expositio* i que ben bé en rebenta el seu marc en apel·lar a alguna cosa que rau **fora** del concepte sobre què ella versa, en «transcendir-ne» el seu contingut. L'especificitat transcendental, el que constitueix l'aspecte específic d'aquesta pseudo-exposició és l'explicació (*Erklärung*) d'un concepte donat com a principi d'intel·ligibilitat, com a condició de possibilitat de coneixements sintètics *a priori*. Aquesta *Erklärung* - terme que, com es desprèn de la nostra observació anterior, suggereix, sense equivaler-hi, un rang metodològic fonamental similar al de les definicions en un sistema *more geometrico* clàssic - ha de satisfer dues exigències: cal que a partir del concepte com a fonament o condició de possibilitat pervinguem a allò que aquest concepte condiona i cal que la possibilitat de determinats coneixements impliqui aquell concepte com a pressuposició explicativa indispensable. Aquestes exigències, segons entenem nosaltres, no fan sinó expressar la mateixa condició des del punt de vista progressiu o sintètic i des del punt de vista regressiu o analític, és a saber, la necessitat de la connexió pensada entre un concepte *a priori* i les seves

conseqüències sintètiques *a priori*, entre un principi com a condició i allò condicionat com a coneixement sintètic *a priori*.

Com és sabut, la redacció de la Et en la primera edició de l'obra no contempla la diferència entre exposició metafísica i exposició transcendental dels conceptes d'espai i temps. Això no significa certament que Kant no hi tingui ja consciència de l'argument transcendental i de la seva importància: al contrari, és per aquest argument que, com ell observa en un passatge de la primera edició, l'explicació espera atènyer la màxima certitud possible en aquests temes⁽⁹³⁾. Tot i així, en la primera versió Kant no ha sentit la necessitat d'organitzar la seva exposició de l'Estètica en torn de la diferència metafísic / transcendental.

La raó d'aquest fet - amb el qual es relaciona també, com mirarem de mostrar, l'anteriorment observat que l'anomenada "exposició transcendental" desbordi el concepte mateix d'exposició [*Erörterung*] - és que el significat complet de l'argument transcendental no pot encara ser esbrinat adequadament en l'estadi de reflexió de l'Estètica transcendental. De fet, la distinció metafísic vs. transcendental té només la seva gènesi en l'Analítica dels conceptes, des d'on aquella distinció ha hagut de revertir per així dir sobre l'Estètica. Kant ho explica prou entenedorament en un fragment posterior pertanyent a la Deducció transcendental de les categories, on llegim que, malgrat que no hi ha altra manera de justificar la validesa objectiva dels coneixements purs *a priori* (conceptes o intuïcions) que mitjançant una deducció transcendental - i Kant es refereix aquí (*i.e.* ja des de la primera edició de la *KrV*) just amb aquest terme ("deducció transcendental") al text que correspondria a l'argument transcendental en l'exposició dels conceptes d'espai i temps -, tal deducció no és sempre fet i fet necessària: en particular, explica, una deducció transcendental del concepte de l'espai no és necessària en l'Estètica i si, tanmateix, s'ha dut a terme ha estat només en previsió de la seva necessitat en l'Analítica.

"Ob nun aber gleich die einzige Art einer möglichen Deduktion der reinen Erkenntniss *a priori*, nämlich die auf dem transszendentalen Wege, eingeräumt wird,

so erhellt dadurch doch eben nicht, dass sie so unumgänglich nothwendig sei. Wir haben oben die Begriffe des Raumes und der Zeit vermittelt einer transzendentalen Deduction zu ihren Quellen verfolgt und ihre objective Gültigkeit *a priori* erklärt und bestimmt. Gleichwohl geht die Geometrie ihren sichern Schritt durch lauter Erkenntnisse *a priori*, ohne dass sie sich wegen der reinen und gesetzmässigen Abkunft ihres Grundbegriffs vom Raume von der Philosophie einen Beglaubigungsschein erbitten darf. Allein der Gebrauch dieses Begriffs geht in dieser Wissenschaft auch nur auf die äussere Sinnenwelt, von welcher der Raum die reine Form ihrer Anschauung ist, in welcher also alle geometrische Erkenntniss, weil sie sich auf Anschauung *a priori* gründet, unmittelbare Evidenz hat, und die Gegenstände durch die Erkenntniss selbst *a priori* (der Form nach) in der Anschauung gegeben werden. Dagegen fängt mit den reinen Verstandesbegriffen das unumgängliche Bedürfniss an, nicht allein von ihnen selbst, sondern auch vom Raum die transzendente Deduction zu suchen: weil, da sie von Gegenständen nicht durch Prädicate der Anschauung und der Sinnlichkeit, sondern des reinen Denkens *a priori* reden, sie sich auf Gegenstände ohne alle Bedingungen der Sinnlichkeit allgemein beziehen, und die, da sie nicht auf Erfahrung gegründet sind, auch in der Anschauung *a priori* kein Object vorzeigen können, worauf sie vor aller Erfahrung ihre Synthesis gründeten; und daher nicht allein wegen der objectiven Gültigkeit und Schranken ihres Gebrauchs Verdacht erregen, sondern auch jenen Begriff des Raumes zweideutig machen, dadurch dass sie ihn über die Bedingungen der sinnlichen Anschauung zu gebrauchen geneigt sind, weshalb auch oben von ihm eine transzendente Deduction von nöthen war" [A 87-89 / B 119-121].

La simple reflexió crítica de l'enteniment sobre la sensibilitat basta per a establir els resultats de la Et: no es donarien objectes a la sensibilitat si no existissin les estructures formals de la intuïció pura *a priori*, espai i temps. L'anàlisi de la sensibilitat ha d'iniciar-se i prosseguir-se fins assolir la meta de portar a la seva distinció els conceptes d'espai i temps, i aquesta anàlisi és en rigor "exposició metafísica". Aquests conceptes li són donats a l'enteniment, els troba a través d'una abstracció progressiva sobre la intuïció empírica: abstracció de tot l'empíric, primer, i de tot contingut, després, d'aquesta intuïció. No és casual que la Dissertatio hagués arribat ja al mateix resultat que la Et una dècada abans que cristal·litzés la idea de la filosofia

transcendental⁽⁹⁴⁾. Espai i temps no són conceptes que el pensament engendri *a priori* per si mateix, no són **conceptes purs**. Només quan aquest pensament comença a fer-ne un ús *a priori*, de la mateixa manera que fa un ús *a priori* dels seus conceptes purs, esdevé *unumgängliche nothwendig* la seva deducció transcendental, per la qual hem d'entendre, així doncs, una mena de certificació de validesa. D'aquesta manera, una deducció transcendental, sigui el que sigui en les seves determinacions més concretes que per ara desconeixem, queda incontestablement referida a una justificació de la validesa dels conceptes propis del pensar i, en general, de l'ús *a priori* de conceptes per part de l'enteniment, justificació la qual és del pensar per al pensar i és així una autojustificació. Que una deducció transcendental dels conceptes de espai i temps no sigui una necessitat indispensable en l'àmbit de l'estètica, se seguiria, per tant, en el fons, del fet que no hi ha autoconeixement de la sensibilitat.

II. Deducció metafísica i deducció transcendental.

Una "deducció transcendental" apareix així com una especificitat de procediment, mètode, o argument per a l'enteniment que cerca la seva autoexplicació. Es veu, doncs, que el domini propi de la seva intel·lecció és la **Lògica transcendental**. I és només quan es presenta la seva necessitat que simultàniament es presenta la necessitat d'una diferenciació metafísic vs. transcendental. La gènesi d'aquesta diferenciació es documenta en un passatge novament de la segona edició de la KrV, en la primera part de la At, l'Analítica dels conceptes, que és igualment el punt de partida de la Lt. Però la diferenciació queda, amb tot, referida aquí no a una «exposició» sinó a una «deducció», dividida en «deducció metafísica» o «deducció transcendental».

"In der metaphysischen Deduktion wurde der Ursprung der Kategorien a priori überhaupt durch ihre völlige Zusammentreffung mit den allgemeinen logischen Functionen des Denkens dargethan, in der transzendentalen aber die Möglichkeit

derselben als Erkenntnisse *a priori* von Gegenständen einer Anschauung überhaupt dargestellt" [B 159].

En pròxims capítols mirarem de clarificar el marc filosòfic de cadascuna d'aquestes deduccions (DED-MET i DED-TRAN). De moment, ha de notar-se que Kant sembla cercar en la segona edició de la KrV un net paral·lelisme entre *expositio* metafísica vs. transcendental en la Et i deducció metafísica vs. transcendental en la Lt. Aquest paral·lelisme dóna inclús una estructuració al text que no era visible en la primera edició, on no solament no apareixia aquesta simetria expositiva entre les dues parts de la *Elementarlehre*, sinó que ni tan sols eren presents de manera explícita tals distincions (exposició metafísica / transcendental; deducció metafísica / transcendental). La qüestió requeriria una discussió més àmplia però potser pugui ja prendre's com a símptoma que el conjunt d'aquestes distincions metodològiques **resulten** d'un procés de pensament, el qual una vegada efectuat ha estat revisat a fi d'aportar-li més claredat a través de l'aplicació d'elements precisament guanyats en el seu curs. És sens dubte com a conseqüència d'aquesta circumstància - *i.e.* que en l'adquisició de distincions es fan entrar en joc (però, com hem assenyalat, només després de la **re-visió**) aquestes mateixes distincions - que el lector descobrirà oscil·lacions i incongruències tant si compara els textos de les dues edicions com si es limita al text de la segona - diferències les quals, amb tot, no poden per tant ser preses **originàriament** com a inconseqüències metodològiques.

Tot i la importància d'aquesta darrera remarca relativa a les dues edicions de la KrV, en la nostra recerca hem d'abstreure de les seves derivacions fins on sigui possible. Per a nosaltres es tracta de comprendre el procés de pensament en la Lt, i a això ha ajudar-nos l'ús per part de Kant d'aquestes diferenciacions metodològiques en l'edició re-visada de 1786.

La diferenciació entre deducció metafísica i deducció transcendental s'efectua, així doncs, en l'Analítica dels conceptes. Kant presenta com segueix aquesta Analítica dels conceptes.

"Ich verstehe unter der Analytik der Begriffe nicht die Analysis derselben, oder dass gewöhnliche Verfahren in philosophischen Untersuchungen, Begriffe die sich darbieten, ihren Inhalte nach zu zergliedern und zur Deutlichkeit zu bringen, sondern die noch wenig versuchte **Zergliederung des Verstandesvermögen selbst**, um die Möglichkeit der Begriffe *a priori* dadurch zu erforschen, dass wir sie im Verstande allein als ihrem Geburtsorte aufsuchen und dessen reinen Gebrauch überhaupt analysieren; denn dieses ist das eigenthümliche Geschäfte einer Transzendentalphilosophie" [A 65 -66 / B 90].

Aquest text s'interpreta a vegades, entenem que equivocadament, com si l'Analítica dels conceptes, a desgrat del seu títol d'analítica, no tingués res a veure amb l'anàlisi ni amb el guany per al coneixement d'una **distinció** (*Deutlichkeit*) obtinguda per mitjà d'ella. Ara bé, el text no qüestiona en absolut el procediment d'una anàlisi desembocant en la distinció cognoscitiva: s'hi afirma, al contrari, que la tasca de l'Analítica dels conceptes és una *Zergliederung* (el propi de l'anàlisi) amb el propòsit d'indagar en la possibilitat de conceptes *a priori*, indagació una part de la qual es descriu, replant el clau, com *analysieren* del seu ús. Amb tota evidència, el que és qüestionat en el text és l'**objecte** de tal anàlisi. I la tesi que Kant exposa és que per Analítica dels conceptes no ha d'entendre's el procediment habitual en filosofia d'analitzar el contingut de conceptes **ja donats**, sinó el **d'analitzar l'enteniment mateix a fi de portar-lo a distinció** a través de fer distints els conceptes que s'hi assenten originàriament i el seu ús. Entenem també, i això és una conseqüència de la nostra comprensió de la Et en quant el pla en rigor d'una *expositio*, que Kant tampoc no es desmarca desdenyosament d'un procediment filosòfic habitual però **que seria estrany al seu fer**. Certament, es desmarca de l'anàlisi de conceptes de la filosofia contemporània, però no solament d'ella sinó de la seva pròpia exposició en la Et dels conceptes d'espai i temps, els quals "es presenten" [*sich darbieten*] a l'enteniment que reflexiona sobre la sensibilitat.

¿Com arriba a sorgir en la **Zergliederung des Verstandesvermögen selbst** la diferenciació metafísic /

transcendental? I per què en el seu àmbit aquesta diferenciació ha estat referida a una «deducció» - i no ja a una «exposició»?

El terme "deducció", segons explica Kant en el conegut passatge de la distinció entre les qüestions del *quid facti* i del *quid iuris* en A 84 -85 / B 116 -117, ha de prendre's no en el seu sentit primàriament lògic o metodològic sinó en el sentit que rep en el camp jurídic: es tracta de dur a terme una prova referida al *quid iuris*, a la justificació d'una pretensió o al dret legal, i és aquesta prova el que s'anomena *Deduction* ⁽⁹⁵⁾. Un malentès amb què altre cop s'ensopega fàcilment en el context d'aquesta distinció entre qüestió de fet i qüestió de dret, que Kant estableix en el segon capítol de l'Analítica dels conceptes (DED-TRAN), consisteix a referir la qüestió de fet al primer capítol d'aquesta Analítica, "Del fil conductor del descobriment de tots els conceptes purs de l'enteniment", on Kant ha proporcionat la derivació de la taula de les categories a partir de la de les funcions dels judicis, capítol el qual es coneix habitualment amb el nom de **deducció metafísica** que ha rebut en la segona edició de la *KrV* (DED-MET).

Els textos rebaten inequívocament tal lectura. El *quid facti*, de què cal distingir el *quid iuris*, descansa en la possibilitat d'una deducció **empírica**, i és d'aquesta darrera - i no d'una deducció **metafísica** - que ha de distingir-se la deducció **transcendental**. Una deducció empírica, com indica el seu nom, pertoca només a conceptes empírics, i això perquè la seva realitat objectiva no necessita justificació per tal com ens basta el recurs a l'experiència per a demostrar-la [A 84/ B 116-117]. La deducció metafísica no té absolutament res a veure amb una deducció de conceptes empírics, i fins i tot s'hi s'oposa diametralment: la DED-MET constitueix de manera central un assaig de derivació sistemàtica i exhaustiva de la taula dels conceptes purs de l'enteniment o categories, sense cap mena de recurs a l'experiència, plenament *a priori*. La **pretensió** de la taula de les categories és evidentment presentar conceptes purs que l'enteniment té de fet però justament es tracta només d'una pretensió, i per això el *quid facti* no li concerneix en res. En

conseqüència, quan Kant distingeix el *quid iuris* del *quid facti* no es proposa establir o marcar d'aquesta manera una oposició de la deducció transcendental amb la «deducció» dels conceptes del capítol anterior de la DED-MET.

"Unter den mancherlei Begriffen aber, die das sehr vermischte Gewebe der menschliche Erkenntnis ausmachen, giebt es einige, die auch zum reinen Gebrauch *a priori* (völlig unabhängig aller Erfahrung) bestimmt sind, und dieser ihre Befugniss bedarf jederzeit einer Deduction; weil zu der Rechtmässigkeit eines solchen Gebrauchs Beweise aus der Erfahrung nicht hinreichend sind, man aber doch wissen muss, wie diese Begriffe sich auf Objekte beziehen können, die sie doch aus keiner Erfahrung hernehmen.. Ich nenne daher die Erklärung der Art, wie sich Begriffe *a priori* auf Gegenstände beziehen können, die **transzendente Deduktion** derselben und unterscheidet sie von der **empirischen** Deduction, welche die Art anzeigt, wie ein Begriff durch Erfahrung und Reflexion über dieselbe erworben worden, und daher nicht die Rechtmässigkeit, sondern das Factum betrifft, wodurch der Besitz entsprungen.

Wir haben jetzt schon zweierlei Begriffe von ganz verschiedener Art, die dich darin mit einander übereinkommen, dass sie beiderseits völlig *a priori* sich auf Gegenstände beziehen, nämlich die Begriffe des Raumes und der Zeit als Formen der Sinnlichkeit und die Kategorien als Begriffe des Verstandes. Von ihnen eine empirische Deduktion versuchen wollen, würde ganz vergebliche Arbeit sein, Wenn also eine Deduktion derselben nöthig ist, so wird sie jederzeit transzendental sein müssen" [A 85-86 / B 117-118].

Aquests passatges han d'haver-nos tret de dubtes quant a aquesta discussió: si no hi ha cap deducció empírica de conceptes purs (com tothom entèn prou bé), tot plantejament del *quid facti* en relació a ells és per principi una qüestió errada, d'on se segueix que la seva derivació en el capítol precedent, la DED-MET, no té res a veure amb aquest *quid facti*. Ara bé, una vegada això ben entès, sorgeix llavors una clara dificultat relativa a la DED-MET, és a saber, posada en termes simples, que ella hagi estat anomenada **deducció**, i tanmateix no s'ajusti a la caracterització d'aquest concepte fornida per Kant, no caigui estrictament parlant en el domini de resolució d'una qüestió de dret, del *quid iuris*. Com

assevera la darrera línia del text citat, tocant tant als conceptes d'espai i temps en quant formes de la sensibilitat com també a les categories de l'enteniment, "si és necessària una deducció seva, caldrà sempre que aquesta deducció sigui transcendental".

La DED-MET no és ni empírica ni transcendental, ¿què significa, doncs, el seu apel·latiu «metafísica»? Descartats els àmbits del *quid facti* i del *quid iuris*, ¿quina mena de *quid* confegeix el seu àmbit? Una primera i senzilla sortida a la dificultat fóra entendre que el terme *deductio*, aplicat per Kant en sentit jurídic a la DED-TRAN, ha de prendre's aplicat a la DED-MET en un sentit lògic-metodològic, com oposat a «inducció»: la DED-MET seria així una deducció perquè en ella es realitza una «derivació» de les categories. Potser sí. Però, atès que Kant no ha especificat enlloc aquest extrem, la virtut d'aquesta explicació que és la seva senzillesa queda tacada d'arbitrarietat.

Segurament, no ha de desestimar-se del tot que Kant hagi entès la DED-MET, en sentit tècnic, com una «deducció». Ara bé, si volem fer fructíferes les indicacions metodològiques del propi Kant, i ens ajustem al màxim al conceptes definits per Kant de «deducció» i «exposició», ha de concloure's que l'anomenada "deducció metafísica" no confegeix cap deducció sinó una exposició, per bé que una exposició d'un tipus particular. La "deducció metafísica" és, en realitat, una exposició del que es conté *a priori* no en un concepte donat sinó en l'enteniment, que és el que en la Lt és exclusivament donat. Més encara, en aquest sentit tal exposició consta no solament de la DED-MET sinó també de la posterior Analítica dels principis: la sencera At (amb l'excepció de la DET-TRAN) no és altra cosa que exposició de l'enteniment. Naturalment, aleshores no pot passar-se per alt la posició del tot especial en l'estructura de l'Analítica de la DED-TRAN en general. A continuació de l'enumeració de les categories, i abans de la seva esquematització respectiva per donar pas a l'enumeració i prova dels principis purs de l'enteniment, Kant interromp en certa manera la seva línia d'anàlisi, bo i advertint que "cal que el lector es convenci de la necessitat imprescindible d'aquesta deducció transcendental, abans de fer un sol pas

endavant en el camp de la raó pura" [A 88 / B 121]. Notòriament, a més, en aquesta deducció transcendental no es tracta d'una consideració singularitzada de cadascuna de les categories sinó d'aconseguir una garantia comuna de la validesa objectiva de les categories, d'assegurar-se de manera general de la necessitat que qualsevol objecte per a l'enteniment sigui tal objecte per a l'enteniment **mitjançant** les funcions de pensar donades en la categories.

El cert, però, és que Kant ha anomenat a la derivació de les categories, mal que sigui només en la segona edició, "deducció" i no pas "exposició" S'afegeix a això també l'inconvenient que si s'entèn la DED-MET com a «exposició» de l'enteniment - exposició «metafísica» i no pas «transcendental» - llavors, atenent a la caracterització kantiana d'aquesta distinció, es fa fonedissa aquella diferenciació de tractament que semblava haver-se d'establir entre la Et i la Lt: *expositio* en la primera, *deductio* en la segona.

En definitiva, cal admetre que, tal i com en la Et l'exposició transcendental desborda els límits del concepte de *expositio* en sentit estricte, correlativament en la Lt la deducció metafísica desborda els límits del concepte de *deductio* presa en sentit estricte: una prova referida al *quid iuris* que, com precisa Kant, ha de ser transcendental. El «transcendental» escapa als marges d'una **exposició** - i de la mateixa manera el «metafísic» escapa als marges d'una **deducció**. Així i tot, de la mateixa manera que hi havia raons justificades per encunyar i servir-se del terme «exposició transcendental», n'hi ha també en el cas del terme «deducció metafísica».

La primera d'aquestes raons és que el terme «deducció» en el sentit legal amb què Kant el proposa en parlar dels principis d'una deducció transcendental no deixa d'escaure en certa manera a la deducció metafísica de les categories perquè, tractant-se de conceptes purs, ens movem sempre - fet i fet, no ens queda més remei - en una qüestió de dret. Encara que la pretensió de la referència objectiva dels conceptes purs pot ser només justificada **transcendentalment**, la pretensió que aquests conceptes són

realment purs, és a dir, tenen el seu origen en l'espontaneïtat de l'enteniment com a funcions d'unitat, la pretensió que són realment els conceptes originaris i més elementals del coneixement humà i, fins i tot, la pretensió que la seva exposició és sistemàtica i exhaustiva, *i.e.* definitiva, tot posant fi al cec tanteig de l'ontologia des de l'època d'Aristòtil (i cal avenir-se a reconèixer que tota aquesta pretensió no és poca), queda als ulls de Kant justificada per una **deducció metafísica**. Això és: la DED-MET té a veure també amb la legitimitat de pretensions, amb el *quid iuris*, encara que aquest *quid iuris* no es refereixi en ella a la qüestió de l'ús del conceptes purs de l'enteniment sinó a la qüestió de la seva natura, del seu origen comú i de la seva diferenciació específica. De fet, només sobre la base que efectivament Kant ha entès que els conceptes purs queden suficientment justificats com a sistema de les condicions subjectives fonamentals del pensar - de les quals, però, resta encara, per tant, entendre **que** i entendre **com** puguin atènyer cap objectivitat - resulta comprensible que la seva taula categorial sigui llavors com a tal emprada una i altra vegada com a clau de volta de l'estructura de la raó pura: ja que amb ella resulta acotada per principi la totalitat del seu domini, sense menyscar de la necessitat que en la seva utilització sistemàtico-arquitectònica Kant hagi d'haver-se assegurat prèviament de la validesa objectiva de les categories mitjançant una prova tota específica, mitjançant una deducció transcendental.

En segon lloc, en anomenar l'exposició de la categories de l'enteniment "deducció", Kant subratlla la unitat de concepció (*i.e.* la necessitat d'un «concebre conjuntament») que existeix entre la DED-MET i la DED-TRAN: atès que cal que tota deducció dels conceptes purs sigui transcendental, la deducció metafísica necessita la deducció transcendental. La raó d'aquesta necessitat haurem d'examinar-la posteriorment, però podem avançar ja la idea que l'exposició de l'enteniment, el començament de la qual és la DED-MET, és una auto-exposició, una exposició del que es dona a si mateix, i és aquesta circumstància que reclama una reflexió específica de la seva «realitat» i, en un moment més radical i fonamental, de la seva «possibilitat», la qual reflexió (doble, per

tant) té lloc en la DED-TRAN. D'altra banda, per últim, en anomenar la deducció que presenta la derivació de les categories "metafísica", Kant contrastaria aquesta part, que és l'exposició d'alguna cosa que es dona a si mateixa, amb una altra reflexió més fonamental que ha de justificar en els seus fonaments (objectius i subjectius) aquesta autodonació i que és "transcendental".

III. Recapitulació: el qüestionament filosòfic de la KrV i els seus mitjans.

En conclusió, la interpretació havia de fer front a les vacil·lacions de la terminologia kantiana: la primera edició de la KrV parla d'una «deducció transcendental» dels conceptes d'espai i temps en l'Estètica transcendental, encara que només en funció de la seva necessitat en la Lògica transcendental, afirmació mantinguda en la segona edició de l'obra; però en aquesta segona edició, l'Estètica es qualifica de «exposició», diferenciant-ne dues parts: l'exposició «metafísica» de la «transcendental», havent de correspondre's aquesta darrera amb l'anterior «deducció transcendental» dels conceptes estètics; la mateixa segona edició proposa en acabat diferenciar els capítols de l'Analítica dels conceptes amb els termes «deducció metafísica» i «deducció transcendental», malgrat haver afirmat en la caracterització del concepte de «deducció», fornida en un text de la primera edició i mantingut en la segona, que tota deducció ha de ser «transcendental».

Hem mirat d'explicar aquestes i altres vacil·lacions kantianes relatives als qüestionaments metafísic i transcendental com a resultat en part d'una re-visió a la llum de distincions metodològiques que la reflexió ha guanyat en fer el seu propi curs. Però pel que fa a aquest curs com a tal, ha de dir-se que l'exposició metafísica efectuada en la Et es prolonga necessàriament en l'exposició metafísica de la Lt - prolongació la qual no és factible sense una transformació d'aquesta exposició en una deducció transcendental. La deducció transcendental, al seu torn, té la seva raó de ser en el progrés vertical de l'exposició metafísica que ella

culmina. És per això que l'ús kantian dels termes exposició i deducció, amb els seus corresponents entrecreuaments «metafísic» i «transcendental» pot d'oscil·lar, tot i que Kant en subministri, de cadascun d'ells, una concepció definida. En conseqüència, la totalitat de pensament que és la *Elementarlehre* pot ser considerada (per així dir des del cap final) en quant deducció transcendental, i té llavors un primer tram que és metafísic, és a dir, una part metafísica de la deducció transcendental en sentit lat. Aquest primer tram s'anomena en l'estètica "exposició metafísica" i en la lògica "deducció metafísica". La mateixa totalitat pot també ser considerada (ara, per així dir, des del cap inicial) en quant exposició metafísica, amb un darrer tram que és pròpiament transcendental, és a dir, un argument de justificació legal que s'anomena deducció. Aquest argument o darrer tram s'anomena en l'estètica «exposició transcendental» i en la lògica «deducció transcendental». Finalment, la diversitat mateixa de noms en l'estètica i en la lògica respon a la circumstància que una exposició metafísica pot esdevenir i ha de d'esdevenir una justificació transcendental quan és una autoexposició del pensament, i tal autoexposició pertoca al domini de la lògica (no pas al de l'estètica) transcendental.

La finalitat d'aquesta discussió - que es vincula amb la que hem menat en els capítols precedents referits al «fer» de la Crítica teòrica com a «fer metòdic» - ha estat explorar les premisses metodològiques que la reflexió kantiana construeix a fi de procurar-se l'abordatge de la deducció metafísica i de la deducció transcendental en la Lt. La seva consideració ens ha d'haver posat en millors condicions per assajar a continuació un esclariment del marc filosòfic respecte d'aquestes deduccions. A tot això, podria semblar que hi ha maneres més directes i sobretot més concises d'atènyer el punt on ens trobem. Segurament sigui així, però tant o més important que la claredat que hagi pogut aconseguir-se en el punt d'arribada és el terreny que la marxa de la clarificació ha cobert. Les següents conclusions tractaran d'amidar-lo breument.

1. L'anàlisi de conceptes és el procediment filosòfic com a tal, la tasca genuïna de la filosofia, i consisteix en la descomposició o desmembrament del contingut del concepte en qüestió en els seus components. Aquesta anàlisi conceptual pot anomenar-se, seguint Kant, anàlisi lògica, "tractament lògic dels conceptes en la filosofia *überhaupt*" [A66/ B 91], a distingir, però, de manera essencial de l'anàlisi lògico-formal del concepte, la qual abstreu del contingut, que és en canvi la matèria de l'anàlisi conceptual.

2. L'anàlisi conceptual, el procediment propi de la filosofia, opera a diversos nivells, en els quals aprofundeix en diverses repeses la seva descomposició del concepte. La seva meta final és la **definició**. L'anàlisi filosòfica és **metafísica** en sentit estricte quan el concepte a què s'aplica és un concepte *a priori*. Se segueix que tot concepte *a priori* exigeix una anàlisi metafísica que el clarifiqui, portant-lo a distinció i, si és possible, a un grau dellà d'aquesta, a una comprensió exhaustiva donada en la seva definició; la inversa, en canvi, no sembla ser de rebut atès que és possible una anàlisi filosòfica *a priori* d'un concepte que no sigui ell mateix *a priori*. Els conceptes empírics poden, per tant, ser analitzats *a priori*, en una anàlisi que ha de considerar-se filosòfica però no metafísica en sentit estricte.

3. L'anàlisi filosòfica que efectua la KrV és metafísica en la mesura que s'aplica a conceptes *a priori*. Més específicament, en el pla per ella dreçat de la filosofia transcendental, la seva anàlisi metafísica s'aplica a conceptes *a priori* purs, noció que precisa, a més de la seva **aprioritat** (o independència absoluta de l'experiència, *i.e.* que no mai podrien ser obtinguts *a posteriori*), la seva **puresa** originària (o origen absolutament independent de l'experiència, *i. e.* el seu origen absolutament *a priori*): la puresa d'un concepte és la seva **originarietat** - aquesta és la nostra interpretació de la distinció kantiana entre *a priori* i *a priori pur*, exposada en particular en B 3⁽⁹⁶⁾. Però ¿quina mena d'anàlisi metafísica requereixen els conceptes *a priori* originaris? Aquesta

pregunta és el desllorigador del projecte kantià de les deduccions i de la seva diferenciació.

4. En la qüestió de l'anàlisi metafísica dels conceptes *a priori* purs de la KrV cal introduir una diferenciació essencial. En la reflexió transcendental de la sensibilitat pura (Et), l'enteniment **hi troba** els conceptes d'espai i temps, els quals analitza fins arribar a guanyar la seva distinció. En la reflexió transcendental de l'enteniment (Lt), que és una re-flexió, un girar-se sobre si mateix, l'enteniment **es troba** en primera instància només a si mateix, és a dir, no troba en primera instància els seus conceptes, els quals són més aviat el que ha de posar-se a cercar. En la Lt, l'enteniment comença sols amb un concepte de si mateix i es proposa portar a distinció aquest concepte de si mateix mitjançant el descobriment dels seus conceptes purs. És clar que la condició perquè l'enteniment pugui descobrir per si mateix els seus conceptes és que ell es doni efectivament a si mateix els seus conceptes. En trobar-los, doncs, - però també, hem de recalcar, **només** en trobar-los - verifica llavors els conceptes autodonats i verifica igualment, per bé que en un sentit en última instància problemàtic, l'autodonació mateixa. Aquest procés sencer configura el marc de la DED-MET.

5. Ni l'anàlisi dels conceptes de l'Et ni la dels conceptes de la Lt una vegada descoberts no són susceptibles de **definició**. Els conceptes d'espai i temps són intuïcions i no admeten per tant una anàlisi filosòfica dellà de la seva representació distinta, és a dir, de la seva identificació com intuïcions pures; al seu torn, els conceptes purs de l'enteniment tampoc no són susceptibles de ser definits encara que per raons diferents. Com explica en el capítol referit a la distinció de tots els objectes en general en "phaenomena" i "noumena", les categories com a maneres de definir els objectes, no poden ser definides al seu torn sense caure en un "cercle viciós", ja que cal la definició d'aquestes funcions "sigui un judici i així doncs contingui ja aquestes funcions"⁽⁹⁷⁾.

6. Malgrat no atènyer la seva «definició» [*Erklärung*], no obtenir una comprensió completa i definitiva dels conceptes en qüestió a través de l'anàlisi (*i.e.* de la reflexió desgranada en el curs del pensar de la Et i, com veurem tot seguit, de la DED-MET de la Lt), la «distintivesa» [*Deutlichkeit*] assolida no és en absolut accessòria sinó essencial a la filosofia transcendental. Per mitjà d'aquesta distintivesa arribem a identificar i destriar la totalitat dels conceptes *a priori* purs: la diversitat del seu origen, quants i quins són, com són organitzats sistemàticament; arribem fins i tot a saber la **pre-tensió d'ésser** què amb la qual es presenten.

En conseqüència, no podria excloure's de la metòdica crítica aquest procediment de pensament que és l'anàlisi filosòfica, el procediment indispensable també a la metafísica, sense perdre en aquest precís instant aquella metòdica. Però la metòdica crítica empra els seus procediments només i sempre sota de la perspectiva del criticisme metòdic dels procediments de la raó. Per això, a la fi de la deducció metafísica Kant omet "a posta" la definició de les categories [A 82 s./ B 108, ja citat n. (73)]. En comptes d'aquesta definició, s'inicia en aquest estadi un camí recòndit, indirecte, complex i característic d'aquesta metòdica crítica, en quant procediment únic, indispensable i forçós per a una raó que cobeja arribar a conèixer-se a si mateixa en els seus fonaments cognoscitius, la DED-TRAN. Per tal com la raó recerca aquí elements que es distingeixen per la seva originarietat i irreductibilitat no hi ha altra possibilitat d'atènyer una certesa apodíctica en relació a ells que mitjançant una prova específica, una **deducció transcendental**. Amb aquesta deducció, que ateny la *Erklärung* dels conceptes *a priori* en qüestió, se substitueix una impossible «definició» en sentit tradicional que aquests conceptes no admeten - precisament perquè són *a priori* purs - i que els proporciona la seva intel.ligibilitat al pensament. Com ja hem observat, en la mesura que la intel.ligibilitat que així es guanya és la dels conceptes purs del pensar i en la mesura que es guanya per al pensar i a través del pensar, ella no és altra cosa que autointel.ligibilitat, la intel.ligibilitat de si mateix del pensar.

6. El marc filosòfic de la deducció metafísica.

Ens girem aquí cap al text de la DED-MET. La seva primera secció proposa una clarificació de l'ús lògic de l'enteniment. L'enteniment, fins aquest moment només negativament considerat en oposició a la sensibilitat, com a facultat no intuïtiva, passa ara a examinar-se en la seva positivitat com a facultat del **coneixement conceptual**. Amb aquest examen s'inicia, doncs, la reflexió sobre el segon membre de la pressuposició originària de la distinció entre sensibilitat com a facultat receptiva i enteniment com a facultat espontània. L'enteniment es gira sobre si mateix i comença a explicar-se el concepte de si mateix (el concepte de l'enteniment) com a «facultat cognoscitiva dels conceptes». En realitat, Kant no fa més que explicitar el que se segueix com a conseqüència de la seva pressuposició originària: com "no hi ha fora de la intuïció cap altre mode [Art] de conèixer que mitjançant conceptes", "si més no, l'enteniment humà és un coneixement per conceptes" (98).

I. L'espontaneïtat de l'enteniment: concepte i judici.

L'anàlisi següent comença per desplegar dues nocions essencials contingudes en la caracterització del concepte de l'enteniment com a «facultat cognoscitiva dels conceptes», és a saber, les nocions de "funció" i "espontaneïtat", les quals queden contraposades respectivament a les de "afecció" i "receptivitat", contingudes en la idea de la sensibilitat. Els conceptes tenen el seu fonament en l'espontaneïtat del pensar, però una espontaneïtat que es manifesta i és exercida mitjançant funcions. Per funció ha d'entendre's "la unitat de l'acció d'ordenar representacions diverses sota d'una comuna" i en elles - *i.e.* literalment, en les unitats de les accions unificadores de representacions - descansen els conceptes(99).

Segons com es miri, ha de resultar sorprenent que, tot seguit, l'esclariment de l'enteniment com a «facultat dels conceptes» esdevingui de trasantó examen del **judici**. Aquest

trànsit, en aparença abrupte, es realitza en virtut de la intenció de considerar a continuació l'ús [*Gebrauch*] dels conceptes en el judici, perquè, segons explica Kant, d'aquests conceptes, "l'enteniment no pot fer altre ús que jutjar per mitjà seu"⁽¹⁰⁰⁾. Si, com es veu sense dificultat, el propòsit de Kant és arribar al concepte de l'enteniment com a "facultat de jutjar" des del concepte de l'enteniment com a "facultat dels conceptes", aquesta transició podria estimar-se defectuosa. Podria argüir-se, en efecte, que una cosa és l'enteniment que **concep** i una altra diferent l'enteniment que jutja **amb** conceptes prèviament disponibles.

Part de la dificultat sembla raure en l'expressió «jutjar *durch Begriffe*». Si s'interpreta aquest «*durch Begriffe*» en sentit simplement instrumental i extrínsec - *i.e.* l'acció de jutjar se serveix de conceptes - aleshores el text procedeix a efectuar un embolicat seguit de trànsits des dels conceptes a les funcions i des d'aquestes, retornant però als conceptes, al judici, ampliant així el concepte de l'enteniment d'una facultat dels conceptes en una facultat del judici. La dita ampliació queda formalment explicada, sens dubte, però no pas justificada. Ni tampoc ho quedaria la posterior «reducció» de l'enteniment a la facultat de judicar, ja que en aquesta reducció (que fóra en realitat, com indicàvem, una ampliació) s'hauria perdut l'essència de l'enteniment com a facultat dels conceptes.

Però no sembla que sigui així com ha d'entendre's la relació entre concepte i judici. L'enteniment no jutja **amb** conceptes sinó **per mitjà de** conceptes - de la mateixa manera que Kant ha dit que el coneixement d'aquesta facultat és "coneixement per mitjà de conceptes". Els conceptes descansen en **funcions** i es fonamenten en l'**espontaneïtat** del pensar, i és per esclarir aquelles funcions i aquesta espontaneïtat - i a través d'elles el concepte de l'enteniment com a facultat dels conceptes - que Kant passa a considerar la **judicació**. L'essència de l'enteniment com a facultat cognoscitiva no consisteix a formar conceptes sinó a jutjar a través de conceptes i és, així doncs, facultat de conceptes només perquè és facultat de jutjar. La idea que l'enteniment no pot

fer altre "ús" dels conceptes que jutjar "per mitjà seu" ha d'entendre's, doncs, com especificació del «descansar els conceptes en funcions» i del «fonamentar-se els conceptes en l'espontaneïtat»: especifica, això és, que els conceptes descansen en els judicis com a funcions d'unitat i es fonamenten en els judicis com exercici de l'espontaneïtat de l'enteniment - especifica, per tant, el coneixement com a judici.

Amb la qüestió de l'ús dels conceptes, del jutjar a través de conceptes, es palesa, així doncs, la perspectiva d'anàlisi inequívocament **epistemològica**. Aquesta perspectiva es guanya en virtut de l'atenció portada a la relació dels conceptes (productes de funcions d'unitat espontànies) amb els **objectes** d'una intuïció. L'heterogeneïtat de concepte i intuïció implica la impossibilitat d'una referència immediata del concepte amb l'objecte d'aquesta intuïció. Els conceptes no poden referir-se directament a l'objecte d'una intuïció: poden només referir-s'hi indirectament a través de la referència a una intuïció. L'estatut (epistemològic) del judici es determina a partir d'aquest estat de coses, és a saber, que, segons Kant, cap concepte no es refereix immediatament a un objecte sinó que s'hi refereix només mediatament en virtut d'una altra representació, "sigui intuïció o al seu torn ja concepte", referida a l'objecte (no podent entendre's aquesta darrera expressió - "o al seu torn ja concepte" - d'altra manera que implicant igualment la referència d'aquest segon concepte a l'objecte la mediació de la intuïció)⁽¹⁰¹⁾. Net i clar: la referència d'un concepte (directament o a través d'un altre concepte) a una intuïció és l'única via de connexió d'aquests conceptes amb un objecte. En això consisteixen els judicis que són, de conformitat amb el text que passarem a considerar tot seguit, "funcions d'unitat entre les nostres representacions": consisteixen no simplement en la connexió de conceptes sinó en l'ús d'aquesta connexió per al coneixement d'un objecte, ús el qual implica essencialment una acció de referir conceptes a una intuïció. La coneguda equivalència kantiana, «pensar és jutjar» ha d'entendre's, doncs, en aquest sentit: els conceptes, presos per si sols, no constitueixen coneixement per tal com «conèixer» diu referència a

un objecte, i aquesta referència s'ateny únicament en el judici en quant coneixement d'objectes de la intuïció mediat per conceptes. La definició del judici que Kant forneix a continuació ha de permetre entendre el sentit de la «reducció» de l'enteniment a la facultat del judici.

"Alle Urtheile sind demnach Functionen der Einheit unter unsern Vorstellungen, da nämlich statt einer unmittelbaren Vorstellung eine höhere, die diese und mehrere unter sich begreift, zur Erkenntniss des Gegenstandes gebraucht und viel mögliche Erkenntnisse dadurch in einer zusammengezogen werden" [A 69 / B 94] .

La totalitat de les accions de l'enteniment queda "reduïda" [*zurückgeführt auf*] a les accions de judicació, ja que és en els judicis on, en vistes al coneixement d'objectes, s'efectua tota connexió entre conceptes⁽¹⁰²⁾. Però és essencial comprendre el sentit i la significació d'aquesta «reducció». Ella no equival a dir que l'enteniment no fa altra cosa més que formular judicis. Això fóra absurd, ja que l'enteniment també compara, abstreu i reflexiona per a formar conceptes, connecta judicis en el raonament, etc. Més aviat, en paraules de Kant, l'enteniment "és una facultat de pensar. Pensar és conèixer a través de conceptes. Però els conceptes es refereixen, com a predicats de judicis possibles, a alguna representació d'un objecte encara indeterminat" [A 69]. En el judici tenim donada, en suma, la **totalitat dels actes de l'enteniment**. Conseqüentment, la «reducció al judici» consisteix merament en l'adreçar l'anàlisi a una estructura unitària que conté expressada l'essència de l'enteniment. I l'anàlisi següent ha de descomposar els moments d'aquesta totalitat que és el judici a fi de fer-la distinta, bo i portant a la *Deutlichkeit* l'essència de l'enteniment.

Aquesta interpretació condueix a bandejar una idea molt estesa i persistent referida a les dues primeres seccions de la DED-MET, segons la qual el seu contingut hauria de pertànyer a la Lf. Amb matisos diversos la trobem recollida, per exemple, en els influents comentaris de Paton i de Vleeschauwer⁽¹⁰³⁾. És veritat que els títols de les seccions pertinents de la Crítica poden

prestar-se a confusió, sobretot mancant-hi detinguda ponderació: "De l'ús lògic de l'enteniment en general" que encapçala la primera secció, pot prendre's com comunicant que versa sobre l'ús lògic-formal de l'enteniment i el títol de la segona, "De la funció lògica de l'enteniment en els judicis", com comunicant que en aquesta secció es tracta exclusivament de la forma lògica del judici. Predisposats així, és natural atribuir aleshores a la forma del judici tot el que Kant explica del judici en la primera secció; i eclipsar en la segona la diferència que existeix, si més no virtualment, entre els significats de funció lògica i de forma lògica del judici. Però no hi ha cap raó que sustenti aquesta predisposició i, en canvi, n'hi ha diverses que ens demanen de desprendre'ns-en: perquè, per començar, el títol general ens anuncia un *Leitfaden* no lògic-formal sinó transcendent: *Des Transzendentalen Leitfadens der Entdeckung aller reinen Verstandesbegriffe*; després, perquè evidentment el concepte de «judici» no és idèntic al de «forma del judici»; en tercer lloc, perquè no s'imposa tampoc, almenys immediatament, l'equivalència de l'expressió «funció lògica de l'enteniment en el judici» amb aquesta altra que és la «forma lògica del judici» (expressió aquesta segona, la qual, posada tal equivalència, semblaria, per més econòmica, preferible a la primera, mentre que Kant, per regla general, la desestima).

Però, és clar, que el que han de decidir aquí no són les predisposicions d'un o altre sinó les asseveracions de Kant. Aquest proposa en la primera secció de la DED-MET la clarificació de l'ús lògic de l'enteniment *überhaupt*, això és, de l'enteniment sense més especificació - o en tot cas, seguint la convenció, de l'enteniment en general. Però el que enlloc no llegim és «de l'ús de l'enteniment en la lògica general». La conclusió d'aquesta clarificació és que tal ús lògic i, per tant, l'essència de l'enteniment com a "facultat cognoscitiva per mitjà de conceptes" pot «reduir-se» al judici. I el camí per establir aquesta conclusió (segons interpretem) és la descripció del que es conté en la noció *a priori* de l'enteniment com a facultat dels conceptes o facultat discursiva, és a dir, que el

concepte ha de reposar en funcions (ja que no ho fa en afeccions) i té el seu fonament en l'espontaneïtat del pensament (ja que no el té en la receptivitat). Aquesta funció es presenta com equivalent al judici: ella és la funció judicativa, una acció que pertoca a l'espontaneïtat del pensar. D'aquí que la funció hagi estat determinada com a **"unitat de l'acció d'ordenar diverses representacions sota d'una comuna"**: no simple ordenació de diverses representacions sota d'una comuna, sinó **unitat d'aquesta acció ordenadora i unificant, i. e. judici**. Efectivament, el camí per establir la conclusió que l'ús lògic de l'enteniment es reductible al judici no és altra que aquell explicat en un passatge dels Pröl. i descansa en la circumstància que el judici és "un acte que conté tots les altres" i aquest acte consisteix a "portar la diversitat de la representació a la unitat del pensament en general"⁽¹⁰⁴⁾.

Certament, aquesta caracterització del judici no és encara perfectament comprensible ni fonamentada en l'estadi on ens trobem. En realitat, a això haurà de consagrar-se l'anàlisi subsegüent en la totalitat de la At ⁽¹⁰⁵⁾. Ara com ara, es tracta per a Kant de dotar-se del punt de partida d'aquesta anàlisi de la At. Per resumir el que precedeix, direm que aquest punt de partida és una concepció «eixemplada» o epistemològica del judici. La consideració epistemològica del judici conté per a la seva clarificació el que la consideració lògico-formal, limitada a les formes possibles de connexió entre els conceptes en el judici, exclou. Implica, això és, ja podem anticipar-ho, el camp de recerca possible de les funcions d'unitat que **s'expressen** en les formes judicatives i que, en definitiva, no fan més que subsumir la representació de la intuïció en la unitat d'una consciència. La relació entre aquestes funcions i les formes judicatives és indicada per Kant amb cert detall en dos importants passatges d'aquesta secció.

"Das Urtheil ist also die mittelbare Erkenntniss eines Gegenstandes, mithin die Vorstellung einer Vorstellung desselben. In jedem Urtheil ist ein Begriff, der für viele gilt und unter diesem Vielen auch eine gegebene Vorstellung begreift, welche

letztere dann auf den Gegenstand unmittelbar bezogen wird. So bezieht sich z. B. in dem Urtheile: alle Körper sind theilbar, der Begriff des Theilbaren auf verschiedene andre Begriffe; unter diesen aber wird er hier besonders auf den Begriff des Körpers bezogen, dieser aber auf gewisse uns vorkommende Erscheinungen. Also werden diese Gegenstände durch den Begriff der Theilbarkeit mittelbar vorgestellt" [A 68 / B 93].

"So bedeutet der Begriff des Körpers Etwas, z. B. Metall, was durch jenen Begriff erkannt werden kann. Er ist also nur dadurch Begriff, dass unter ihm andere Vorstellungen enthalten sind, vermittelt deren er sich auf Gegenstände beziehen kann. Er ist also das Prädikat zu einem möglichen Urtheile, z. B., ein jedes Metall ist ein Körper" [A 69 / B 94].

La reflexió sobre el judici integra aquí el moment lògico-formal del judici, el qual Kant compendia en els passatges tot just citats. La **forma** del judici - que pot retre's genèricament com «S és P» - és la representació general de la subordinació lògico-formal del concepte de S al concepte de P, de manera que, efectivament, en una taula completa de les formes judicatives tindríem donada una representació general però completa de les modalitats d'aquesta subordinació. La confecció d'aquesta taula exhaustiva de les formes del judici és una tasca que pertoca indubtablement a la Lf. Però les **funcions** on descansa la síntesi judicativa són com a tals una cosa diferent de les formes judicatives - i l'exposició de la totalitat d'aquestes funcions de la síntesi judicativa constitueix una cosa per principi diferent de la representació analítica de les formes de connexió subordinatives entre conceptes en el judici. La seva exploració correspon exclusivament a la Lt. Així doncs, no ha d'esperar-se en la KrV una taula de les formes del judici *sensu stricto*, tal i com podria trobar-se en les obres dels lògics de l'època. La funció lògica del judici queda determinada no com a forma de subordinació del concepte S al concepte de P sinó com a funció d'unitat entre representacions tal que el concepte del predicat P queda referit mitjançant el concepte del subjecte S a un objecte O. En aquesta funció, que és la funció d'unitat judicativa, es basa i fonamenta la forma del judici, la forma (*i.e.* el mode) com es realitza aquella

unitat judicativa a través de la connexió analítica (de subordinació o lògico-formal) dels conceptes S i P. A la fi d'aquesta secció primera, Kant anuncia el treball de la secció següent secció, on ha d'exposar-se la taula de les funcions lògiques de l'enteniment en els judicis (no la taula lògico-formal de les formes dels judicis), tot formulant una conseqüència que se segueix de manera perfectament coherent de la reducció de l'essència de l'enteniment al judici: la conseqüència que una exposició de la totalitat de les funcions d'unitat en els judicis haurà de constituir alhora l'exposició de la totalitat de les funcions de l'enteniment (106).

II. Obtenció de la taula de les funcions lògiques en el judici.

A la segona secció amb el títol de "De la funció lògica de l'enteniment en els judicis" correspon presentar la taula de les funcions lògiques (així doncs, en quant funcions d'unitat en el judici), la qual és obtinguda a partir de la reflexió sobre les diferents formes del judici, és a dir, sobre l'efectuació de la Lf. No podem entrar amb detall en els elements d'aquesta reflexió, formulats en les *folgende Verwahrungen* a la taula que confegeixen el gruix d'aquesta secció. N'hi ha prou amb advertir que Kant no ens proposa aquí de cap manera esmenes a l'esclariment lògico-formal com a tal de la forma dels judicis, el qual, val a dir, està bé tal com es troba exposat en aquesta disciplina. Les modificacions que s'hi introdueixen (la distinció entre judici universal i judici singular en el títol de la quantitat, entre judici afirmatiu i judici infinit en el de la qualitat, etc.) no pretenen esmenar la plana al treball del lògic, on, explicita Kant, és *mit Recht* que es prescindeix de tals modificacions. Per contra, la seva consideració crítica, la qual té a veure amb el valor cognoscitiu del judici, és imprescindible en la lògica transcendental(107).

Malgrat la netedat de la demarcació kantiana de la seva taula de funcions respecte d'una taula lògico-formal de formes de judicis, virtualment existent, si més no, en les obres lògiques contemporànies servant major o menor parentiu amb la lògica de

l'escola wolffiana, la gran majoria dels intèrprets s'ha aferrisat enèrgicament a la idea que la taula exposada per Kant pertany a la Lf. I això bé ha de tenir la seva causa. Sens dubte, les predisposicions anteriorment al·ludides juguen aquí el seu paper. Però a això s'afegeix el fet que el text de Kant resulta força críptic i, estem disposats a admetre-ho, un punt ambigu. El text que obre la secció i es fa precedir immediatament a la taula és la millor mostra del que diem.

"Wenn wir von allem Inhalte eines Urtheils überhaupt abstrahiren und nur auf die blosse Verstandesform darin acht geben, so finden wir, dass die Funktion des Denkens in demselben unter vier Titel gebracht werden könne, deren jeder drei Momente unter sich enthält" [A 70 / B 95].

Kant ens demana, en efecte, de posar atenció a la mera forma de l'enteniment i abstreure de qualsevol contingut d'un judici, i això indica un recurs, un esguard a la lògica formal. Però, cal fixar-s'hi, tot el propòsit d'aquest girar la reflexió sobre aquesta efectuació de la Lf que és l'estudi de la forma en el judici és **trobar la funció del pensar "in demselben" i.e.** continguda en el judici. Ben mirat, per tant, en aquest fragment no tenim sinó una nova confirmació textual de la nostra lectura. Tot el problema de la interpretació d'aquesta secció revé, doncs, a la circumstància que Kant no ha explicat en aquest *locus com* ell mateix s'ho ha fet per localitzar aquesta funció de pensament en el judici mitjançant la consideració de la forma del judici, mentre que les explicacions que acompanyen aquesta localització podrien semblar insuficients o poc convincents. Però respecte d'aquesta qüestió fa l'efecte que el que potser una interpretació (problemàtica) de Kant ha de reputar problemàtic, podria no constituir en si mateix cap gran problema per a Kant. La interpretació epistemològica de la forma del judici desemboca per a ell en aquesta taula de funcions i les correspondències i simetries subsegüents amb aquesta taula, començant per les de la taula categorial, n'han hagut de corroborar als seus ulls reiteradament la correcció⁽¹⁰⁸⁾. En aquest cas no és que sigui perfectament irreprotxable sinó que fins és l'única opció

que hauria quedat al pensador des del punt de vista teòric, el mantenir-se en la pròpia convicció, desafiant una refutació efectiva igualment racional i convincent que l'obligués a qüestionar-se tals conclusions.

A la DED-MET, la precedeixen anys silenciosos de treball tant en el camp de la lògica formal com també sobre el camp la lògica formal. Vol dir-ser que una fonamentació històrico-filosòfica realment sòlida i sense escletxes d'una interpretació de la DED-MET resulta a penes factible sense aprofundir en el difícil material que atesta aquell treball⁽¹⁰⁹⁾.

En la reflexió filosòfica dita precrítica, Kant ha arribat a clarificacions decisives tocant a les efectuacions de la lògica formal del seu temps, i és a partir d'elles que proposa en la DED-MET una interpretació epistemològica de l'efectuació d'aquesta disciplina. Aquest sembla ser almenys el sentit de la recerca de Kant: posat que les adquisicions teòriques de la lògica formal siguin exhaustives i inapel.lables pel que fa a la forma del judici - com Kant, malgrat discrepàncies de detall entre els lògics, creu que efectivament són o almenys podrien ser en una exposició adequada de la seva «doctrina demostrada» - és possible cercar partint d'ella una taula de funcions de pensament on se sostenen la totalitat d'aquelles formes i a la qual poden reduir-se com al seu fonament. La raó que aquesta taula hagi de representar exhaustivament la totalitat de les funcions lògiques de l'enteniment com a tals, d'acord amb la pretensió de Kant, es desprèn del que precedeix: atès que tots els judicis possibles han de formular-se en correspondència amb les formes judicatives (o bé: atès que la unitat judicativa pren necessàriament aquestes formes), la taula completa de les funcions d'unitat a què es redueixen aquestes formes constitueix la taula completa de les funcions de l'enteniment.

En suma, és mitjançant l'exploració lògico-transcendental dels conceptes «**judici**» i «**forma judicativa**» que Kant arriba a establir en aquest secció segona de la DED-MET la totalitat de les funcions de l'enteniment, dotze funcions distribuïdes en els quatre títols de la quantitat, la qualitat, la relació i la modalitat. El

propòsit d'aquesta classificació és, com sabem, dotar-se del *Leitfaden* transcendental per al descobriment dels conceptes purs de l'enteniment, "conceptes referits *a priori* a objectes de la intuïció en general". En conseqüència, la taula de les funcions no ha d'hipostasiar-se ni sacralitzar-se, per així dir. Il·lumina i fa comprensible des d'una perspectiva epistemològica el moment lògic-formal del judici; tanmateix, no és sinó un moment de l'esclariment del judici, de l'essència de l'enteniment. Aquest moment és absolutament necessari per al que ha de seguir, és a dir, perquè l'anàlisi pugui ser aprofundida un pas més, fet el qual atenyem l'objecte propi de la Lt com a lògica de continguts. En vistes a la importància i originalitat de la tasca instituïda per aquesta lògica nova i radical, esdevé comprensible que Kant no hagi volgut estendre's en l'exposició del que per a ell probablement no representava un veritable repte ni una gran dificultat.

III. Cap a la taula dels conceptes purs de l'enteniment.

El tram següent de la seva empresa, més delicat, s'efectua en la tercera secció del capítol del *Leitfaden* i és pròpiament l'obtenció de la taula dels conceptes purs com a resultat de l'aplicació o seguiment de tal *Leitfaden*. Aquest fil conductor és com sabem el quadre de les funcions d'unitat en els judicis que representa *tout court* (en virtut de la reducció del pensar al judici) les funcions de l'enteniment o fins i tot els moments del pensar. I l'autèntic repte que planteja aquesta part de la KrV és comprendre el mitjà o procediment filosòfic efectiu d'obtenció de les categories. Si no anem equivocats, només aquesta comprensió permet guanyar una perspectiva adequada de valoració de la natura de les categories així deduïdes com també de la relació entre les dues deduccions.

Com ja havíem avançat, la nostra recerca deixa aquest repte sense afrontar. Tanmateix, encara que no haguem d'entrar a considerar la posada en joc del *Leitfaden* - la qual constitueix la resposta de Kant a la pregunta que nosaltres hem formulat més amunt per la possibilitat del passatge de la Lf a la Lt, del

descobriments dels conceptes purs de l'enteniment «a partir de» les formes del judici però mediatitzat per les funcions que confegeix globalment la seva "deducció metafísica" - sí creiem estar en condicions d'assenyalar els elements principals que hi intervenen.

El primer paràgraf d'aquesta secció s'obre amb una doble afirmació. D'una banda, es contraposa, una vegada més, la Lt com a lògica de contingut amb la Lf com a lògica que abstreu de tot contingut, juntament amb la precisió que en aquesta darrera la transformació de les representacions en conceptes té lloc analíticament, precisió la qual de seguida es farà fecunda. D'altra banda, s'afirma que aquest contingut de la Lt no és altre que aquell que li presenta la Et⁽¹¹⁰⁾.

Aquesta segona tesi resulta força notable, atesa la pretensió transcendental de l'isolament de la sensibilitat pura en la Et i de l'enteniment pur en la Lt. De fet, ja s'havia comprovat en la Et que aquest isolament tenia límits, quan s'avançava una exposició transcendental d'espai i temps, la qual en rigor seria necessària només en la Lt. Però l'indicació d'aquests límits no treu *ad hoc* radicalitat a la tesi de l'isolament sinó que s'ordena a delimitar-ne el seu significat. L'isolament és, en primer lloc, un desllindament de camps temàtics. La Lt és la tematització de l'enteniment, però és ell mateix qui es tematitza i la seva autodescripció és la seva pròpia efectuació - o, dit altrament, el pensar ha de pensar-se a si mateix com a subjecte efectuant. Aïllar l'enteniment pur per a la seva autodescripció és precisament el contrari de buidar-lo, encara que, això sí, en donar-li un contingut a pensar cal assegurar-se de la puresa d'aquest contingut, atès que el que interessa és exclusivament el pensar pur. Aquest contingut s'enuncia clarament en la frase que segueix:

"Raum und Zeit enthalten nun ein Mannigfaltiges der reinen Anschauung a priori, gehören aber gleichwohl zu den Bedingungen der Receptivität unseres Gemüths, unter denen es allein Vorstellungen von Gegenständen empfangen kann, die mithin auch den Begriff derselben jederzeit afficiren müssen. Allein die Spontaneität unseres Denkens erfordert es, dass dieses Mannigfaltige zuerst auf gewisse Weise

durchgegangen, aufgenommen und verbunden werde, um daraus eine Erkenntniss zu machen" [A 77 / B 102].

La forma judicativa (una unitat analítica entre conceptes) queda explicada com a moment del judici, *i.e.* reposant en la funció lògica d'unitat de l'enteniment. Ara passarà a examinar-se el segon moment complementari i igualment indispensable del judici - *i.e.* reposant en la mateixa funció lògica - que és el contingut transcendent del judici (una unitat sintètica de la diversitat de la intuïció).

En la DED-MET, el pensar pur no es dóna al pensar més que en pensar-se a si mateix en la seva puresa. Hauríem de preguntar-nos, si en realitat no és aquest el nervi de l'argument - argument el qual veiem sovint retallat i confòs amb la seva conclusió - repetidament formulat en aquesta secció: la Lt "hat ... ein Mannigfaltiges der Sinnlichkeit *a priori* vor sich liegen" [A 77 / B 102]; "die reine Syntesis, allgemein vorgestellt, giebt nun den reinen Verstandesbegriff" [A 78 / B 104]; la Lt ensenya "nicht die Vorstellungen, sondern **die reine Syntesis** der Vorstellungen auf Begriffe zu bringen" (*ibidem*). Per arribar a una conceptualització del seu pensar pur, a la Lt li caldrà recórrer a la Et: però la Et no és la sensibilitat sense més, ni la intuïció empírica, ni tan sols la intuïció *überhaupt*: és la ciència de la intuïció pura. L'obtenció dels conceptes purs de l'enteniment hauria de resultar d'aplicar, per així dir, les funcions ja disponibles a la diversitat de la intuïció pura *a priori*; però «aplicar les funcions del pensar» no significa altra cosa que **pensar a través d'aquestes funcions de l'enteniment la diversitat pura proporcionada per l'Et.**

El segon element, ja indicat en el paràgraf que precedeix, és, doncs, la funció que s'aplica a la diversitat pura de la intuïció. Sobre aquesta funció, Kant s'expressa així en el paràgraf que, al nostre entendre, **conclouria** l'argument.

"Dieselbe Function, welche den verschiedenen Vorstellungen in einem Urtheile Einheit giebt, die giebt auch der blossen Synthesis verschiedener Vorstellungen in einer Anschauung Einheit, welche, allgemein ausgedrückt, der

reine Verstandesbegriff heisst. Derselbe Verstand also und zwar durch eben dieselbe Handlungen, wodurch er in Begriffen vermittelt der analytischen Einheit die logische Form eines Urtheils zu Stande brachte, bringt auch vermittelt der synthetischen Einheit des Mannigfaltigen in der Anschauung überhaupt in seine Vorstellungen einen transzendenten Inhalt, weswegen sie reine Verstandesbegriffe heissen, die *a priori* auf Objecte gehen, welches die allgemeine Logik nicht leisten kann" [A 79 / B 104-105].

La conclusió de l'argument giravolta, així doncs, entorn d'aquesta identitat de funcions operant en àmbits diferents: atès que la funció és la **mateixa**, la taula de funcions judicatives, en el benentès que exhaurix la totalitat d'accions unificadores (*i.e.* generadores d'unitat) de l'enteniment, constitueix la clau per arribar a trobar els productes d'aquestes funcions aplicades ara en l'àmbit diferent de la intuïció⁽¹¹¹⁾.

Sense pretendre exhaurir la intel·ligibilitat de la DED-MET, la qual cosa seria possible només, segons creiem, en una interpretació del conjunt de la Lt, la seva marxa global sembla, doncs, ser la següent: després d'examinar la forma judicativa (una unitat analítica entre conceptes) i explicar-la com a moment del judici - *i.e.* reposant en la funció lògica d'unitat de l'enteniment -, Kant passa a examinar i explicar el segon moment complementari i, no cal dir-ho, igualment indispensable del judici - *i. e.* reposant en la mateixa funció lògica - que és el contingut transcendent del judici (una unitat sintètica de la diversitat de la intuïció). Així comença a clarificar-se el sentit de les expressions kantianes en el text citat: *dieselbe Function, derselbe Verstand, dieselbe Handlungen*.

El trànsit des de la forma judicativa al contingut transcendent no queda naturalment encara explicat vist des de la mediació necessària de la identitat de funcions. Però queda, en canvi, determinat el seu essencial caràcter mediat o indirecte. **No hi ha cap camí que vagi de dret des de la forma del judici a la categoria sinó només un que va realment des de les funcions de què depèn la forma del judici a les categories.** Aquesta tesi aporta, creiem, un notable desplaçament de

perspectiva en la consideració de les relacions entre Lf i Lt, del joc de les quals resulta en la seva totalitat aquesta peça de la Crítica teòrica. Un pensament lògic-formal mai no podria transformar-se en pensament lògic-transcendental. L'anàlisi de la mera **forma** dels judicis, no importa les voltes que s'hi donin, mai no condueix ni podria conduir als conceptes purs de l'enteniment. El primer pas del pensament transcendental és un pas de ruptura amb el lògic-formal consistent a reflexionar la connexió d'aquesta forma judicativa amb la **funció** de què s'origina. Només localitzades aquestes funcions (les quals són, per tant, en si mateixes una cosa diferent de les formes del judicis que se'n desprenen sota de determinades condicions intel·lectuals), la reflexió té llavors un fil conductor, aïllat, purificat i segur, a fi de prosseguir la seva anàlisi de l'enteniment fins als conceptes originaris.

El pressupòsit de la Lf no cessa per això de ser tal, això és, la pressuposició indispensable per al descobriment de les categories, però no en el sentit que ella pugui proporcionar la clau, perfectament cisellada i operativa (les «formes judicatives»), per obtenir aquestes categories. Més aviat, la Lf se sotmet a una reflexió transcendental, la qual comença esclarint la dependència de les formes dels judicis de **funcions** de l'enteniment en el marc de la concepció epistemològica del judici, enumerant i caracteritzant, després, aquestes funcions i, finalment, si se'ns permet anticipar-ho, esclarint-les en un sentit ultimatiu, en mostrar no solament els seus altres camps d'aplicació sinó igualment la font comuna primera on aquestes funcions descansen i des de la qual resulta intel·ligible cadascuna de les seves aplicacions diferenciades i la possibilitat mateixa de tota aplicació. Però això ja no pertoca de mostrar-ho a la DED-MET sinó a la DED-TRAN, del marc filosòfic de la qual ens n'ocuparem en el capítol següent.

La clarificació del marc de la DED-MET que hem volgut aportar aquí és, així doncs, no solament provisional sinó que constitueix igualment, fet i fet, només un inici de clarificació. De conformitat amb ell, la DED-MET consta de dues parts: si en la

segona - el *Abschnitt* tercer o # 10 de l'edició B - es du a terme pròpiament parlant la deducció, en la primera - els *Abschnitte* primer i segon - el pensament lògic-transcendental es dóna a si mateix el *Leitfaden* transcendental d'aquesta deducció mitjançant una reflexió sobre la Lf. Les dues primeres seccions de la DED-MED, respectivament una anàlisi de l'ús lògic de l'enteniment i de les seves funcions lògiques, per bé que orientades segons els resultats de la lògica formal, no han de prendre's en absolut per un compendi resumit de les seves doctrines demostrades referides al concepte i al judici. En elles, Kant sondeja profundament en els principis on reposen originàriament aquestes doctrines, i la seva exposició es perfila com la premissa necessària que conté els elements de la comprensió del moment conclusiu de l'argument amb la descoberta de les categories.

7. El marc filosòfic de la deducció transcendental.

La nostra recerca ha desembocat en aquesta segona part en un centrament en la idea de la lògica transcendental de Kant. A la fi del itinerari que ens havíem proposat recórrer de manera conseqüent, hem hagut de portar l'atenció a aquelles parts de la KrV on s'exposa el concepte d'aquesta nova lògica. En aquest context, ens cal considerar a continuació les pàgines d'aquesta obra que **presenten** la deducció transcendental, peça central de la part analítica d'aquesta lògica. Però, com en l'examen precedent del text de la DED-MET, tampoc en el del text de la DED-TRAN pot ser la nostra pretensió fornir-ne ja una interpretació completa. El present examen exclou, doncs, un endinsament en els intrincats textos de la deducció transcendental, en relació als quals n'és la meta la seva incardinació en el marc d'intel·ligibilitat més ampli que determina el projecte de la lògica transcendental de Kant.

I. Fonamentació de l'objectivitat categorial.

Conceptes, la realitat objectiva dels quals - i aquesta expressió, «realitat objectiva», no significa aquí més que «referència a objectes» - no pot demostrar-se per l'experiència, admeten només una deducció en sentit legal: una demostració del dret que tenen a pretendre aquesta realitat objectiva. Ara bé, en filosofia i en especial tocant als conceptes purs de l'enteniment, «identificats» en la DED-MET, aquesta qüestió de dret pot establir-se única i exclusivament pel camí d'una deducció transcendental: "si, doncs, és necessària una deducció d'aquests conceptes", i això significa una legitimació de les seves pretensions, "caldrà sempre que aquesta deducció sigui transcendental" [A 86 / B 118]. La qüestió de la validesa objectiva (ara com ara = referència a objectes *überhaupt*) del que no són sinó "condicions subjectives del pensar" ha de demostrar-se i, en aquest sentit, doncs, es parla de **deducció**, una prova l'abast de la qual és, en principi, força ampli atès que que li correspon evidenciar que tals condicions subjectives "proporcionen les

condicions de possibilitat de tot coneixement d'objectes"(112). Aquesta mateixa amplitud justificaria potser que aquesta deducció sigui **transcendental**, però el seu posar-se indubtablement en el pla de depassament dels límits de l'experiència possible tindria ja lloc fins i tot encara que aquesta prova hagués de referir-se no pas a «tot» coneixement d'objectes sinó exclusivament al coneixement d'objectes d'experiència(113). Sense negar aquesta dimensió d'amplitud, la nostra intenció és, amb tot, mostrar que el terme transcendental convé a la DED-TRAN en un sentit més específic i propi que transforma i literalment redimensiona en aquesta prova l'amplitud en profunditat.

Després d'aquesta primera secció del capítol de la deducció, encara no consagrada de manera concreta a la deducció de les categories sinó, segons resa el seu títol, als "principis d'una deducció transcendental *überhaupt*", l'apartat següent (el #14 en l'edició B) marca concretament el "trànsit a la deducció transcendental de les categories". Aquest paràgraf s'obre amb una referència a les pressuposicions crítiques pel que fa al coneixement d'objectes: el ser-donat dels objectes en la intuïció i el ser-pensat dels objectes per l'enteniment. Pel que fa al primer, Kant afirma que ha d'haver quedat clar en aquest estadi de l'exposició que les condicions de possibilitat d'aquest ser-donat d'objectes es troben *a priori* en el *Gemüth* i s'hi troben com a determinants *a priori* de l'objecte "pel que fa a la seva forma". La raó, ja al·ludida en l'apartat anterior, és que només poden ser donats objectes a la intuïció sota de les condicions formals de la sensibilitat exposades en la Et, i, per tant, necessàriament tots els fenòmens [*Erscheinungen*] es donen com a tals fenòmens [*erscheinen*] segons i de conformitat amb aquestes condicions formals(114). I a continuació exposa la pregunta que, semblaria, ha de governar la deducció transcendental de les categories i fixar-ne alhora la seva tasca principal. Dividim la cita d'acord amb les quatre parts que s'hi contenen:

"Nun fragt es sich, ob nicht auch Begriffe *a priori* vorausgehen, als Bedingungen, unter denen allein etwas, wenn gleich nicht angeschauet, dennoch als Gegenstand überhaupt gedacht wird."

"Denn alsdann ist alle empirische Erkenntnis der Gegenstände solchen Begriffen nothwendiger Weise gemäss, weil ohne deren Voraussetzung nichts als **Objekt der Erfahrungen** möglich ist."

"Nun enthält aber alle Erfahrung ausser der Anschauung der Sinne, wodurch etwas gegeben wird, noch einen **Begriff** von einem Gegenstande, der in der Anschauung gegeben wird oder erscheint: demnach werden Begriffe von Gegenständen überhaupt als Bedingungen *a priori* aller Erfahrungserkenntnis zum Grunde liegen."

"folglich wird die objektive Gültigkeit der Kategorien als Begriffe *a priori* darauf beruhen, dass durch sie allein Erfahrung (der Form des Denkens nach) möglich sei. Denn alsdann beziehen sie sich nothwendiger Weise und *a priori* auf Gegenstände der Erfahrung, weil nur vermittelt ihrer überhaupt irgend ein Gegenstand der Erfahrung gedacht werden kann" [A 93 / B 126-127].

El text, és clar, requereix interpretació i aquesta exigiria la inserció del text en el conjunt de la DED-TRAN. Però això no treu que una primera anàlisi de la seva estructura sigui ja factible. Així, el fragment té dues parts ben diferenciades, cadascuna d'elles amb la seva pròpia conclusió. En la primera es planteja com a qüestió la de saber si la possibilitat del pensament d'objectes en general es troba condicionada per conceptes *a priori*; en cas d'una resposta afirmativa a aquesta primera qüestió hauria d'extreure's llavors una primera conclusió, és a saber, que també aquesta mena de coneixement que s'anomena coneixement **empíric**, on el ser pensat fóra aquí ja no inespecíficament el d'objectes en general sinó el d'aquells objectes donats a la intuïció, resulta del pensar aquests objectes per mitjà d'aquells conceptes *a priori* (ja que **tot** pensar s'esdevé pel seu mitjà). Aquesta raonament, posat en relació amb el fragment **anterior** de l'Estètica sobre "l'exposició transcendental" - "explicació d'un concepte com d'un principi pel qual pot comprendre's la possibilitat d'altres coneixements

sintètics *a priori*" [B 40-41] - permet veure que d'aquesta manera se satisfà clarament la primera de les dues exigències a què havia de sotmetre's, segons Kant, tal exposició: ja que de les categories "brollaria" efectivament el coneixement sintètic *a priori* dels objectes de l'experiència.

La segona part del text, en canvi, parteix de l'experiència i afirma que aquesta requereix que els objectes donats a la intuïció siguin també pensats per un concepte i d'aquí conclou la necessitat que hi hagi conceptes d'objectes com a condicions *a priori*. Aquesta part ve a satisfer, doncs, la segona exigència posada per l'esmentat fragment sobre l'exposició transcendental: ja que el coneixement sintètic *a priori* dels objectes d'experiència "pressuposa" efectivament les categories. La conclusió d'aquesta part, finalment, fa reposar la "validesa objectiva de les categories" en el fet que **exclusivament per elles** sigui possible l'experiència "perquè només pel mitjà d'elles és possible pensar algun objecte d'experiència". La mateixa conclusió general es reprèn i s'emfatitza en el text següent com a *Principium* de la sencera recerca efectuada en la deducció transcendental de les categories:

"Die transzendente Deduction aller Begriffe *a priori* hat also ein Principium, worauf die ganze Nachforschung gerichtet werden muss, nämlich dieses: dass sie als Bedingungen *a priori* der Möglichkeit der Erfahrung erkannt werden müssen (es sei der Anschauung, die in ihr angetroffen wird, oder des Denkens). Begriffe, die den objectiven Grund der Möglichkeit der Erfahrung abgeben, sind eben darum nothwendig" [A 94 / B 126].

L'estratègia de la deducció gira així, en efecte, al voltant del reconeixement de les categories com a "condicions *a priori* de la possibilitat de l'experiència" perquè en fornir "el fonament objectiu de la possibilitat de l'experiència" revelen la seva necessitat. En aquest context, encara que Kant anomeni aquest «fer possible l'experiència» de les categories *Principium* de la deducció, l'encaix adequat d'aquesta afirmació amb la resta d'asseveracions exigeix evidentment entendre el *Principium* no en

el sentit de **fonament** sinó més aviat de "principi rector" o, encara millor, «**eix**» o «**frontissa**» de l'argument, el qual ha de poder guanyar primerament tal experiència possible a partir de les categories en quant possibilitat de tot pensament d'objecte (en un procedir sintètic) i a continuació atènyer aquestes categories a partir de l'experiència possible i dels seus objectes (en un procedir analític)(115).

Resumint el que hem vist fins aquí, doncs, amb aquesta deducció sembla que es tracta de clarificar (*erklären*) els conceptes purs de l'enteniment en tant que hauria de ser pel seu mitjà que té lloc el ser-pensat dels objectes. Aquesta clarificació es vol exhaustiva al punt que ho permeti la naturalesa de la temàtica a clarificar. Un projecte de "deducció transcendental" obeeix a aquest propòsit de màxima clarificació possible de les categories, que prèviament han estat fetes "distintes" (*deutlich*) pel procediment d'una "deducció metafísica". A diferència de l'exposició metafísica dels conceptes d'espai i temps que per si mateixa aconsegueix fonamentar la referència objectiva d'aquestes estructures de la sensibilitat (atès que en elles es tracta de la condició de possibilitat del donar-se dels objectes a la receptivitat, que és, per tant, una donació empírica), la deducció metafísica dels conceptes de l'enteniment no decideix res tocant a la referència objectiva d'aquestes productes de la seva espontaneïtat. Si, llavors, l'exposició transcendental de les formes de la sensibilitat serveix només a dotar aquella fonamentació ja fornida una certesa apodíctica, la deducció transcendental dels conceptes serveix a dotar-los en absolut d'una fonamentació, la qual, però, es preten igualment apodíctica.

II. Subjectivitat de la fonamentació transcendental.

L'estratègia de la fonamentació apodíctica de les categories en la deducció transcendental s'anuncia en els darrers textos considerats (mantinguts en les dues edicions de la Crítica i que en la segona duen l'encapçalament de ## 13 i 14) i implica, així doncs, dos moments principals que es connecten per la noció

de **possibilitat de l'experiència**, segons que les categories quedin provades com el seu fonament necessari, en el primer, o el seu pressupòsit necessari, en el segon. Tocant a aquests dos moments, és important retenir que si la prova ha de concloure en la demostració que les categories condicionen el "coneixement" *a priori* dels objectes de l'experiència, ella ha de **començar** no obstant en un altre punt, és a saber, en la idea que les categories determinen el "pensar" de tot objecte. Un **fonament** de la deducció no sabria trobar-se, per tant, en l'experiència possible i hauria d'anar a cercar-se si per cas en el **pensament possible**. Des d'aquesta base, o més exactament, des del **fonament del pensar possible**, la deducció ha de prendre la direcció cap a l'experiència possible, en les regles de la qual ha d'efectuar-se el coneixement dels objectes donats a la intuïció.

La qüestió de fins a quin grau Kant reeix en l'execució d'aquesta prova (o d'aquest encadenament de demostracions) i per quins mitjans, així com la qüestió delicada que planteja la circumstància que les edicions de 1781 i 1787 semblin oferir dues versions alternatives de tal execució configuren una de les controvèrsies més llargues i feixugues de la literatura sobre Kant. Malgrat que la nostra recerca no pot al·ludir-hi, hem volgut amb les anàlisis anteriors bastir de manera provisional una certa perspectiva d'abordament d'aquesta temàtica, és a dir, de la realització concreta de la deducció transcendental i de la controvèrsia suscitada a partir d'ella.

Més rellevant encara, la perspectiva deliniada fa possible entendre la lògica transcendental de Kant no merament com el marc operatiu d'un pensament que aspira a pensar-se a si mateix metòdicament a partir d'unes pressuposicions indispensables sinó d'un pensament que vol pensar les seves pròpies pressuposicions i justificar des de si mateix el seu mètode de pensament. Per a mostrar que això és així, volem suposar ara que efectivament la deducció transcendental hagi reeixit a fornir la justificació de la pretensió de les estructures descrites en la Et i la At a ser estructures objectivament vàlides. ¿Què hauria estat aconseguit amb aquest resultat? Si les condicions de possibilitat del ser-

donat i del ser-pensat dels objectes han estat realment esclarides i la seva validesa objectiva justificada, aleshores hauran estat **fonamentades** les pressuposicions de què partia el pensar a fi d'elaborar un nou mètode per a la metafísica, i aquest nou mètode que havia de ser elaborat podrà així mateix estimar-se validat.

Però, ¿què constitueix autènticament un «esclariment», una «justificació», una «fonamentació» d'aquest mètode i perquè hauria de constituir-ho?; o preguntat altrament, ¿què ens assegura - i com ens n'assegura - la validesa del mètode de fonamentació de les pressuposicions, del camí que el pensament ha seguit en aquesta fonamentació? És aquesta una qüestió que no queda encara resolta i ni tan sols al·ludida quan la deducció transcendental es considera restrictivament en vistes als seus resultats i no, en canvi, en vistes al procés efectuat per arribar a aquests resultats. La nostra exposició mira d'apuntar com a **fonament** des d'on arrenca la deducció **la possibilitat del pensar**, desbrossant, en conseqüència, una perspectiva no restrictiva des de la qual puguin almenys aparèixer el que anomenarem «elements subjectius de la deducció transcendental». La deducció transcendental, en aquest sentit, no seria exclusivament l'àmbit on ha de dirimir-se la pretensió de validesa objectiva de les condicions subjectives del pensar, la qüestió del *de iure*, sinó també (en realitat, com aspecte fonamental d'aquest dirimir la qüestió objectiva) on ha d'establir-se i fonamentar-se el camí de tal dirimiment de la pretensió - l'àmbit, si es vol, on el pensar es re-flexiona subjectivament per considerar el *de iure* del *de iure* mateix.

Caldrà, doncs, que arrepleguem alguns indicis referents a aquests elements subjectius de la deducció. Però abans hem de fer per apartar el més lluny possible qualsevol idea d'artificiositat o extrinsicitat de la problemàtica plantejada. No es tracta d'altra cosa que del problema del *regressus* en l'ordre de la fonamentació: la via que segueix una justificació ha de ser justificada al seu torn, i així *ad infinitum* a menys que (o fins que) arribem a una autojustificació, una fonamentació que sigui autènticament última i absoluta. En el termes concrets de Kant, aquest problema revindria en els termes tot simples de la pregunta per què una

"deducció transcendental" ha de ser el procediment adequat o, més *emfàticament i exactament*, l'únic procediment factible per a obtenir una *Erklärung* completa i suficient dels conceptes purs de l'enteniment i per la seva via de tot el coneixement *a priori*. En la deducció, això és clar, ha de procedir-se a mostrar el **dret** d'una pretensió, però tot dret reposa i sorgeix d'una legislació i, en darrera instància, d'un legislador. Ara bé, el sol legislador aquí és la raó mateixa. L'autoconeixement de la raó, que és el procés de pensament de la Crítica, desemboca en la fonamentació des de si mateixa de l'enteniment com a legislador de la natura, i per aquest camí s'efectua la revolució copernicana amb la transformació del mètode de pensament de la metafísica. També, però, **la raó es legisla a si mateixa** quan extreu i dictamina a partir de si mateixa els mètodes del seu autoconeixement.

En referir-nos a la qüestió del *de iure* del *de iure* com elements subjectius de la deducció apuntem evidentment a aquella temàtica, o a una part d'aquella temàtica, considerada per Kant en l'anomenada "vessant subjectiva" de la deducció transcendental en l'edició de 1781. Kant explica en un celebèrrim passatge del pròleg a la primera edició el sentit d'aquesta estructuració de la deducció transcendental en dues vessants, subjectiva i objectiva, bo i referint-se a la seva relació.

"Ich kenne keine Untersuchungen, die zu Ergründung des Vermögens, welches wir Verstand nennen, und zugleich zu Bestimmungen der Regeln und Gränzen seines Gebrauchs wichtiger wären, als die, welche ich in dem zweiten Hauptstücke der transzendentalen Analytik unter dem Titel der **Deduction der reinen Verstandesbegriffe** angestellt habe; auch haben sie mir die meiste, aber, wie ich hoffe, nicht unvergoltene Mühe gekostet. Diese Betrachtung, die etwas tief angelegt ist, hat aber zwei Seiten. Die eine bezieht sich auf die Gegenstände des reinen Verstandes und soll die objektive Gültigkeit seiner Begriffe *a priori* darthun und begreiflich machen; eben darum ist sie auch wesentlich zu meinen Zwecken gehörig. Die andere geht darauf aus, den reinen Verstand selbst nach seiner Möglichkeit und den Erkenntnisskräften, auf denen er selbst beruht, mithin ihn in subjektiver Beziehung zu betrachten; und obgleich diese Erörterung in Ansehung meines Hauptzwecks von grosser Wichtigkeit ist, so gehört sie doch nicht wesentlich zu demselben, weil die

Hauptfrage immer bleibt: was und wie viel kann Verstand und Vernunft, frei von aller Erfahrung, erkennen? und nicht: wie ist das **Vermögen zu denken** selbst möglich? Da das letztere gleichsam eine Aufsuchung der Ursache zu einer gegebenen Wirkung ist und in so fern etwas eine Hypothese Ähnliches an sich hat (ob es gleich, wie ich bei anderer Gelegenheit zeigen werde, sich in der That nicht so verhält) so scheint es, als sei hier der Fall, da ich mir die Erlaubniss nehme, zu **meinen**, und dem Leser also auch frei stehen müsse, anders zu **meinen**. In Betracht dessen muss ich dem Leser mit dem Erinnerung zuvorkommen: dass, im Fall meine subjektive Deduction nicht die ganze Überzeugung, die ich erwarte, bei ihm gewirkt hätte, doch die objektive, um die es mir hier vornehmlich zu thun ist, ihre ganze Stärke bekomme..." (A XVI-XVII)(116).

Kant reconeix, doncs, la màxima dificultat de la KrV en la "deducció transcendental". L'interessant, però, és que aquesta màxima dificultat hagi de ser referida a l'articulació dels dos costats de la deducció transcendental, l'objectiu i el subjectiu. Per a ser del tot exactes, Kant sembla referir la dificultat només al costat **subjectiu**, el qual ha d'haver-se-les amb la qüestió "**com és possible la facultat mateixa de pensar**", i no pas al costat objectiu que demana què poden **conèixer** l'enteniment i la raó independentment de l'experiència, *i.e.* fins on s'estén el **coneixement a priori** de la facultat cognoscitiva. Aquesta darrera és la *Hauptfrage* i contestar-la constitueix el *Hauptzweck* de la deducció. Però és evident que, implícitament, la dificultat de l'exposició referida al *Nebenzweck* de la deducció subjectiva ha d'afectar la resposta a la *Hauptfrage*, atès que aquella exposició, **sense pertànyer essencialment al *Hauptzweck*, té, en paraules de l'autor, "gran importància en consideració d'aquest"**. Altrament dit: la qüestió com és possible la facultat mateixa de pensar és de gran importància en vistes a la de la validesa objectiva dels conceptes *a priori* de l'enteniment. I la dificultat implícita és llavors, com deiem, esbrinar en què consisteix aquesta importància de la deducció subjectiva per a la deducció objectiva.

Val a dir que el text citat - que apareix a continuació de la versió kantiana del «*hypotheses non fingo*» - no es concloent en

cap sentit: ni il·lumina la dificultat de la relació entre els dos costats de la deducció ni tampoc dóna resposta al grau de certesa que correspon a la deducció subjectiva, ja que, malgrat afirmar que el que aquí s'exposa és una tesi provada i no pas una **hipòtesi**, el recolzament d'aquesta afirmació s'ajorna (enigmàticament) per a una altra ocasió. Quan la segona edició de 1787 refà de cap i de nou les seccions al·ludides per Kant en el passatge considerat, se suscita la impressió que Kant finalment hauria decidit que, després de tot, la deducció subjectiva tindria efectivament un caràcter merament hipotètic, poc convincent o fins i tot erroni i que, així mateix, la seva importància per a la *Hauptfrage* no fóra tanta que no pugués suprimir-se sense afectar-ne la resolució.

Tanmateix, aquesta impressió pot estimar-se equivocada en el sentit, primerament, que la segona edició no es limita a suprimir la deducció subjectiva, sinó que refà la deducció **sencerament** - i això sembla implicar haver-ne refès els seus dos costats. La pregunta que cal fer-se llavors és si en aquesta nova versió no s'hi haurien de retrobar igualment els **elements subjectius de la deducció**. Aquí importa recordar una vegada més el que Kant diu en relació a les modificacions introduïdes en la segona edició, és a saber, que elles es refereixen només a la *Darstellungsart*, amb el propòsit de subsanar les seves dificultats i foscos. ¿No significa això que, per bé que puguin haver-se eliminat parts determinades relatives a la deducció transcendental A, el marc i la finalitat en què cal situar aquestes eliminacions no és pas el de «supressió» de continguts essencials sinó només el de superar l'obscuritat de la seva exposició?

Sigui com sigui, pensem que no solament en els textos de les dues edicions es localitzen - i es localitzen, a més, en un lloc i funció essencials per al conjunt de la deducció - els elements subjectius relacionats amb la possibilitat mateixa del pensar, sinó que fins i tot semblen rebre en la segona un tractament més específic. La secció segona de la Deducció transcendental A - aquella que es jutja que hauria estat «suprimida» en B - és la via per la qual Kant ateny la condició originària i transcendental de la unitat de l'apercepció que fa possible a continuació una "explicació

provisional de les categories com a coneixement *a priori*", abans de passar a la deducció objectiva. La Deducció transcendental B guanya per una via més directa, a partir de l'anàlisi del concepte de **síntesi**, la originària unitat sintètica d'apercepció, des d'on procedeix com des del seu fonament la deducció. Doncs bé, en el cor d'aquesta deducció (en el #24), Kant fa un punt i a part perquè considera arribat el moment de "fer comprensible" una "paradoxa" sorgida en el si de l'exposició de "la forma del sentit intern":

"Hier ist nun der Ort, das Paradoxe, was jedermann bei der Exposition der Form des inneren Sinnes (#6) auffallen müsste, verständlich zu machen: nämlich wie dieser auch sogar uns selbst, nur wie wir uns erscheinen, nicht wie wir an uns selbst sind, dem Bewusstsein darstelle, weil wir nämlich uns nur anschauen, wie wir innerlich **afficirt** werden, welches widersprechend zu sein scheint, indem wir uns gegen uns selbst als leidend verhalten müssten; daher man auch lieber den **innern Sinn** mit dem Vermögen der **Apperception** (welche wir sorgfältig unterscheiden) in den Systemen der Psychologie für einerlei auszugeben pflegt" [B 152 -153].

La raó per la qual aquest és el lloc apropiat per a tractar de la paradoxa a penes pot ser considerada sense assajar un seguiment línia a línia del text de la deducció, però sí poden ser indicats els temes del context que podrien fer entenedor que l'explicació de la paradoxa esdevingui oportuna en aquest punt: la qüestió dels límits de la intel·ligibilitat a què pot arribar la raó en el coneixement de si mateixa (en el #21, que representa una clara cesura en el text de la deducció), la distinció entre pensar i conèixer (en el #22), la impossibilitat d'intuir amb les categories (#22) i de conèixer res a través d'una intuïció no sensible (#23), la delicada diferenciació entre les síntesis transcendents *speciosa*, on intervé la imaginació productiva, i *intellectualis*, obra exclusiva de l'enteniment (en el #24) i, finalment, la diferenciació entre sentit intern i apercepció transcendental, amb el desmarcament correlatiu de la psicologia (en aquest mateix #24). Les difícils explicacions proporcionades en aquesta discussió incideixen plenament en la possibilitat de l'autoconsciència i en la possibilitat per al jo de pensar-se a si mateix (possibilitat que ha

de distingir-se de l'autointuïció de si mateix com a fenomen). La unitat sintètica originària de l'apercepció és autoconsciència però només com a consciència que "jo sóc" - i no de com em presento a mi mateix com a fenomen ni de com sóc en mi mateix - i aquesta representació és un pensament i no una intuïció⁽¹¹⁷⁾. Essent així, essent donat que el meu coneixement de mi mateix és coneixement del meu jo com a objecte, encara que llavors no em coneixo com sóc sinó només com em presento a mi mateix (*i.e.* com a fenomen), la Crítica com a autoconeixement de la raó com a **subjecte** ha de passar el pla del jo i l'autoconsciència empíriques per enlairar-se al pla de la subjectivitat transcendental. Però l'autoconeixement del subjecte com a subjecte és factible només com a **pensament de si mateix** i no pròpiament com a coneixement de si mateix que exigeix sempre la intuïció d'alguna cosa com objecte del pensar.

El pensament de la unitat sintètica originària de l'apercepció, el pensament que el «jo penso» cal que pugui acompanyar totes les meves representacions", és el "primer coneixement pur de l'enteniment, el que serveix de base a tota la resta dels seus usos i és alhora independent de totes les condicions de la intuïció sensible" [B 137]; és no solament la condició necessària del coneixement d'un objecte sinó la condició sota de la qual alguna cosa pot esdevenir objecte per al subjecte, la "condició de tot pensar" [B 138]; per a l'enteniment humà, afirma Kant, aquest principi és "inevitablement el primer principi" [B 139], un principi que fent de tota unitat sintètica una condició necessària és ell mateix **analític**, ja que l'enteniment amb la seva apercepció pura en la representació «jo sóc» no es dona cap diversitat [B 138]. ¿No apareix, doncs, aquí com a «jo sóc» el *factum ratiōis*? Si és així, la seva descripció - tal i com ara es fonamenta això en la consideració del principi de la unitat sintètica originària de l'apercepció - no és possible per l'anàlisi directa d'aquest *factum* que no conté més que la unitat idèntica a si mateixa ni tampoc per una intuïció de si mateix, una intuïció intel·lectual: sinó només per un pensar-se a si mateix que ha de

prendre aquesta apercepció transcendental (l'autoconsciència) com a **model** o **paradigma** de tot pensar-se.

D'aquesta manera, podria quedar fonamentat ultimativament el procediment transcendental: que "calgui atribuir *a priori* a les coses necessàriament totes les propietats que constitueixen les condicions sota de què podem exclusivament pensar-les" és una necessitat que ja es veu que no constitueix una proposta arbitrària i s'imposa al pensament per si mateixa⁽¹¹⁸⁾; però fins allí on es possible explicar aquesta imposició i sobretot justificar-la com a únic procediment de què disposa per a pensar-se el pensament, deriva la seva validesa de l'autoconsciència originària, l'estructura «*muss-können*» de la qual sembla constituir l'autofonamentació del mètode transcendental, aquell mètode amb què hom pot enlairar-se a la subjectivitat transcendental com a conjunt de condicions lògiques que fan possible el coneixement en intervenir decisivament en la constitució mateixa del seu objecte. El «*muss-können*», aquella construcció que Schopenhauer sospitava problemàtica en la seva gramàtica mateixa, seria en realitat l'expressió de la **necessitat** de pensar alguna cosa com a condició de **possibilitat** de l'altra, i a aquest mode de pensament, el «jo penso» en forniria el model originari i fonamental.

La tematització pròpiament dita del principi de la unitat sintètica originària de l'apercepció no pot ser efectuada aquí amb tota l'amplitud i profunditat requerida perquè, per començar, ella és indeslligable de la deducció transcendental com un tot. El nostre propòsit ha estat solament recollir la idea que per mitjà dels elements subjectius de la deducció, la Crítica pensa críticament la seva pròpia possibilitat, la possibilitat de la facultat mateixa de pensar. D'acord amb aquesta lectura, la necessitat de pensar el «jo penso», representació (pensament) que "cal que pugui acompanyar totes les meves representacions", és el fonament darrer i el principi de tot ús de l'enteniment: també, per tant, del pensament de si mateix, del qual en constituïria el **model originari** que donaria i justificaria el seu mètode a la filosofia transcendental. El *de iure* del *de iure*, la justificació de la deducció transcendental en quant necessitat de pensar X com a condició de possibilitat de Y

(part i moment essencial d'una justificació del mètode que s'elabora), constitueix una autojustificació, una justificació de si mateixa per a si mateixa dels mètodes de l'autodescripció de la subjectivitat transcendental.

D'aquesta manera quedaria igualment tancat el cercle lògic però tancat de manera intel·ligible en una autofonamentació. La KrV aspira a fonamentar un nou mètode per a la metafísica, de conformitat amb el qual les estructures objectives han de fer-se comprensibles com a constituïdes pel subjecte transcendental. Aquesta aspiració equival a un autoconeixement de la raó pura: coneixement dels seus elements *a priori*, del seu poder i dels seus límits considerada en si mateixa. Ara bé, l'autoconeixement o l'acció mateixa «fonamentant» del nou mètode ha de ser ella mateixa fonamentada mètodícament. A tal fi, la reflexió sistemàtica que la Crítica efectua dels pressupòsits que es dóna com a punt de partida descansa en una re-flexió on la mateixa raó pura es dóna el mètode de la seva reflexió i el justifica des de si mateixa: **l'estructura de l'autoconsciència**. De conformitat amb aquesta estructura, el «jo penso» és la (auto)consciència de l'espontaneïtat del pensar però el que és sempre **determinant** no pot representar-se com a **determinat**: com a determinat es presenta el jo empíric, i la representació d'aquest jo empíric cal que pugui acompanyar-se del «jo penso» com a condició transcendental. El subjecte transcendental és així aquella estructura determinant que, atès que escapa a tota intuïció determinada, no pot ser coneguda sinó solament pensada. Però també com a pensada, cal que sigui pensada com a determinant, i no com a determinada, això és, cal que sigui pensada com a condicionant i no com a condicionada. La única representació possible del subjecte determinant, de l'espontaneïtat del pensar, és **transcendental**: que es demostrï el seu ser la condició necessària de possibilitat del determinat. A partir d'aquest punt - i aquest punt és l'autodonació de l'únic mètode de pensar d'un pensar que vol pensar-se a si mateix - el *de iure* de la deducció transcendental de les categories quedaria degudament justificat. Ja que seria aleshores amb tota legitimitat que es demostra en

aquesta deducció el dret d'aquestes condicions subjectives del pensar que són les categories a pretendre validesa objectiva **perquè** constitueixen la condició de possibilitat de l'experiència on es produeix tot coneixement d'objectes, és a dir, perquè a partir d'elles flueix l'experiència com dels seus principis i perquè aquesta experiència exigeix aquelles condicions com a pressupòsit per esdevenir intel·ligible. La nostra exposició en aquest apartat s'ha limitat a l'aspecte central del mètode de reflexió que és la deducció transcendental, però la totalitat dels mètodes lògics haurien de derivar la seva validesa d'aquella estructura originària, idèntica a si mateixa i que *selbst den Grund der Einheit verschiedener Begriffe in Urtheilen, mithin der Möglichkeit des Verstandes sogar in seinem logischen Gebrauche enthält* [B 131].

En conclusió, a la fi de l'Analítica, les pressuposicions de la reflexió transcendental han d'haver estat reflexionades fins al seu fonament: les condicions de possibilitat del ser-donat i ser-pensat dels objectes rebut la seva clarificació, mitjançant la descripció de les seves estructures en l'Estètica i la Lògica, i aquestes estructures rebut igualment la seva fonamentació apodíctica com estructures objectives en la Deducció transcendental. I en aquest sentit la lògica transcendental, que situada en el si de la KrV ordena el seu quefer a la pregunta per la possibilitat de la metafísica com a **ciència**, és a dir, **dotada de mètode**, pot reeixir a bastir el mètode de la metafísica - o, en la distinció de plans mètodics que ens ha calgut fer inicialment, reeixir en la seva tasca de dotar-se del mètode **cercat**. En funció d'aquest mètode, ha de transformar-se radicalment la manera de pensar en filosofia ja que els fonaments de la realitat han d'anar a cercar-se en la subjectivitat cognoscent: tal és *grosso modo* la concepció filosòfica de l'idealisme transcendental.

Però una tal fonamentació apodíctica és revela indeslligable de la localització i problemàtica, en la unitat sintètica originària de l'apercepció transcendental, del **fonament** propi, darrer i originari d'aquestes estructures i del seu **mode de**

fonamentació, igualment el darrer i originari de la filosofia transcendental. Vist així, la lògica transcendental de Kant, la qual ha de desxifrar l'enigma de la possibilitat dels judicis sintètics *a priori*, és també essencialment l'àmbit d'exposició i justificació del mètode d'aquest desxiframent. Ella elabora el mètode cercat mitjançant una recerca metòdica que en discuteix degudament (en determinades parts de la Lt: hi destaquen la Deducció transcendental en l'Analítica i el capítol sobre les paral·logismes en la Dialèctica) la seva constitució legítima. És en aquest pla més fonamental que la mateixa subjectivitat transcendental es dóna a si mateixa l'**accés** als fonaments de la realitat que es contenen en ella mateixa. La **lògica transcendental** kantiana es revela en això alhora saber del fonament i fonament del saber: com a saber **transcendental**, li correspon fornir els primers fonaments de la realitat, però com a saber que és una **lògica** forneix alhora el mètode per accedir a aquests fonaments. Més encara, la lògica transcendental de Kant és substantivament una **lògica** perquè la qüestió de l'accés als fonaments (la qüestió del pensar) fonamenta en primer lloc i sosté sencera la qüestió mateixa dels fonaments (la qüestió de la realitat).

